

Mellem barn og voksen
En opfølgningsanalyse vedrørende
Vetenskapsrådet

Hanne Foss Hansen
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet

RIKSDAGENS UTBILDNINGSKOTT

På uppdrag av utbildningsutskottet har gjorts en uppföljningsstudie rörande Vetenskapsrådet. Uppföljningen har gällt hur de syften som särskilt angavs i samband inrättandet av Vetenskapsrådet kommit till uttryck i myndighetens verksamhet. Uppföljningen har utförts av lektor Hanne Foss Hansen, Köpenhamns universitet.

Eftersom rapporten bedöms ha ett allmänt intresse publiceras den i rapportserien Utredningar från riksdagen.

Stockholm i december 2003

Jan Björkman
Ordförande

/Sonja Dahl
Kanslichef

Indholdsfortegnelse

Forord	6
1 Sammenfatning.....	7
2 Rapportens baggrund og formål	10
2.1 Den forskningspolitiske kontekst	10
2.2 Kort om Vetenskapsrådet	12
2.3 Opfølgingsanalysen	13
2.4 Analysedesign, metode og teoretisk fundament	13
2.5 Læsevejledning.....	15
3 Vetenskapsrådets virksomhed	16
3.1 At støtte grundlæggende forskning af højeste kvalitet.....	16
3.2 At stimulere fler- og tværvidenskabelig forskning	23
3.3 At koncentrere ressourcer (kraftsamle).....	26
3.4 At sikre fleksibilitet	28
3.5 Prioriteringer, organisatorisk bevidsthed og handling I.....	29
4 Vetenskapsrådets nye opgaver.....	33
4.1 Samordning	33
4.2 Forskningspolitisk analyse	34
4.3 Forskningspolitisk rådgivning	36
4.4 Forskningsetik	37
4.5 Prioriteringer, organisatorisk bevidsthed og handling II.....	39
5 Vetenskapsrådets organisering	41
5.1 Styrelsen	41
5.2 Ämnesrådene	43
5.3 Kansliet.....	44
5.4 Organisatorisk integration	46
5.5 En integreret eller splittet myndighed?.....	47
6 Meromkostninger og/eller rationaliseringsgevinster?.....	50
6.1 Meromkostninger	50
6.2 Rationaliseringsgevinster.....	50
7 Konklusioner, udfordringer og forslag til forandringer	53
7.1 Indarbejdet praksis.....	53
7.2 Udviklingspotentiale.....	54
7.3 Vanskelige afvejninger	55
7.4 Udfordringer set i et omverdensperspektiv	56
Bilagsfortegnelse	62
Kommissorium	63

Forord

Denne rapport analyserer og vurderer Vetenskapsrådets udvikling siden etableringen 1. januar 2001. Forskningsrådssystemerne i de nordiske lande er organiseret forskelligt. Trods en balast i form af indgående kendskab til og erfaringer fra det danske forskningsrådssystem og et vist kendskab til systemerne i de øvrige nordiske lande har min rejse ind i det svenske system alligevel været en stor udfordring. Det har været en spændende rejse, som ikke ville have været mulig uden stor hjælp fra mange:

-Vetenskapsrådet har åbnet sine døre på alle niveauer i organisationen. Jeg vil gerne takke alle, som har stillet sig til rådighed for samtaler, i styrelsen, ämnesråd, kommiteer og kansli, for stor åbenhed og hjælpsomhed. En særlig tak rettes til Agnetha Carlstedt og Gunnar Leman, som har hjulpet med at fremskaffe de bedst mulige og nyeste nøgletal vedrørende økonomi og ansøgningsstatistik samt til Elizabeth Lundberg, der har fungeret som kontaktperson gennem hele forløbet.

-Også i Vetenskapsrådets omverden har en række personer med forskningspolitisk indsigt stillet deres tid til rådighed for samtaler. Disse samtaler har været særdeles nyttige. De har tilført mange perspektiver, flere end jeg har kunnet udnytte i analysen.

-I Sveriges Riksdag har udrederne Cecilia Forsberg og Christer Åström været behjælpelige med at tilvejebringe materiale om svensk forskningspolitik samt etablere kontakt til relevante personer. Samtidig har de været gode sparringspartnere i diskussioner om analysens design samt om svenske forvaltningstraditioner mere generelt. En tak skal endelig rettes til Sonja Dahl i utbildningsutskottets kansli. Sonja har stillet sin indsigt til rådighed i afklaring af praktiske spørgsmål. Samtidig har hun klogt lagt bånd på sig selv i forhold til at "frigive" egne synspunkter på sagens substans.

-På Institut for Statskundskab, Københavns Universitet, er en gruppe kolleger kommet med gode ideer efter læsning af et ufærdigt udkast til rapporten. Tak til Carsten Greve, Lis Højgård, Torben Beck Jørgensen, Morten Kelstrup, og Camilla Palmhøj Nielsen.

Mange har således hjulpet undervejs, men ansvaret for analysen og vurderingerne er selvsagt mit alene. Det er mit håb, at rapporten kan være til nytte for utbildningsutskottet men også for andre forskningspolitiske aktører herunder ikke mindst Vetenskapsrådet i de fortsatte bestræbelser for at videreudvikle rådssystemet.

København, 20. november 2003

Hanne Foss Hansen

1 Sammenfatning

Vetenskapsrådet, der er en myndighed under Uddannelsesdepartementet, blev etableret 1. januar 2001 ved en sammenlægning af fem tidligere myndigheder under samme departement nemlig Forskningsrådsnämnden (FRN), Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet (HSFR), Medicinska forskningsrådet (MFR), Naturvetenskapliga forskningsrådet (NFR), og Teknikvetenskapliga forskningsrådet (TFR). Vetenskapsrådets hovedopgave er at støtte grundlæggende forskning af højeste videnskabelige kvalitet inden for samtlige videnskabsområder. Hertil kommer en række andre opgaver, herunder at stimulere fler- og tværvidenskabelig forskning, at koncentrere ressourcer (kraftsamle), at sikre fleksibilitet, at samordne, at gennemføre forskningspolitiske analyser og yde forskningspolitisk rådgivning samt at skabe opmærksomhed omkring forskningsetiske spørgsmål. Vetenskapsrådet er organiseret med en styrelse, tre ämnesråd for henholdsvis humaniora-samfundsvidenskab, medicin og natur- og teknikvidenskab samt en kommitte for uddannelsesvidenskab.

Vetenskapsrådet stod ved etableringen overfor betydelige udfordringer. Forventningerne til rådet var store og havde til dels modsætningsfyldt indhold. De betingelser, der var lagt til rette for rådets virksomhed, var ikke optimale. Selve fusionsprocessen var præget af stor usikkerhed og hastigt tempo. De ressourcer, der blev stillet til rådighed for rådet, matchede ikke tilvæksten i forventningerne til rådets opgavevaretagelse. Den struktur, der blev valgt i tildelingen af bevillinger til rådet, medvirkede til at fastholde kontinuitet, og begrænsede rådets muligheder for at løfte de nytilkomne opgaver.

På trods af ikke optimale betingelser har Vetenskapsrådet på nogle områder, men endnu langt fra alle, indfriet forventningerne. Rådet er imidlertid på vej i rette retning. Med justering af de betingelser, der lægges for rådets virksomhed, samt videreudvikling af rådets strategier og organisation, må forventningerne til rådet formodes at kunne indfries i større omfang i de kommende år.

Vetenskapsrådets første år blev præget af en række børnesygdomme. Usikkerheden om opgaveprofil, om arbejdsdeling og samspil mellem styrelse og ämnesråd samt om kansliets organisering var betydelig. Styrelsen skulle finde sin rolle i organisationen, sammenbragte ämnesråd skulle bringes til at samarbejde og fem sammenbragte kanslier skulle bringes til at fungere som en myndighed.

På trods af børnesygdommene blev hovedopgaven at yde forskningstøtte løst rutinemæssigt. Rådet har i tilrettelæggelsen af ansøgningsprocedurer og ansøgningsbehandling i høj grad bygget videre på og videreudviklet rutiner og traditioner fra de gamle råd.

På de øvrige opgavedimensioner har Vetenskapsrådets indsats været varierende i omfang og tempo. Der er sket en vis samordning primært af teknologisk og proceduremæssig karakter. Der er opbygget kompetence til forskningspolitisk analysevirksomhed, men det er gået langsomt. De evalueringer

og rapporter, der er udgivet, vurderes som værende af god kvalitet og forskningspolitisk relevante. Der arbejdes aktivt med forskningspolitisk rådgivning, men indtil for nylig har denne primært haft reaktiv karakter. Der er gjort en stor indsats for at skabe opmærksomhed om forskningsetiske problemstillinger. På etikområdet har Vetenskapsrådet skabt resultater, som ikke havde været mulige i det gamle rådssystem.

På en række opgavedimensioner er den organisatoriske bevidsthed endnu kun i begrænset omfang omsat i organisatorisk praksis. Der arbejdes aktivt med at sikre, at der gives støtte til fler- og tværvidenskabelig forskning af høj kvalitet. Stimulering af denne type forskning er der imidlertid kun i begrænset omfang tale om. Også mulighederne for at koncentrere ressourcer (kraftsamle) diskuteres. De tiltag, der er iværksat, har imidlertid begrænset praktisk betydning. Endelig arbejdes der i rådet med sikring af fleksibilitet inden for men ikke på tværs af ämnesrådene. Sidstnævnte vanskeliggøres også af bevillingsstrukturen.

Organisatorisk har Vetenskapsrådet i de første år været en opdelt og splittet organisation. Over tid er der i rådet udviklet en bedre forståelse af såvel arbejdsdeling som integration. Integrationen er forøget dels via udvidelse af hovedsekretærerens rolle dels via etableringen af og samspillet imellem to ledelsesgrupper, benævnt henholdsvis den strategiske og den operative ledelsesgruppe. Dialogen og integrationen mellem styrelsen og ämnesrådene opleves dog fortsat som svag. De betydelige ressourcer, der findes hos ämnesrådenes medlemmer, er til stor gavn for ämnesrådenes virksomhed men udgør stort set et uudnyttet potentiale i Vetenskapsrådet overordnet betragtet.

Der har været meromkostninger forbundet med fusionsprocessen, men meromkostningerne synes stabiliseret. Beregninger for 2002 af de administrative omkostningers andel af de samlede udgifter viser, at rådet omkostningsmæssigt nu ligger på samme niveau som de gamle råd til sammen.

Vetenskapsrådets børnesygdomme må siges at være overstået. Puberteten er indtrådt. Puberteten er som bekendt en periode i livet, hvor der eksperimenteres og høstes erfaringer, og hvor en usikker identitet i bedste fald udvikles til en personlighed. Vetenskapsrådet står midt i en proces præget af identitetsafklaring. Der opleves fortsat betydelig opgaveusikkerhed på nogle opgavedimensioner, men der arbejdes med afklaring, meningsdannelse og eksperimenter med forskellige virkemidler.

Vetenskapsrådets identitetsudvikling synes at gå i retning af stadigt stærkere at understrege, at rådet er et grundforskningsråd. Hovedopgaven formuleres som at støtte svensk grundforskning af højeste videnskabelige kvalitet. Understregningen af denne identitet rejser to problemstillinger. Den første problemstilling vedrører, om identiteten matcher praksis. Er den implicite modstilling mellem grundforskning og anvendt forskning, eller med andre ord det lineære forskningspolitiske paradigme, som denne identitet er forankret i, relevant for alle de forsknings- og videnskabsområder, som rådets virksomhed dækker? Den anden problemstilling vedrører, om identiteten matcher omgivelsernes krav til rådet. Kan rådet på sigt sikre sin legitimitet vis a vis det politisk-administrative system med denne profilering? Der synes at være

behov for en grundig diskussion af begge disse problemstillinger i den fortsatte identitetsafklaringsproces.

Summa summarum: Vis teenageren kærlighed. Skab gode rammer for selvudvikling. Stil gerne krav men vurder resultaterne realistisk. Stil op til dialog og vær parat med gode råd, når sådanne efterspørges, men undgå utidig indblanding og løftede pegefingre. Følg udviklingen og følg systematisk op på virksomheden igen om 3 år.

2 Rapportens baggrund og formål

I det følgende præsenteres kort den historiske, forskningspolitiske kontekst omkring Vetenskapsrådets etablering (afsnit 2.1), Vetenskapsrådets organisation og opgaver (afsnit 2.2), opfølgningsanalysens indhold (afsnit 2.3) samt dens design, metode og teoretiske fundament (afsnit 2.4). Der afsluttes med en kort læsevejledning (afsnit 2.5).

2.1 Den forskningspolitiske kontekst

Mange lande gennemfører i disse år reformer af deres forskningsrådssystemer. Der kan peges på flere årsager hertil. For det første afspejler reformivrigheden, at samfundets forventninger til forskningssystemet og dermed også til forskningsrådssystemerne i en årrække har været voksende. For det andet afspejler reformivrigheden, at forskningsråd er organisationer, der er placeret i et konfliktfyldt krydsfelt. Forskningsråd forventes at spille en medierende rolle både mellem det politisk-administrative system og forskersamfundet og mellem en vifte af forskellige forskningsområder og discipliner. Forandringer i forskningsrådssystemernes omverden sætter behovet for forandringer i rådssystemerne på dagsordenen. Endelig for det tredje reflekterer reformivrigheden en tendens til, at de svagheder, som der er ved komplekse systemer, stedse sættes i fokus. Rådssystemernes organisering delegitimeres og herved dagsordensættes et behov for forandring. Nye tiltag og reformer foreslåes med sigte på at eliminere erkendte svagheder. Nye organisationsprincipper introduceres. Nye styrker og svagheder skabes. Det er kort sagt svært at finde holdbare organisatoriske løsninger i det forskningspolitiske konfliktfyldte farvand.

I Sverige gennemførtes en omfattende reform med virkning fra 1. januar 2001. Til grund for reformen lå både et ønske om at eliminere problemer, der var dagsordensat i forhold til det gamle rådssystem og et ønske om at udvikle et nyt forskningsrådssystem. Det medicinske forskningsråd (MFR) havde i 1997 været i fokus for en kritisk debat, der gav ringvirkninger langt ud over Sveriges grænser. En undersøgelse havde påvist nepotisme (Wennerås & Wold, 1997). Herudover havde diskussioner vist, at Forskningsrådsnämnden's (FRN) legitimitet var svag i forskerkredse. Endelig oplevedes den samlede finansieringsstruktur som stadigt mere opdelt og uoverskuelig. Betydningen af EU-finansiering var øget og det havde vist sig, at forskningsstiftelserne så at sige var kommet for at blive.

Kritikken af det eksisterende system men også forskningsrådsreformer i andre lande, frem for alt etableringen af Norges Forskningsråd, havde således sat gang i diskussion af den svenske rådsstruktur. En række udredninger og betænkninger så på denne baggrund dagens lys. Fire var særligt vigtige. I udredningen "Forskning och Pengar" (SOU 1996:29)¹ blev det foreslået at

¹ Når der i kildehenvisninger anføres et tal efter et kolon uden mellemrum angiver tallet publikationens nummer. Når der anføres et tal efter et kolon med mellemrum angiver dette en sidehenvisning.

både sektorielle og videnskabsorienterede forskningsråd blev opretholdt men samtidig at samordningen af sidstnævnte blev forstærket i regi af en forskningsrådsstyrelse. I betænkningen "Forskningspolitik" (SOU 1998:128), udarbejdet af en komité med parlamentarisk forankring og oftest benævnt Forskning 2000, blev det foreslået at overføre de forskningsmidler, der tidligere havde været fordelt af sektorielle forskningsråd og myndigheder til fire videnskabsorienterede forskningsråd. Forslaget blev støttet af Udbildningsdepartementet og forskersamfundet men mødte stærk kritik fra sektorforskningen og de øvrige forskningsfinansierende departementer.

I regeringens efterfølgende proposition (Regeringen, Prop. 1998/99:94) blev der så lagt op til en mere forsigtig linie, og spørgsmålet om forskningsfinansieringens organisering blev overdraget til videre bearbejdning i en arbejdsgruppe under ledelse af regeringens forskningspolitiske rådgiver, rektor for Karolinska instituttet Hans Wigzell. Arbejdsgruppen foreslog i sin rapport "Att finansiera forskning och utveckling" (Utbildningsdepartementet, Ds 1999:68), den såkaldte Wigzellske udredning, at etablere Vetenskapsrådet (VR) og samtidig opretholde sektorielle forskningsråd for sociale spørgsmål, innovation samt miljø, landbrug og samfundsplanlægning. Arbejdsgruppens forslag blev i store træk fulgt op i forskningspropositionen "Forskning för framtiden – en ny organisation for forskningsfinansiering" (Regeringen, Prop. 1999/2000:81) og opnåede efterfølgende parlamentarisk støtte.²

Resultatet blev, at fire forskningsråd for henholdsvis humaniora og samfundsvidenskab, medicin, naturvidenskab samt teknikvidenskab (HSFR, MFR, NFR og TFR), der tidligere havde været specialiserede i at støtte grundlæggende forskning på hvert deres videnskabsområde, samt et råd (FRN), der blandt andet havde haft til opgave at stimulere fler- og tværvenskabelig forskning, fusioneredes i en myndighed, kaldet Vetenskapsrådet. VR etableredes med en overordnet styrelse, tre autonome ämnesråd for henholdsvis humaniora-samfundsvidenskab (HS), medicin (M) samt natur- og teknikvidenskab (NT).

Parallelt med etableringen af VR diskuteredes behovet for at styrke læreruddannelsernes forskningstilknytning. Denne diskussion resulterede i en beslutning om også at give VR ansvar for en styrket indsats inden for uddannelsesvidenskab. I foråret 2001 blev VR's organisation på denne baggrund suppleret med en komité for uddannelsesvidenskab (UVK). Organisatorisk fungerer de tre ämnesråd og UVK på lige fod.³

Med reformen blev bibeholdt en arbejdsdeling mellem den nye myndighed VR og tre reorganiserede forskningsråd med sektorielle, områdeorienterede profiler: Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS), Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande (Formas) og Verket för innovationssystem (VINNOVA).

² En interessant analyse af hele beslutningsprocessen findes hos Benner (2001).

³ Vetenskapsrådet er således organiseret med en overordnet styrelse, tre ämnesråd med hver deres styrelse samt en komité for Udbildningsvetenskap. Når der i denne rapport refereres til styrelsen er der tale om Vetenskapsrådets overordnede styrelse. Ämnesrådenes styrelser omtales konsekvent som ämnesrådene.

Reformen kan, som det er fremgået, karakteriseres som strukturelt omfattende. Samtidig fastholdtes imidlertid en række centrale principper, hvorfor reformen også kan siges at bære betydeligt præg af kontinuitet. Denne rapport, der har fokus alene på Vetenskapsrådets udvikling, vil analysere nærmere hvilken balance mellem forandring og kontinuitet, der er fulgt i kølvandet på reformen.

2.2 Kort om Vetenskapsrådet

Som nævnt blev Vetenskapsrådet etableret 1. januar 2001 ved en sammenlægning af fem forskningsråd (HSFR, MFR, NFR, TFR samt FRN). Vetenskapsrådet har tre hovedopgaver at finansiere forskning, at arbejde med forskningspolitiske spørgsmål samt at informere om forskning og udvikle metoder til forskningsinformation. På finansieringssiden er det rådets hovedopgave at støtte grundlæggende forskning af højeste kvalitet inden for alle videnskabsområder. Hertil kommer en række yderligere opgavekrav, herunder at stimulere fler- og tværvidenskabelig forskning, at koncentrere ressourcer (kraftsamle), at sikre fleksibilitet i ressourcefordeling samt at skabe opmærksomhed omkring samt formidle information om forskningsetiske problemstillinger. I 2003 er rådets samlede budget til forskningsstøtte på godt 2,4 mia. SEK. Rådet har i 2003 modtaget mere end 4500 ansøgninger til vurdering.

Vetenskapsrådets styrelse har det overordnede ansvar for fastlæggelse af strategi inden for de rammer, der er angivet af riksdag og regeringen. De tre ämnesråd samt UVK har til opgave at fremme og støtte forskning af højeste kvalitet inden for sine virksomhedsområder. Majoriteten af medlemmerne i styrelsen, ämnesrådene samt UVK er forskere. De øvrige medlemmer, herunder formanden (ordförande) er almenrepræsentanter. I styrelsen og ämnesrådene er forskerne valgt af en elektorsforsamling, sammensat af elektorer udvalgt af forskere og lærere ved universiteter og højskoler, mens almenrepræsentanterne er udpegede af regeringen. UVK's medlemmer er udpeget af styrelsen. Mandatperioden for såvel regeringsudpegede som valgte er tre år, idet perioden kan forlænges med yderligere tre år.

Vetenskapsrådet er en statslig myndighed under Utbildningsdepartementet. Myndigheden ledes af en generaldirektør, som samtidig er regeringsudpeget medlem af (men ikke formand for) styrelsen. Ved årsskiftet 2002-2003 var der i alt ansat 126 medarbejdere i kansliet. Kansliorganisationen består af et ledelsessekretariat, fire ämnesgrupper (en for hvert ämnesråd samt UVK), en afdeling for forskningspolitiske spørgsmål, en informationsafdeling samt en administrativ afdeling. Under hvert ämnesråd samt UVK ledes arbejdet i ämnesgrupperne af en hovedsekretær. Hovedsekretæren, som har høj videnskabelig kompetence, er åremålsansat på deltid.

2.3 Opfølgningsanalysen

Sveriges Riksdag's Utbildningsutskott besluttede i foråret 2003 at gennemføre en opfølgningsanalyse vedrørende beslutningen om etableringen af Vetenskapsrådet. Analysen vedrører alene Vetenskapsrådet og som nævnt ikke de øvrige dele af den forskningspolitiske reform. Ifølge kommissoriet forventes opfølgningsanalysen at have fokus på Vetenskapsrådets indsats i relation til målsætningerne bag rådets etablering således som disse blev formuleret i utskottets betænkning (Utbildningsutskottet, 1999/2000:UbU17) samt den bagvedliggende proposition (Regeringen, Prop.1999/2000:81).

Der ønskes, jævnfør kommissoriet i bilag 1, lagt vægt på analyse og vurdering af Vetenskapsrådets indsats og opgavevaretagelse i relation til opgavedimensionerne at stimulere fler- og tværvidenskabelig forskning, at koncentrere ressourcer (kraftsamle), at sikre fleksibilitet, at samordne, at udarbejde forskningspolitiske analyser, at udøve forskningspolitisk rådgivning samt at skabe opmærksomhed omkring forskningsetiske problemstillinger. Herudover ønskes en række organisatoriske problemstillinger belyst, herunder rollefordelingen mellem styrelse og ämnesråd, myndighedens organisering generelt set i lyset af dens opgaver samt spørgsmålet om hvilke meromkostninger og rationaliseringsgevinster, der har været forbundet med etableringen af rådet. Endelig indeholder kommissoriet en mulighed for også at inddrage andre problemstillinger, som har betydning for belysning af Vetenskapsrådets virksomhed.

Der er med formuleringen af fokuspunkterne i utskottets kommissorium også foretaget nogle afgrænsninger. Det er fremfor alt ikke en del af opfølgningsanalysen at vurdere resultaterne af rådets forskningsstøttevirksomhed. Der er også andre opgaver, som ikke er i fokus i opfølgningsanalysen. Dette gælder f.eks. rådets arbejde med forskningsinformation, rådets involvering i internationalt samarbejde, rådets indsats i relation til at fremme ligestilling samt rådets arbejde for at give genusperspektivet gennemslag i forskningen. Endelig indgår det ikke i kommissoriet at vurdere Forskningsforums rolle og betydning, idet Forskningsforum er evalueret særskilt på Vetenskapsrådets eget initiativ (se Vetenskapsrådet, 2003c).

2.4 Analysedesign, metode og teoretisk fundament

En opfølgningsanalyse, som den skitserede, vil principielt kunne designes med afsæt i hele den vifte af designmodeller og perspektiver, som evalueringsslitteraturen tilbyder i sin værktøjsskate (Foss Hansen, 2003; Vedung, 1998). Kommissoriet for opfølgningsanalysen lægger imidlertid som nævnt ovenfor vægt på et *målopfyldelseperspektiv*, hvor resultater er i fokus. Der ønskes en vurdering af i hvilket omfang Vetenskapsrådets indsats har bidraget til opnåelse af de målsætninger, der blev formuleret ved dets etablering.

Målopfyldelsesevaluering har både styrker og svagheder. En styrke er, at målopfyldelsesevaluering er et velegnet redskab til at give de politiske beslutningstagere i den parlamentariske styringskæde feedback på, om og i hvilket omfang deres beslutninger er blevet realiseret, således som de ønskede det. Målopfyldelsesevaluering har i denne forstand et demokratisk potentiale.

Målopfyldelesevaluering forudsætter imidlertid, at der har været formuleret klare, præcise målsætninger, der kan tjene som vurderingskriterier. Denne forudsætning er kun sjældent opfyldt på politikområder som det forskningspolitiske, der er karakteriseret ved komplekse og sammensatte opgaver. Herudover har målopfyldelesevaluering andre svagheder. Målopfyldelesevaluering kan alene se ind i målområdet. Målopfyldelesevaluering kan således ikke belyse eventuelle effekter af den analyserede virksomhed, der ligger udover de formulerede målsætninger. Samtidig er perspektivet heller ikke i stand til at bidrage til forklaring på hvorfor eller hvorfor ikke de politiske beslutninger er blevet implementeret som ønsket.

I forhold til opfølgingsanalysen af Vetenskapsrådet betyder ovenstående, at analysen ikke kan få karakter af en præcis målopfyldelesevaluering. Analysen får i stedet karakter af en *på-vej-i-ønsket-retning-vurdering*, hvor organisatoriske processer er i fokus. Analysens ambition er at vurdere, hvordan Vetenskapsrådet er kommet fra start på de forskellige opgave- og måldimensioner, herunder at pege på forklaringer på hvorfor noget er gået godt og andet mindre godt. Set i lyset af at analysen gennemføres kun godt 2½ år efter rådets etablering vurderes et sådant analysedesign også som både mere realistisk og mere rimeligt end gennemførelse af en egentlig målopfyldelesevaluering.

På-vej-i-ønsket-retning-perspektivet kombineres, hvor det er muligt, med et *før-efter perspektiv* samt et *bredere effektperspektiv*. Centralt er her diskussioner af hvilke forskelle og ligheder, der kendetegner praksis i henholdsvis den nye organisation og de gamle råd, samt hvilke organisatoriske effekter uden for målområdet, som etableringen af det nye råd har ført med sig. Endelig anlægges der i analysen et *interessentperspektiv*, idet det diskuteres hvordan rådet placerer sig i og til dels opfattes af centrale aktører i omgivelserne.

Metodisk bygger analysen på gennemarbejdning af et omfattende *dokumentarisk datamateriale*, hvori også indgår en selvevaluering i form af Vetenskapsrådets kommentarer til utbildningsudskottets spørgsmål (se bilag 2), samt på 25 *samtaler* gennemført i sommeren og efteråret 2003 (se nærmere i bilag 3).

Begrebsmæssigt og teoretisk trækker analysen på flere elementer. Organisationsteoretiske begreber og forestillinger benyttes i analysen af Vetenskapsrådets indsats og opgavevaretagelse (afsnit 3 og 4) samt i analysen af rådets organisering (afsnit 5). I analysen af indsats og opgavevaretagelse er fokus er på afdækning af organisatoriske processer, fra dagsordensættelse og tale om opgavevaretagelse over beslutninger, for eksempel om retningslinier for opgavevaretagelse eller omlægninger af organisatorisk praksis, til egentlig iværksættelse af handling. Resultaterne af de iværksatte handlinger er i mindre grad i fokus. Dels er det endnu meget tidligt at vurdere disse, dels ville en egentlig resultatevaluering kræve en langt mere omfattende analyse end opfølgingsanalysens rammer muliggør.

I analysen af indsats og opgavevaretagelse benyttes også begreber hentet i litteraturen om forskningspolitik. Centralt i denne sammenhæng er især forestillingerne om forskningspolitiske paradigmer, forstået som grundlæggende sæt af anskuelser om hvilken rolle forskning spiller i samfundet samt hvilke

virkemidler der kan bidrage til fremme af forskning og kundskabsproduktion. Pointen er i denne sammenhæng, at vurderinger af Vetenskapsrådets indsats og opgavevaretagelse varierer med hvilket forskningspolitisk paradigmatisk afsæt der tages.

2.5 Læsevejledning

Strukturen i rapporten følger stort set strukturen i utskottets opgavebeskrivelse.

I afsnit 3 og 4 analyseres og vurderes Vetenskapsrådets opgavevaretagelse. I afsnit 3 analyseres rådets grundlæggende virksomhed, konkret arbejdet med at støtte grundlæggende forskning af højeste kvalitet, at stimulere tvær- og flervidenskabelig forskning, at koncentrere ressourcer samt at sikre fleksibilitet. I afsnit 4 analyseres hvilke initiativer rådet har iværksat for at løfte de nye opgaver, som organisationen blev tillagt, konkret at sikre samordning, at tilvejebringe forskningspolitisk analyse, at yde forskningspolitisk rådgivning samt at skabe opmærksomhed omkring og formidle information om forskningsetiske spørgsmål. Begge afsnit sammenfattes med en diskussion og vurdering af hvordan rådet har prioriteret indsatsen de forskellige opgaver imellem samt hvilken organisatorisk praksis, der er skabt.

I afsnit 5 analyseres herefter Vetenskapsrådets organisering og arbejdet med organisationsudvikling. Styrelsen, ämnesrådene (inklusive Utbildningsvetenskapliga kommittén) og kansliorganisationen samt integrerende elementer mellem disse vurderes særskilt. Herudover diskuteres spørgsmålet om, hvorvidt VR er en integreret eller splittet myndighed.

I afsnit 6 analyseres de økonomiske konsekvenser i form af meromkostninger og rationaliseringsgevinster knyttet til etableringen af Vetenskapsrådet.

Afsnit 7 sammenfatter analysens konklusioner samt diskuterer i et omverdensperspektiv de udfordringer Vetenskapsrådet står overfor.

Den travle læser kan udover til sammenfatningen i afsnit 1 og det konkluderende og fremadrettede afsnit 7 særligt henvises til afsnittene 3.5, 4.5 samt 5.5.

En sidste indledende sproglig kommentar. Udover svenske betegnelser på organisationer m.v. er der i rapporten for at lette læsningen i et vist omfang anført svenske betegnelser i parentes. Herudover er der i bilag 4 en ordliste, som forhåbentlig kan hjælpe eventuelle ikke dansk kyndige læsere.

3 Vetenskapsrådets virksomhed

Vetenskapsrådet overtog ved etableringen en række opgaver fra de gamle forskningsråd, herunder først og fremmest opgaven at støtte grundlæggende forskning af højeste kvalitet samt at stimulere fler- og tværvidenskabelig forskning. Rådet forventedes at videreføre samt videreudvikle opgavevaretagelsen på disse områder. Herudover blev der formuleret forventninger til Vetenskapsrådet i relation til at skabe koncentration af ressourcer samt sikre fleksibilitet og omprioriteringsmuligheder. I det følgende analyseres og vurderes rådets indsats og opgavevaretagelse på disse opgavedimensioner.

Analysen tager for hver opgavedimension afsæt i de opgavebeskrivelser, der blev udarbejdet i forbindelse med beslutningen om at etablere rådet. De tre væsentligste kilder til disse opgavebeskrivelser er utbildningsutskottets betænkning (Utbildningsutskottet, 1999/2000:UBU17) afgivet 30. maj 2000, den bagvedliggende proposition "Forskning för framtiden – en ny organisation för forskningsfinansiering" (Regeringen, Prop. 1999/2000:81) afgivet 21. marts 2000 samt den såkaldte Wigzell'ske udredning "Att finansiera forskning och utveckling" (Utbildningsdepartementet, Ds 1999:68) udgivet i efteråret 1999. En yderligere kilde er rapporten "Forskningsfinansiering i samverkan. Slutrapport från organisationskommittén för Ny myndighetsorganisation för forskningsfinansiering" (Organisationskommittén, 2001) afgivet 28. februar 2001.

Efter præsentation af beskrivelsen af den enkelte opgave analyseres Vetenskapsrådets organisatoriske bevidsthed vedrørende opgaven og rådets indsats på opgavedimensionen analyseres og vurderes. Herved sættes fokus på:

- Om og i givet fald hvordan rådet adopterer de ideer om opgavevaretagelse, som blev formuleret forud for rådets etablering;

- Om og i givet fald hvordan rådets adoptering, dagsordenssættelse og tale om den enkelte opgavedimension transformeres til beslutninger;

- Om og i givet fald hvordan beslutninger iværksættes og oversættes til handling og organisatorisk praksis.

Inspiration til analysens struktur er hentet i nyinstitutionel organisationsteori (frem for alt hos Brunsson, 2002). Analysen sammenfattes sidst i afsnittet, hvor det også diskuteres hvilke af de nævnte opgavedimensioner Vetenskapsrådet synes at have givet størst prioritet. Det havde været ønskeligt om det i analysen også havde været muligt at sætte fokus på, hvilke resultater der udmøntes af den organisatoriske praksis. Dette er som tidligere nævnt ikke muligt så kort tid efter reformens iværksættelse.

3.1 At støtte grundlæggende forskning af højeste kvalitet

Vetenskapsrådets hovedopgave er som nævnt at støtte grundlæggende forskning af højeste kvalitet. En egentlig vurdering af rådets resultater på dette område indgår som tidligere nævnt ikke i kommissoriet for opfølgingsanalysen. En sådan vurdering ville også være en meget omfattende opgave, der

ville kræve involvering af en række anerkendte forskere fra en bred kreds af forskningsområder. Samtidig ville en sådan vurdering på grund af forskningens produktionstid tidligst kunne gennemføres fra år 2005 og fremefter. At skrive denne rapport uden nogen som helst omtale af rådets indsats i relation til dets hovedopgave ville imidlertid svække rapportens informationsværdi. Nedenfor præsenteres derfor centrale nøgletal vedrørende rådets bevillinger (anslag) og støttefunktion, ligesom organiseringen af ansøgningsbehandlingen kort kommenteres. Men lad os tage udgangspunkt i, hvordan rådets hovedopgave egentlig beskrives i de dokumenter, der ligger til grund for rådets etablering.

Af Utdanningsudvalgets betænkning (Utdanningsudvalget, 1999/2000: UBU17) fremgår det, at "Vetenskapsrådets främsta uppgift skall vara att ge stöd till grunläggande forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom samtliga vetenskapsområden". Vetenskapsrådet selv karakteriserer opgaven således: "Vetenskapsrådet... har ett nationellt ansvar att, inom samtliga vetenskapsområden, stödja svensk grundforskning av högsta vetenskapliga kvalitet." (Vetenskapsrådet, 2003a: 4). Det ses, at begrebet grundlæggende forskning i Vetenskapsrådet selvforståelse er oversat til begrebet grundforskning. Nogle gange benyttes også termen "fria grundforskning" (Vetenskapsrådet, 2003a: 1).

Hvordan skal disse oversættelser tolkes? Er de udtryk for, at begreberne bruges som synonyme? Er de udtryk for variationer i opfattelsen af, hvilken type forskning Vetenskapsrådet skal støtte? Eller afspejler de varierende synspunkter på hvilket forskningspolitisk paradigme, det er ønskværdigt at tilrettelægge virksomheden på basis af? Det er ikke muligt på baggrund af det foreliggende materiale at give et entydigt svar.

Tankevækkende er det imidlertid, at begrebsdiskussionen også indgik i den Wigzell'ske udredning.

Heri hed det blandt andet, at Vetenskapsrådet skal have ansvar for finansiering af "kunskapsopbyggande, långsiktig forskning" (Utdanningsdepartementet, Ds 1999:68: 49). Samtidig afstod udredningen eksplicit fra at benytte begrebet grundforskning. Synspunktet var, at "uppdelningen av forskning i grundforskning och tillämpad forskning är en indelning som har blivit allt mindre adekvat" (Utdanningsdepartementet, Ds 1999:68: 20).

Begrebet grundforskning problematiseres således, fordi begrebet implicerer en modstilling til begrebet anvendt forskning. Grundforskning opfattes derved som forskning, der foregår løsrevet fra praksiskontekster. Samtidig afspejler begrebet, hvad der er blevet betegnet den lineære opfattelse af relationen mellem videnskab og samfund. Den lineære opfattelse bygger på synspunktet, at gives der rigelige bevillinger til grundforskning, så vil det føre til vidensudvikling, der uundgåeligt og automatisk vil blive omsat til innovation. Der er indenfor dette forskningspolitiske paradigmes tænkning ikke behov for nogen form for styring udover de selvstyremekanismer, der ligger i forskersamfundets interne bedømmelsessystem. Den lineære opfattelse kan karakteriseres som det klassiske forskningspolitiske paradigme, et paradigme der, som det vil fremgå senere, over tid er blevet suppleret med andre forskningspolitiske paradigmer.

Det skal understreges, at Vetenskapsrådets anvendelse af begrebet grundforskning er helt i overensstemmelse med Utdanningsdepartementets begreb-

sanvendelse. I departementets målformuleringer for rådets forskningstøttevirksomhed i de årlige såkaldte "regleringsbreve" indgår begrebet grundforskning således i både 2001, 2002 og 2003. I 2003 er formuleringen konkret således: "Vetenskapsrådets forskningsstød skall fördelas till den forskning som har högst vetenskaplig kvalitet och bäst främjar förnyelsen av svensk grundforskning".

Udover målformuleringer fastlægger de årlige "regleringsbreve" også det økonomiske fundament for Vetenskapsrådets virksomhed. Tabel 1 viser for perioden 2001-2003 de vigtigste nøgletal vedrørende rådets forskningstøttevirksomhed. Tallene vedrører på inputsiden de samlede bevillinger (anslag) til rådet til forskningstøtte og forskningsinformation under udgiftsområde 16 (uddannelse og universitetsforskning) og på outputsiden de samlede udbetalte bidrag til forskningsstøtte. Herudover indeholder tabellen tal for antallet af indkomne ansøgninger samt antallet af ansøgninger, der har opnået støtte.

År:	2001	2002	2003	2004
Nøgletal:				
Samlede bevillinger fra Uddannelsesdepartementet til VR's forskningsstøtte og -information (MSEK)	1777	2070	2434	2498
Andel heraf der fordeles af Vetenskapsrådets styrelse	11%	16%	23%	22%
Totale statslige bidrag til forskningsstøtte (MSEK)	1733	2024	—	—
Antal modtagne, nye projektansøgninger (i våromgangen)	3867	3764	4562	—
Antal nye projektansøgninger der er bevilget støtte	1277	1217	—	—

Tabel 1: Nøgletal vedrørende Vetenskapsrådets samlede forskningsstøttevirksomhed.

Kommentarer til tabel:

-Samlede bevillinger fra Uddannelsesdepartementet til VR's forskningsstøtte og forskningsinformation 2001-2003 fremgår af de årlige "regleringsbreve", afsnit 2.2. Andelen heraf, der fordeles af Vetenskapsrådets styrelse, udgøres af anslagsposterne 5 og 6. Tal for 2004 er budgetforslaget, som det fremgår af Regeringens Prop. 2003/04:1: 273.

-Totale bidrag til forskningsstøtte fremgår af tabel 4 i Vetenskapsrådets årsredovisning 2002:23.

-Antal modtagne og bevilgede ansøgninger i 2001 og 2002 fremgår af tabel 16 i Vetenskapsrådet årsredovisning 2002: 31. Antal nye ansøgninger modtaget i 2003 er oplyst af Vetenskapsrådet.

Tabellen viser, at Vetenskapsrådets bevillinger har været stigende i perioden også selvom prisstigninger tages i betragtning. Til sammenligning kan nævnes at bevillingerne til forskningstøtte og forskningsinformation til de fem

gamle forskningsråd i år 2000 samlet beløb sig til 1721 MSEK.⁴ Mens antallet af ansøgninger faldt lidt fra 2001 til 2002 er der fra 2002 til 2003 sket en kraftig stigning. Bevillingsprocenten, beregnet som andelen af antallet af ansøgninger der tildeltes støtte, lå i de to første år på nogenlunde samme niveau på godt 30 %.

Den samlede bevilling til forskningsstøtte og forskningsinformation er i ”regleringsbrevet” opdelt i 6 poster. Der gives separate bevillinger til:

- Humaniora og samfundsvidenskab der fordeles af Ämnesrådet for humaniora og samfundsvidenskab;
- Medicin der fordeles af Ämnesrådet for medicin;
- Natur- og teknikvidenskab der fordeles af Ämnesrådet for naturvidenskab og teknikvidenskab;
- Uddannelsesvidenskab der fordeles af Utbildningsvetenskapliga kommittén;
- Kostbar videnskabelig udrustning der fordeles af Vetenskapsrådets styrelse;
- Øvrig forskningsfinansiering der ligeledes fordeles af Vetenskapsrådets styrelse.

Udviklingen i den mere nuancerede bevillingsfordeling fremgår af tabel 2.

År: Bevillingspost :	2001	2002	2003	2004
Humaniora og samfundsvidenskab:				
-Bevilling (MSEK)	213	230	255	259
-Tilvækstprocent	–	8 %	11 %	2 %
Medicin:				
-Bevilling (MSEK)	347	363	392	423
-Tilvækstprocent	–	5 %	8 %	8 %
Natur- og teknikvidenskab:				
-Bevilling (MSEK)-	1000	106	111	113
Tilvækstprocent	–	46 %	35 %	12 %
Uddannelsesvidenskab:				
-Bevilling (MSEK)-	20	80	125	126
Tilvækstprocent	–	300 %	6 %	1 %
Kostbar udrustning:				
-Bevilling (MSEK)-	103	1221	132	134
Tilvækstprocent	–	8 %	8 %	2 %
Øvrig forskningsfinansiering:				
-Bevilling (MSEK)	94	212	417	424
-Tilvækstprocent	–	126 %	97 %	2 %
Total bevilling (MSEK):	1777	2070	2434	249
Tilvækstprocent	–	16%	18%	83%

Tabel 2: Nøgletal vedrørende Vetenskapsrådets bevillingsposter.

⁴ Beløbet er beregnet på basis af de fem råds årsberetninger for år 2000 (FRN, 2000: 53; HSFR, 2000: 46; MFR, 2000: 48; TFR, 2000: 30 samt NFR, 2000: 31). Beløbet er eksklusiv FRN's bevillingen til MRI samt TFR og NFR's bevillinger til energiforskning.

Kommentarer til tabel:

-Bevillinger til forskningstøtte og forskningsinformation under udgiftsområder 16 anført i MSEK, for årene 2001-2003, som de fremgår af de årlige "regleringsbreve", og for året 2004 som det fremgår af regeringens budgetproposition (prop. 2003/2004:1: 273).

-Tilvækstprocenten er beregnet som den procentuelle stigning i bevillinger i forhold til foregående år.

-På grund af afrundinger stemmer alle totaltal ikke med summen af de øvrige poster.

Tabellen viser, at bevillingerne til de tre ämnesråd været relativt stabile. Startniveauet på bevillingerne i 2001 til de tre ämnesråd lå stort set på niveau med de tidligere råds bevillinger. Det ses også, at der sammenlignet med de øvrige bevillingsposter er foreslået et løft for medicin i budgetforslaget for 2004.

Tabellen viser herudover, at der er sket en forøgelse af bevillingerne til UVK. Dette område har i perioden været i en opbygningsfase. Også bevillingerne under posten øvrig forskningsfinansiering, der fordeles af Vetenskapsrådets styrelse, er forøget. I forhold til denne post er der dog fastsat bindinger i regleringsbrevet (blandt andet i form af bidrag til store dataindsamlinger og longitudinelle databaser indenfor samfundsvidenskab samt til genusforskning, i alt cirka 30MSEK), ligesom der er øremærkninger af ressourcer i forlængelse af prioriteringer i forskningspropositioner (blandt andet bidrag til unge forskere, biovidenskab, materialevidenskab, IT-forskning samt biologisk mangfoldighed).

Vendes blikket fra input i form af bevillinger til output i form af ydede bidrag til forskningstøtte til forskere, ses de vigtigste nøgletal vedrørende virksomheden i tabel 3. Tabellen giver et billede af rådets støtteprofil fordelt på videnskabsområder. Støtte finansieret af styrelsens bevillingspost "øvrig forskningsfinansiering" er i det omfang den er kanaliseret til enkelte videnskabsområder fordelt på disse. Det ses, at det er sket i stigende omfang over årene. Året 2000 vedrører alene de gamle forskningsråd, men da Vetenskapsrådet har overtaget ansvaret for de gamle råds løbende forpligtigelser afspejler også tallene for 2001 og 2002 i betydeligt omfang beslutninger, der er taget i de gamle råd.

År:	2000	2001	2002
Område:			
Humaniora og samfundsvidenskab:			
-Bidrag til forskere (MSEK)	193	190	229
-Tilvækstprocent		-2%	21%
-Andel bevilgede ansøgninger		16%	19%
Medicin:			
-Bidrag til forskere (MSEK)	338	352	372
-Tilvækstprocent		4%	6%
-Andel bevilgede ansøgninger		45%	43%
Natur- og teknikvidenskab:			
-Bidrag til forskere (MSEK)	705	697	842
-Tilvækstprocent		-1%	21%
-Andel bevilgede ansøgninger		34%	32%
Uddannelsesvidenskab:			
-Bidrag til forskere (MSEK)	–	19	78
-Tilvækstprocent		–	311%
-Andel bevilgede ansøgninger		47%	32%
Kostbar udrustning:			
-Bidrag til forskere (MSEK)	36	64	79
-Tilvækstprocent		78%	23%
Øvrig forskningsfinansiering:			
-Bidrag til forskere (MSEK)	85	51	38
-Tilvækstprocent		-40%	-25%
Totale bidrag til forskere (MSEK)	1358	1372	1637
-Tilvækstprocent		1%	19%

Tabel 3: Nøgletal vedrørende Vetenskapsrådets bidrag til forskere.

Kommentarer til tabel:

-Bidrag til forskere som de fremgår af tabel 5 og 6 i Vetenskapsrådets årsredovisning 2002: 24. I posten øvrig forskningsfinansiering er inkluderet bidrag til longitudinelle studier, genusforskning, FRN-programmer samt ligestilling/jämställdhet. Udover bidrag til forskere yder Vetenskapsrådet driftsbidrag til nationale ressourcer og bidrag til internationalt samarbejde.

-Tilvækstprocenten er beregnet som den procentuelle stigning i ydede bidrag i forhold til det foregående år.

-Andel bevilgede ansøgninger vedrører årets ansøgningsrunde og er beregnet som andelen af modtagne ansøgninger til projektstøtte og forskerassistenter, der er bevilget støtte. Tallene for 2001 er hentet i årsredovisning 2001: 29, tallene for 2002 i årsredovisning 2002: 31.

-På grund af afrundinger stemmer alle totaltal ikke med summen af de øvrige poster.

Tabellen viser, at de tre store videnskabsområders andele af den samlede forskningsstøtte er relativt stabile. Bidrag til forskere inden for humaniora og samfundsvidenskab udgør stabilt 14%, bidrag til forskere inden for medicin

mellem 23% og 26% og bidrag til forskere inden for natur- og teknikvidenskab godt 50%.

Tabellen viser også, at bevillingsprocenterne ämnesrådene imellem er ganske varierede spændende fra under 20% inden for humaniora og samfundsvidenskab til over 40% inden for medicin. Det skal tilføjes, at også andelen af bevilget beløb varierer områderne imellem. Medicin ligger her lavest med godt 30% mens de øvrige områder ligger på ca. 60% (se tabel 17 i årsredovisning 2002; Vetenskapsrådet, 2003b: 31). Variationerne afspejler formodentlig til dels forskelle i finansieringsmønstre områderne imellem. Inden for medicin er projekter ofte finansieret fra mange forskellige kilder, hvoraf Vetenskapsrådet udgør en. Inden for store dele af humaniora og samfundsvidenskab findes kun to potentielle nationale kilder (Vetenskapsrådet og Riksbankens Jubileumsfond).

Det skal understreges, at tal vedrørende bevillinger (tabel 2) og tal vedrørende bidrag til forskere (tabel 3) ikke umiddelbart er direkte sammenlignelige. For det første inkluderer bevillingstallene bevillinger til forskningsinformation samt internationalt forsknings samarbejde. Sidstnævnte påvirker i særlig grad natur- og teknikvidenskab, idet bevillingerne på dette område inkluderer finansieringen af Sveriges deltagelse i CERN, ESO, EMBC, EMBL og ESRF. Inkluderet i bevillingerne til natur- og teknikvidenskab er også finansieringen af nationale laboratorier. Samlet løb udgifterne på disse to områder i 2002 op i mere end 300 MSEK (se tabellerne 13 samt 25 i årsredovisning 2002; Vetenskapsrådet, 2003b). For det andet inkluderer tallene vedrørende bidrag på videnskabsområderne som nævnt også bidrag finansieret via bevillinger inden for styrelsens ansvarsområde. Endelig for det tredje forekommer mindre forskydninger over tid.

Vetenskapsrådets indsats omkring forskningsstøtte organiseres i en årlig cyklus. Ansøgninger indkaldes med ansøgningsfrist i foråret (april/maj) og beslutninger om bevilling af forskningsstøtte træffes i efteråret (november/december). Enkelte ansøgningstyper følger andre tidsterminer. Ansøgningsbehandlingen foregår i et meget veludbygget udvalgsystem, den såkaldte "beredningsorganisation". Beredningsorganisationen består af cirka 50 udvalg/kommittéer med omkring 440 medlemmer. Beredningsorganisationens udvalg og kommittéer udarbejder indstillinger om hvilke ansøgninger, der er støtteverdige, og ämnesråd, Utdelningsvetenskapliga kommittén samt Vetenskapsrådets styrelse træffer beslutninger.

At behandle ansøgninger og tage beslutninger om forskningstøtte er en klassisk forskningsrådsopgave. Vetenskapsrådet har i kraft af betydelig personkontinuitet fra de gamle forskningsråd til Vetenskapsrådets ämnesråd, beredningsorganisation og kansli (se nærmere i afsnit 5) i høj grad kunnet basere sin praksis på denne opgavedimension på rutiner fra de tidligere forskningsråd. Opgaveusikkerheden på denne dimension må således i forhold til de fleste af de opgaver, der diskuteres i det følgende, karakteriseres som lav. Samtidig er den organisatoriske opmærksomhed omkring opgaven meget høj og udbredt i hele organisation.

Analysen af VR's indsats i relation til hovedopgaven kan sammenfattes i følgende punkter:

-VR defineres af Utdanningsdepartementet og definerer sig selv som et klassisk forskningsråd, der yder bidrag til grundforskning.

-Ressourcemæssigt har der, når der ses bort fra UVK, været en relativt høj grad af kontinuitet fra de gamle forskningsråd til VR både hvad angår bevil-
lingerne til rådet og rådets bidrag til forskningsstøtte.

3.2 At stimulere fler- og tværvidenskabelig forskning

Fler- og tværvidenskabelig forskning er ikke et entydigt begreb. Flerviden-
skab eller multidisciplinær forskning er forskning, hvor et problem eller en sag
analyseres ved hjælp af flere discipliner. Tværvidenskab eller transdisciplinær
forskning er forskning, der søger at integrere perspektiver fra flere discipliner.
Fler- og tværvidenskabelige ambitioner kan variere i omfang. Fler- og tvær-
videnskab kan udvikles på tværs af nærtbeslægtede fag inden for samme
videnskabsområde eller på tværs af fag fra forskellige videnskabsområder.

Af Utdanningsudskottets betænkning (Utdanningsudskottet, 1999/2000:
UBU17) fremgår det, at Vetenskapsrådet "skall ta initiativ till mång- och
tvärvetenskapliga insatser". Betænkningen uddyber ikke hvad der mere kon-
kret skal forstås herved. Den bagvedliggende proposition "Forskning för
framtiden – en ny organisation for forskningsfinansiering" (Regeringen, Prop.
1999/2000:81) er mere ordrig. Heraf fremgår følgende "En angelägen uppgift
för (Vetenskaps)rådet är att ta initiativ till mång- eller tvärvetenskapliga sats-
ningar över ämnesgränserna. Detta kan avse såväl större programinsatser som
stöds direkt av Vetenskapsrådet som genom samverkan mellan ämnesråden." Også den Wigzell'ske udredning (Utdanningsdepartementet, Ds 1999:68: 49,
se også side 21) behandler spørgsmålet. I udredningen formuleres forvent-
ningerne til Vetenskapsrådet således: "Rådet bör centralt tillse att mångveten-
skapliga satsningar över ämnesrådsgränserna kommer till stånd när det är
motiverat." At fler- og tværvidenskab har været defineret som ambitiøse
satsninger over ämnesrådsgrænserne, og at der har været store forventninger
til at Vetenskapsrådet skulle være igangsættende på denne opgavedimension,
er der således ikke tvivl om.

I forskersamfundet og i forskningsrådssystemerne findes flere konkurre-
rende synspunkter på fler- og tværvidenskabelig forskning. Et synspunkt, der
er i overensstemmelse med formuleringerne i propositions- og udrednings-
teksterne ovenfor, er, at fler- og tværvidenskab kun sjældent opstår af sig selv
og har vanskeligt ved umiddelbart at opnå konkurrencedygtighed med disci-
plinær forskning. Fler- og tværvidenskab skal derfor stimuleres, gødes og
"nurses". Dette synspunkt indebærer sædvanligvis en positiv holdning til, at
der afsættes særlige ressourcer til formålet og skabes særlige udvalg eller
kommitteer, der tager ansvar for behandlingen af denne type forskning. Et
andet, modsatrettet synspunkt er, at fler- og tværvidenskabelig forskning
opstår af sig selv og skal og kan konkurrere på lige fod med disciplinoriente-
ret forskning. Synspunktet indebærer sædvanligvis, at der ikke ses at være
behov for særegne satsninger. Støtte til fler- og tværvidenskabelig forskning
kan tilgodeses i den ordinære bottom-up genererede ansøgningsbehandling.

Der findes undersøgelser, der har forsøgt at sætte fokus på forskningsråds evne til at tilgodese fler- og tværvideenskabelig forskning i ordinære ansøgningsprocesser. Sandström og Harding (2002) rapporterer på basis af analyser af flere af de gamle forskningsråd (TFR, NFR og MFR), at intet tyder på at forskere, der arbejder fler- og tværvideenskabeligt skulle have lavere succesrate end forskere, der arbejder disciplinært. Med afsæt i disse undersøgelser må det formodes at ämnesrådene inden for egne rammer evner at støtte fler- og tværvideenskab. Det er derimod ikke muligt at sige noget om, om dette også gælder den mere ambitiøse form for fler- og tværvideenskab, der går på tværs af videnskabsområder.

Samtalerne med medlemmer af styrelsen, ämnesråd og kommiteer har afsluttet at begge de ovenfor refererede synspunkter eksisterer i VR's organisation. Opfølgingsanalysen kan imidlertid ikke sige noget om den relative styrke mellem de to synspunkter. Dokumentation af de fler- og tværvideenskabelige indsatser, som rådet er involveret i, og som fremgår af boks 1, synes imidlertid at indikere, at sidstnævnte synspunkt, at fler- og tværvideenskab opstår af sig selv, formentlig nyder størst fremme. I hvert fald har Vetenskapsrådet kun i begrænset omfang selv taget initiativ til stimulering af fler- og tværvideenskab på tværs af ämnesrådene.

Dokumenteret indsats vedrørende stimulering af fler- og tværvideenskab:

-2001: VR overtager ansvaret for en række fler- og tværvideenskabelig initiativer startet af de tidligere forskningsråd (årsredovisning 2001: 33).

-2001 og fremefter: Uddannelsesforskning stimuleres ud fra en fler- og tværvideenskabelig filosofi. Eksternt initiativ.

-2001 og fremefter: Styrelsen iværksætter tematiske satsninger hvoraf nogle er fler- og tværvideenskabelige, f.eks. medicinsk teknik, biologisk mangfoldighed, økologi, tværvideenskab mellem HS og øvrige områder samt etiske og juridiske aspekter af stamcelleforskning (årsredovisning 2001: 33 og 2002: 35).

-2003: Styrelsen afsætter pulje på 9 mill.SEK./år blandt andet til at løfte fler- og tværvideenskabelige ansøgninger af høj kvalitet frem i den ordinære ansøgningsrunde.

Vurdering af indsatsen:

-Der er en høj organisatorisk bevidsthed omkring opgaven på ledelsesniveau og tiltag til at opmærksomheden udbredes fra organisationens ledelsesslag til større dele af organisationen.

-Der er imidlertid også en betydelig usikkerhed i relation til hvordan opgaven bedst varetages.

-Praksis har karakter af støtte til fler- og tværvideenskab kun i meget begrænset omfang af stimulering. Indsatsen i UVK er dog en undtagelse.

-Der kan spores en udvikling over tid fra varetagelse af udefrakommende initiativer til iværksættelse af egne initiativer. -Der synes at være en organisatorisk vilje til at eksperimentere og lære heraf.

Boks 1: Vetenskapsrådets indsats i relation til stimulering af fler- og tværvideenskabelig forskning.

Hvad rådet har gjort på eget initiativ er imidlertid at rejse en intern debat om, hvorledes fler- og tværvidenskabelige ansøgninger behandles i beredningsorganisationen, om de falder mellem flere stole så at sige. Herudover har styrelsen udarbejdet retningslinier for behandlingen af ansøgninger i grænseområder, ligesom ämnesrådene har rutiner for behandling af ansøgninger af fler- og tværvidenskabelig karakter. Ämnesrådet för naturvetenskap och teknikvetenskap har oprettet en særskilt beredningsgruppe med ansvar for behandling af ansøgninger, der vedrører tværvidenskabelige og nye forskningsområder. Senest er der i 2003 på styrelsesniveau afsat en mindre ressourceramme (9 MSEK/år) til støtte til blandt andet tværvidenskabelige ansøgninger. Dette initiativ kan betragtes som et eksperiment i forhold til rådets overvejelser over hvordan fler- og tværvidenskab bedst støttes i årene fremover.

Konklusionen er således, at der over tid er udviklet øget organisatorisk bevidsthed i relation til at støtte fler- og tværvidenskab. Hvad angår organisatorisk praksis er rådet fortsat uafklaret men eksperimenterende. I relation til stimulering af fler- og tværvidenskab er der forskellige holdninger. Alene UVK synes for alvor at arbejde aktivt med stimulering.

3.3 At koncentrere ressourcer (kraftsamle)

Af Utbildningsutskottets betänkning (Utbildningsutskottet, 1999/2000: UBU17) fremgår det med reference til regeringens proposition (Regeringen, Prop. 1999/2000:81), at "(Vetenskaps)rådet skall ta initiativ til breda kraftsamlingar, där flera finansiärer engageras kring särskilda forskningssatsningar...." Formuleringen bygger videre på tanker udviklet i den Wigzell'ske udredning. Heri kan man læse følgende: "Grundläggande är att betydande ekonomiska medel därutöver (her refereres til de ressourcer der bør stilles til rådighed for ämnesrådene) sätts av för kraftsamling kring större uppgifter" (Utbildningsdepartementet, Ds 1999:68: 51). Anbefalingen uddybes senere (p. 54-55), idet det anføres, at det vil være naturligt, at dette arbejde sker i samarbejde med andre statslige forskningsfinansiører, med forskningstiftelserne og med private stiftelser. Forestillingen er, at sådanne initiativer frem for alt bør tages gennem Forskningsforum. Det ses, at koncentration af ressourcer i oplæggene bag Vetenskapsrådet etablering forstås som myndighedsinitierede initiativer af betydeligt omfang.

Den indsats, der kan dokumenteres vedrørende koncentration af ressourcer i Vetenskapsrådet, fremgår af boks 2. Det ses, at indsatsen er begrænset og har en anden karakter end de ideer, der blev beskrevet ovenfor. Vetenskapsrådets indsats i relation til koncentration af ressourcer kan siges at gå på fire ben. For det første har styrelsen anvendt en del af de begrænsede ressourcer, som denne råder over, til tillægsfinansiering af projekter i excellente forskningsmiljøer. Ämnesrådene synes ikke overbevist om, at dette initiativ er frugtbart. For det andet arbejder ämnesrådene ud fra hvad der kan betegnes en forsigtig koncentrationsstrategi, idet de gennemsnitlige bidrag til projekter søges øget. For det tredje har Vetenskapsrådet på foranledning af Utbildningsdepartementet udarbejdet et oplæg med titlen "Stöd till stärka forskningsmiljöer". For det fjerde er gennemført en evaluering af rådets støtte til

ationale anlæg, hvilket efterfølgende har resulteret i en beslutning om koncentration af disse ressourcer samt afvikling af dele af den hidtidige støtte.

Dokumenteret indsats vedrørende koncentration af ressourcer:

-2002 & 2003: Vetenskapsrådets styrelse beslutter at tillægsfinansiere projekter i excellente forskningsmiljøer.

-2003: De nationale anlæg evalueres. Evalueringen følges op med afvikling og koncentration af støtte.

-2003: VR udarbejder på foranledning af regeringen oplæg om "Stöd till starka forskningsmiljöer". Oplægget følges op i rådets budgetforslag for perioden 2004-2006 samt i rådets forskningsstrategi 2005-2008.

-Ämnesrådene arbejder med strategier for at øge de gennemsnitlige bidrag til forskningsstøtte. HS har herudover taget initiativ til langsigtet støtte til topforskere.

-VR deltager via samrådsgruppen for forskningsfinansierer i to arbejdsgrupper, der arbejder med forslag til hvordan man skaber nye stærke forskningsmiljøer inden for henholdsvis NT/M og HS området.

Vurdering af indsatsen:

-Hensyn til uddannelsesopgaven betyder, at der i universitets- og højskolesystemet er stærke kræfter i relation til at sprede ressourcer. Det er bl.a. derfor relevant, at forskningsrådssystemet arbejder med at koncentrere ressourcer.

-Koncentration af ressourcer karakteriseres oftest som en vanskelig opgave for forskerstyrede forskningsrådssystemer.

-Der er et dilemma mellem at koncentrere ressourcer og sikre konkurrence mellem forskere og forskergrupper.

-I relation til ressourcekoncentration findes en vifte af virkemidler fra internationale fysiske centre til virtuelle netværk. Variationer mellem forskningsområder skaber behov for variationer i virkemidler

-Der er nogen organisatorisk bevidsthed i VR omkring denne opgave primært i styrelsen og hos ledelsen.

-Der synes at være stor usikkerhed om virkemidler.

Boks 2: Vetenskapsrådets indsats vedrørende koncentration af ressourcer.

Samlet set er der nogen organisatorisk bevidsthed i Vetenskapsrådet i relation til behovet for at koncentrere ressourcer. Selvom rådet i forhold til forventningerne således arbejder i rette retning, må indsatsen hidtil imidlertid karakteriseres som relativt begrænset og marginal.

Der er formodentlig flere elementer i en forklaring på gabet mellem intentioner og praksis. Selvom Vetenskapsrådets bevillinger har været stigende, jævnfør afsnit 3.1, er rådet ikke blevet tilført ressourcer, der på nogen måde kan betegnes som "betydande ekonomiska medel". De økonomiske forudsætninger for at kunne koncentrere ressourcer har således ikke været til stede.

Man kan så spørge om ressourcekoncentration kunne have været gennemført i et samarbejde med andre forskningsfinansierer? Dette kan ikke afvises. På den anden side skal der som bekendt to parter til at samfinansiere.

Hvad angår de øvrige statslige forskningsfinansierer, som jo også har været udfordret af reformen, har disse formodentlig i perioden ligesom Vetenskapsrådet haft hænderne fulde med hensyn til at udvikle deres egen organisation og forskningstøttepraksis.

Endelig kan der peges på, at det ikke er lykkedes at udvikle Forskningsforum til et organ, der kunne bidrage til at løfte denne opgave (jf. Vetenskapsrådet & PLS RAMBØLL Management AB, 2003).

3.4 At sikre fleksibilitet

I Utbildningsutskottets betænkning (Utbildningsutskottet, 1999/2000:UBU17) anføres det, at fleksibilitet er et krav i forskningspolitikken og forskningsplanlægningen. Der anvendes også udtrykket, at forskningen stiller krav til "förmåga till omprioritering". Den bagvedliggende proposition "Forskning för framtiden – en ny organisation för forskningsfinansiering" (Regeringen, Prop. 1999/2000:81) er også i denne sammenhæng mere ordrig. Fleksibilitet og muligheder for omprioritering er ifølge denne nødvendigt fordi både samfundet og videnskaben er under stadig forandring. Samfundets mangefacetterede og over tid skiftende kundskabsbehov skal kunne tilgodeses, nye forskningsområder og unge, lovende forskere ligeledes.

I den Wigzell'ske udredning er ræsonnementet yderligere udfoldet. Her tales om fleksibilitet og forandringspotentiale i forskningsfinansieringssystemet som helhed. Der argumenteres for at, finansieringssystemet skal kunne balancere et antal dikotomier, konkret dikotomierne spids (i betydningen excellence) versus bredde, langsigtedhed versus kortsigtethed, forskergrupper versus individer, disciplin versus flerdisciplin samt yngre versus ældre forskere. Konkret i relation til Vetenskapsrådet anføres det (Utbildningsdepartementet, Ds1999:68: 47), at: "Ett sammanhållet vetenskapsråd ... borde kunna öka flexibiliteten avsevärt." Det ses, at fleksibilitet knytter an til en hel vifte af dimensioner og problemstillinger, samt at fleksibilitet kan siges at være i modsætning til den ovenfor diskuteret opgavedimension at koncentrere ressourcer.

Konkret i forhold til Vetenskapsrådets praksis bør der sondres mellem tre former for fleksibilitet: 1) fleksibilitet mellem ämnesråd, 2) fleksibilitet mellem forskningsområder inden for et ämnesråd samt 3) fleksibilitet over tid. Boks 3 dokumenterer VR's indsats vedrørende sikring af fleksibilitet.

Dokumenteret indsats vedrørende fleksibilitet:

- Alle ämnesråd har rutiner for omfordeling mellem beredningsgrupper efter ansøgningspres og kvalitet.
- Projektbevillinger løber som hovedregel ikke mere end 3 år.

Vurdering af indsatsen:

- Det politisk-administrative system placerer Vetenskapsrådet i et krydspres, når der på en og samme tid kræves fleksibilitet og ressourcekoncentration. Herudover begrænser det politisk-administrative systems styringsønsker Vetenskapsrådets muligheder for at skabe fleksibilitet på tværs af ämnesråd.
- Den organisatoriske bevidsthed om at forøge fleksibilitet på ämnesrådsniveau er forøget over tid.

Boks 3: Vetenskapsrådets indsats vedrørende sikring af fleksibilitet.

Fleksibiliteten og omfordelingsmulighederne mellem ämnesrådene må karakteriseres som lav. Dette er givet udefra i forlængelse af det politisk-administrative systems ønske om, i høj grad at opsplitte den samlede bevilling i delbevillinger, der administreres af ämnesrådene. Fleksibiliteten og omfordelingsmulighederne mellem forskningsområder inden for de enkelte ämnesråd samt UVK er højere om end noget varierende. Hvad angår fleksibilitet over tid, må man sige, at Vetenskapsrådet prioriterer dette ganske højt. Selvom rådet har mulighed for at yde forskningsstøtte i form af bevillinger af op til 6 års varighed, ydes støtte som hovedregel i form af 3-årige bevillinger. En undtagelse er det ovenfor omtalte HS-initiativ vedrørende 6 årige bidrag til topforskere.

3.5 Prioriteringer, organisatorisk bevidsthed og handling I

De foregående afsnit har haft fokus på VR's indsats i relation til fire opgavedimensioner: At støtte grundlæggende forskning af højeste kvalitet, at stimulere fler- og tværvidenskabelig forskning, at koncentrere ressourcer samt at sikre fleksibilitet. For hver enkelt opgavedimension er rådets dokumenterede indsats beskrevet og vurderet. Boks 4 nedenfor sammenfatter analysen hvad angår henholdsvis VR's organisatoriske bevidsthed og praksis i relation til de enkelte opgavedimensioner.

Prioritering og praksis: Opgave:	Organisatorisk bevidsthed	Organisatorisk praksis
Støtte grundlæggende forskning af højeste kvalitet	Meget høj organisatorisk bevidsthed, udbredt i hele organisationen.	Organisatorisk praksis baseret på indarbejdede rutiner.
Stimulere fler- og tværvideenskabelig forskning	Høj organisatorisk bevidsthed mod at støtte fler- og tværvideenskabelig forskning, udbredt i organisationens ledelse, under udbredelse i organisationen i øvrigt. Sporadisk organisatorisk bevidsthed mod at stimulere fler- og tværvideenskabelig forskning, primært institutionelt udviklet i UVK.	Rutiner afprøves til sikring af støtte til tvæ- og flervideenskabelige ansøgninger af høj kvalitet. Alene UVK synes at arbejde aktivt med stimulering af fler- og tværvideenskab.
Koncentration af ressourcer	Nogen organisatorisk bevidsthed om koncentration af ressourcer, primært i styrelsen og hos ledelsen.	Usikkerhed vedrørende handling.
Sikre fleksibilitet 1) Inden for ämnesråd 2) På tværs af ämnesråd	Nogen organisatorisk bevidsthed om sikring af fleksibilitet, primært hos hovedsekretærene. Ledelsesmæssig bevidsthed/ønske om at dette muliggøres fremover.	Varierende rutiner for marginal omfordeling i ämnesrådene. Handlingsbegrænsninger givet udefra.

Boks 4: Vetenskapsrådets organisatoriske bevidsthed og praksis i relation til at støtte grundlæggende forskning, at stimulere fler- og tværvideenskabelig forskning, at koncentrere ressourcer samt at sikre fleksibilitet.

Der har i Vetenskapsrådets første leveår været givet første prioritet til at sikre den bedst mulige varetagelse af hovedopgaven at støtte grundlæggende forskning af højeste kvalitet via behandling, vurdering og administration af ansøgninger om forskningsstøtte. Rådet har taget afsæt i og videreudviklet den praksis og de rutiner, der fandtes i de gamle forskningsråd.

På de øvrige opgavedimensioner har opgaveusikkerheden været betydeligt større, men den organisatoriske bevidsthed omkring disse opgavedimensioner synes forøget over tid. Hvad angår indsatsen relateret til fler- og tværvideenskabelig forskning er det vigtigt at sondre mellem rådets indsats i relation til at

støtte til denne type forskning versus rådets indsats i relation til at stimulere denne type forskning. Der er ingen tvivl om, at rådet arbejder aktivt med at støtte fler- og tværvidenskabelig forskning af højeste kvalitet. Kun inden for uddannelsesvidenskab synes der at blive arbejdet mere systematisk med at stimulere fler- og tværvidenskabelig forskning.

Hvad angår koncentration af ressourcer er der på trods af en systematiseret diskussion heraf, igangsat via et opdrag fra departementet, fortsat en vis usikkerhed omkring hvad dette egentlig indebærer og hvordan det kan iværksættes. I relation til sikring af fleksibilitet bør der sondres mellem fleksibilitet henholdsvis inden for og på tværs af ämnesråd. Indenfor ämnesrådene er der opmærksomhed omkring spørgsmålet om fleksibilitet specielt hos hovedsekretærene, ligesom der er udviklet forskellige rutiner for marginal omfordeling af ressourcer. Der er i styrelsen et ønske om at styrke fleksibiliteten mellem ämnesrådene fremover. I dag lægger bevillingsstrukturen stærke begrænsninger på dette.

De respondenter, der er ført samtaler med i forbindelse med opfølgingsanalysen, blev blandt andet bedt om at karakterisere Vetenskapsrådet indsats på alle de opgavedimensioner, der behandles i denne rapports afsnit 3 og 4, i tre simple kategorier benævnt "mycket bra", "bra" og "mindre bra". I alt 22 respondenter afgav svar, idet nogle dog udelod svar på enkelte dimensioner. Herudover viste det sig, at en del fandt det vanskeligt at benytte tredelingen, idet de ønskede at karakterisere rådets opgaveløsning på grænserne mellem henholdsvis "mycket bra"/"bra" og "bra"/"mindre bra". I tabel 4 nedenfor er svarene i relation til de ovenfor diskuteret opgavedimensioner derfor indsat på en skala.

Opgaveløsning: Opgavedimension:	"mycket bra" (meget god)	---	"bra" (god)	---	"mindre bra" (mindre god)
Støtte grundlæggende forskning af højeste kvalitet	13	2	5		2
Stimulere fler- og tværvidenskabelig forskning	1		4	6	13
Kraftsamle/koncentrere ressourcer	1	1	8	2	8
Sikre fleksibilitet/omfordelingsmuligheder	4		8		10

Tabel 4: Respondenternes vurdering af Vetenskapsrådets opgaveløsning I (N=22).

Tabellen viser, at langt hovedparten af respondenterne karakteriserer rådets indsats i relation til at støtte grundlæggende forskning af højeste kvalitet som god eller endog meget god. Det er karakteristisk, at de to respondenter, der karakteriserer indsatsen som mindre god, udgår fra den præmis, at rådets indsats i langt større omfang end tilfældet er burde være funderet på et andet

forskningspolitisk paradigme med langt mere vægt på stimulering af fler- og tværvidenskabelig forskning, koncentration af ressourcer og til dels tematiske indsatser, der søger at koble forskningsindsatsen mere direkte til problemløsning i samfundet.

I relation til rådets indsats i forhold til at stimulere fler- og tværvidenskabelig forskning er respondenterne langt mere kritiske. Et klart mindretal benytter kategorierne meget god eller god. Disse positive respondenter refererer enten til UVK's indsats eller omtolker spørgsmålet i den forstand, at de roser VR's indsats i relation til at løfte fler- og tværvidenskabelige ansøgninger frem til støtte i den almindelige ansøgningsproces. Opmærksomhed mod støtte karakteriseres af disse som tilstrækkeligt. Stimulering betragtes ikke som et egnet virkemiddel.

Også i forhold til dimensionerne at koncentrere ressourcer samt at sikre fleksibilitet er ganske mange respondenter kritiske. De, der karakteriserer indsatsen i relation til ressourcekoncentration som meget god til god, refererer til UVK's indsats, til HS's initiativ vedrørende langsigtet støtte til ledende forskere samt til opfølgningen på evalueringen af de nationale anlæg. De, der karakteriserer indsatsen i relation til sikring af fleksibilitet som meget god eller god, refererer til de procedurer for omfordeling, der findes i ämnesrådene. Mellem ämnesrådsgrænserne er omfordeling ikke muligt på grund af bevillingsstrukturen.

Respondenterne blev også bedt om at angive hvordan de bedømmer relevansen af de nævnte opgavedimensioner, idet relevans blev defineret som hvor højt VR efter deres opfattelse burde prioritere den enkelte opgave. Relevansen af opgaven at støtte grundlæggende forskning af højeste kvalitet vurderes helt entydigt som høj. Relevansen af opgaven at stimulere fler- og tværvidenskabelig forskning er der derimod betydelig uenighed om. Nogle respondenter tillægger denne opgave høj relevans og prioritet andre betragter som nævnt stimulering som helt irrelevant. Opgaverne at koncentrere ressourcer og sikre fleksibilitet er der gennemgående mere enighed om bør prioriteres relativt højt. Mange understreger dog, at det ikke for dem er helt klart hvad ressourcekoncentration konkret indebærer.

4 Vetenskapsrådets nye opgaver

Vetenskapsrådet blev ved etableringen pålagt ansvar for en række nye opgaver, herunder at samordne på tværs af ämnesrådene, at udarbejde forskningspolitiske analyser og rådgive regeringen samt at sikre opmærksomhed omkring og formidling af information om forskningsetiske spørgsmål. I det følgende analyseres og vurderes rådets opgavevaretagelse på disse opgavedimensioner. Analysen følger samme struktur som analysen i det foregående afsnit. Der tages således afsæt i de opgavebeskrivelser, der blev udarbejdet i forbindelse med beslutningen om at etablere rådet. Herefter analyseres rådets organisatoriske bevidsthed vedrørende opgaven, ligesom rådets indsats på opgavedimensionen analyseres og vurderes.

4.1 Samordning

I relation til samordning fremgår det af utbildningsutskottets betænkning (Utbildningsutskottet, 1999/2000:UBU17), at "Vetenskapsrådet skall kunna såväl ge riktlinjer för ämnesrådets medelsfördelning m.m. som delegera uppgifter till ämnesråden." I propositionen (Regeringen, Prop. 1999/2000:81) er formuleringen lidt anderledes, idet det anføres, at "Om Vetenskapsrådet har utfärdat riktlinjer för ämnesrådets medelsfordelning, bör dessa riktlinjer följas av ämnesråden" og senere "Vetenskapsrådet bör besluta om den närmare organisationen av sina uppgifter, vilka ibland är gemensamma för de olika ämnesråden." På denne opgavedimension gives Vetenskapsrådet således stor autonomi til selv at udvikle sin praksis. I den Wigzell'ske udredning (Utbildningsdepartementet, Ds 1999:68) samt først og fremmest i organisationskommitténs rapport (Organisationskommittén, 2001) konkretiseres ideerne om indholdet i samordning. Her tales blandt andet om ønskværdigheden af ét data- og projekthåndteringssystem samt fælles kontraktvilkår og foreskrifter.

Samordning kan ses som en løbende proces, der for så vidt var påbegyndt før Vetenskapsrådets etablering. De gamle råd indgik i et bofællesskab med visse fælles funktioner, ligesom der var fælles regler om økonomisk opfølgning. Etableringen af Vetenskapsrådet har imidlertid klart medført yderligere samordning, jævnfør boks 5.

Dokumenteret indsats vedrørende samordning:

- 2001 og fremefter: Samordning gennemføres via udvikling af IT-systemer. Disse styrker også tværgående analysemuligheder.
- 2001 og fremefter: Styrelsen har hvert år udarbejdet fælles retningslinier for ansøgningsbehandling. Retningslinierne er trinvist udviklet, idet stadigt flere temaer er blevet inddraget. I 2003 inkluderer retningslinierne temaerne ”etik, ligestilling, ansøgninger i grænseområder, unge forskere/forskerrekruttering, tematiske satsninger samt inhabilitet (jäv)”.
- 2002 og fremefter: Der gennemføres et forsøg med fælles karaktersætning i forbindelse med bedømmelse af ansøgningers kvalitet.

Vurdering af indsatsen:

- Samordning er primært fysisk, teknologisk samt regel- og blanketforankret og primært et spørgsmål der optager styrelsen, ledelsen og kansliet.
- Ämnesrådenes medlemmerne synes at opleve denne form for samordning mere som forstyrrende end som en hjælp.
- ”Blød” samordning via dialog der sigter mod skabelse af fælles holdninger og normer synes mindre anvendt.
- Det kan undre, at der tilsyneladende ikke har været ført en systematisk, nuanceret diskussion af på hvilke dimensioner samordning er hensigtsmæssig og på hvilke dimensioner samordning er uhensigtsmæssig af hensyn til faglig variationsrigdom og autonomi.

Boks 5: Vetenskapsrådets indsats i relation til samordning.

Samordning synes at blive iværksat fra enkeltsag til enkeltsag snarere end at være funderet i en systematisk diskussion af hvor samordning kan føre til synergi og hvor den modsat kan begrænse lokal problemløsning. Samordning iværksættes primært fysisk, teknologisk og via regler og blanketter. ”Blød” samordning udviklet via dialog, der sigter mod fælles meningsdannelse er mindre fremtrædende.

Fra ansøgningsrunden 2002 og fremefter gennemføres et forsøg med fælles karaktersætning (betyg) i forbindelse med bedømmelse af ansøgninger. Forsøget har mødt modstand i nogle ämnesråd. Dette er ikke overraskende set i lyset af, at skalaen for karaktersætning er forankret i et endimensionelt kvalitetsbegreb. Et endimensionelt kvalitetsbegreb matcher ikke kvalitetsforståelsen i forskersamfundet bredt betragtet og ej heller forståelsen af kvalitet i forskning, således som dette tema diskuteres i litteraturen (Foss Hansen & Jørgensen, 1995; Hemlin, 1991).

4.2 Forskningspolitisk analyse

Af Utdanningsudvalgets betænkning (Utdanningsudvalget, 1999/2000: UBU17) fremgår det, at forskningspolitisk analysevirksomhed skal udgøre en vigtig del af VR's indsats. Boks 6 dokumenterer VR's indsats på dette område.

Dokumenteret indsats vedrørende forskningspolitisk analysevirksomhed:

- Gennemførelse af evalueringer (f.eks. SAFARI, Forskningsforum, nationale anlæg og laboratorier for mikroelektronik).
- Analyser af udviklingen i forskningsfinansiering i Sverige og internationalt.
- Analyse vedrørende problemstillinger relateret til generationsskifte i forskersamfundet.
- Udarbejdelse af videnoversigter, f. eks. vedrørende reformer i universitets- og højskolesektoren.
- Interne analyser af VR's forskningsstøttevirksomhed.

Indsats igangsæt vedrørende:

- Bibliometriske analyser
- Opbygning af databaser vedrørende forskningsstatistik

Vurdering af indsatsen:

- VR har iværksat og udviklet reflektiv evalueringspraksis.
- Den forskningspolitiske analysevirksomhed er kommet langsomt fra start men der er over tid opbygget kompetence. Indsatsen er nu godt på vej men står samtidig overfor betydelige udfordringer.
- Analysevirksomhedens profil reflekterer kun i ringe grad de analysebehov der opleves i ämnesrådene.

Boks 6: Indsats i relation til forskningspolitisk analysevirksomhed

Når indsatsen vedrørende forskningspolitisk analysevirksomhed vurderes bør der sondres mellem indsats i relation til iværksættelse af evaluering og indsats i relation til mere overgribende analysevirksomhed. Som det fremgår af boksen har VR på en række væsentlige områder iværksat evalueringer. Disse har været tilrettelagt og gennemført kompetent, ligesom VR har taget ansvar for at evalueringerne følges op.

Den mere overgribende analysevirksomhed er kommet langsommere fra start. Opbygningen af kompetence på området er godt på vej, men der er fortsat betydelige udfordringer både i relation til fastlæggelse af profil og indhold og i relation til kvalitetsudvikling og -sikring af virksomheden. I fastlæggelsen af profil og indhold i den forskningspolitiske analysevirksomhed synes responsiviteten i forhold til ämnesrådenes behov svagt udviklet. Analysevirksomhedens profil reflekterer ikke tilstrækkeligt de problemer af forskningsstrukturel og -politisk karakter, som ämnesrådene med deres indsigt i forskningssystemet oplever behov for analyse af.

To områder er under udvikling: bibliometriske analyser samt opbygning af databaser vedrørende forskningsstatistik. Erfaringerne fra NIFU i Norge samt Analyseinstituttet for forskning i Danmark viser, at der kan opnås synergi ved at kombinere et ansvar for forskningspolitisk analysevirksomhed med et ansvar for udarbejdelse af forskningsstatistik. Det er dog værd at bemærke, at både i Norge og i Danmark er ansvaret for udarbejdelsen af forskningsstati-

stik med tilknyttet ansvar for analysevirksomhed placeret ved fritstående institutter, der er uafhængige af forskningsrådssystemet.

4.3 Forskningspolitisk rådgivning

VR blev ved etableringen også tillagt opgaven at rådgive regeringen i forskningsspørgsmål. Erfaringerne viser, at det i de fleste lande er vanskeligt at få forskningspolitisk rådgivningsvirksomhed til at fungere godt. Observatører rapporterer, at politiske partier og regeringer sjældent viser særlig stor interesse for principielle, langsigtede forskningspolitiske problemstillinger (Skoie, 1993). Den politiske verden og forskningens verden kan karakteriseres som to forskellige kulturer. Er den forskningspolitiske rådgivningsvirksomhed ikke godt forankret i ekspertise og forskningspolitisk analysevirksomhed får den nemt karakter af og opleves som lobbyvirksomhed til fremme af snævre egeninteresser. Også VR's forskningspolitiske rådgivningsvirksomhed møder disse udfordringer. VR's indsats er dokumenteret i boks 7.

Dokumenteret indsats vedrørende forskningspolitisk rådgivningsvirksomhed:

- Evalueret og forskningspolitisk analysevirksomhed er under udvikling, jævnfør ovenfor.
- Rekvireret rådgivning har betydeligt omfang (forespørgsler, remissvar, høringer m.v.).
- VR bidrager til forskningspolitisk dialog af mere uformel karakter i flere fora, herunder i regeringens forskningsberedning.
- 2003: VR tager initiativ til sammen med FAS, Formas, VINNOVA, SUHF, IVA og KVA at udforme "En nationell strategi för högre utbildning, forskning och innovation"

Vurdering af indsats:

- Rådgivningsvirksomheden synes indtil for nylig at have været af mere reaktiv end proaktiv karakter. Der rådgives hyppigt i forhold til dagsordener sat uden for VR. Der er færre eksempler på at VR på eget initiativ har formået at sætte forskningspolitiske dagsordener. Den nyligt udarbejdede nationale strategi (se ovenfor) indikerer en mere proaktiv linie.

Boks 7: Indsatsen vedrørende forskningspolitisk rådgivningsvirksomhed.

Samlet set synes VR's indsats vedrørende forskningspolitisk rådgivningsvirksomhed indtil for nylig at have været af mere reaktiv end proaktiv karakter. Som input til den planlagte forskningspolitiske proposition har VR imidlertid taget initiativ til sammen med en række andre centrale aktører at udarbejde en national strategi for højere uddannelse, forskning og innovation. Dette initiativ synes at indikere en udvikling i retning af en mere proaktiv forskningspolitisk rådgivning.

De potentielle brugere af forskningspolitisk rådgivning, der har været ført samtaler med, har forskellige vurderinger af forskellige elementer i denne. De

gennemførte evalueringer og de publicerede forskningspolitiske analysearbejder, fremfor alt analyserne af forskningsfinansiering, vurderes som gode bidrag til den forskningspolitiske debat, men VR kritiseres for at have opbygget kompetencen på feltet for langsomt. Vurderingerne af den rekvirerede rådgivning varierer. I nogle sager har VR ydet god rådgivning, i andre udvandede svar, siges det. Den mere uformelle rådgivning vurderes som værende klart forbedret over tid.

4.4 Forskningsetik

VR blev ved dets etablering pålagt ansvar for at tage initiativ til at skabe opmærksomhed omkring samt formidle information om forskningsetiske problemstillinger. Organisationskommitten formulerede det således: "Vetenskapsrådets satsning på ... etikfrågor har möjlighet att utvecklas till en mer forskningsintegrerad och operationaliserad verksamhet genom närheten mellan forskning och policyfrågor" (Organisationskommittén 2001: 11).

Rådet startede ikke i denne sammenhæng på bar bund. Rådet havde inden for sin organisation nogen erfaring at bygge videre på. HSFR havde i en årrække haft en etikkomite, der havde vurderet etiske aspekter i projek-tansøgninger. HSFR havde også udarbejdet etiske retningslinier samt arbejdet aktivt for at formidle en debat på området. Også MFR havde udarbejdet retningslinier samt arbejdet både med information om etik og med forebyggelse af uredelighed. MFR havde også påbegyndt arbejdet med at udarbejde et policyoplæg vedrørende stamcelleforskning. Boks 8 dokumenterer VR's indsats på det forskningsetiske område.

Dokumenteret indsats vedrørende forskningsetik:

-2001: VR etablerer en etikorganisation med en etikkommitte, der blandt andet inkluderer et medlem fra styrelsen samt medlemmer udpeget efter forslag fra ämnesråd samt UVK. Herudover har ämnesrådene egne arbejdsgrupper for etikspørgsmål. Disse fungerer blandt andet som sagsforberedende organer for etikkomiteen. Arbejdsgruppen på medicinområdet fungerer herudover som rådgivende for institutionernes lokale etikkomiteer og arbejdsgruppen på området humaniora og samfundsvidenskab vurderer ansøgninger, der inkluderer etiske problemstillinger.

-2001: VR udarbejder retningslinier for forskningsetisk prøvning af human stamcelleforskning. Forud for formuleringen af retningslinierne foregår en omfattende debat både inden- og udenfor VR. VR spiller en betydelig rolle i initieringen af denne debat.

-2002: Etikkomiteen nedsætter en arbejdsgruppe vedrørende uredelighed i forskning. Forskningsinstitutionerne kan anmode arbejdsgruppen om bistand i tilfælde, hvor der er mistanke om uredelighed.

-2002: Etikkomiteen fremsætter forslag om etablering af decentrale ombudsmandsinstitutioner, der kan kanalisere sager om mistanke om uredelighed frem til ovennævnte arbejdsgruppe.

-2003: VR færdiggør retningslinier for rapportering af kommercielle bindinger for ansøgere og bevillingshavere.

-2003: VR overtager ansvaret for webbladsen CODEX, som har til formål at sprede information om forskningsetiske spørgsmål.

-2003: VR udarbejder på foranledning af Uddannelsesdepartementet kortlægning af og forslag til hvilke forskningsområder, der bør omfattes af etikprøvnings.

Igangsat indsats vedrørende:

-Udarbejdelse af publikation om god skik i forskning.

Vurdering af indsatsen:

-VR har ydet en betydelig indsats på området forskningsetik såvel i relation til at initiere debat om centrale forskningsetiske problemstillinger som i relation til at udvikle og fastlægge praksis for håndteringen af forskningsetiske problemstillinger.

-Etableringen af VR har klart tilført en merværdi i behandlingen af forskningsetiske spørgsmål, idet disse kan løftes op i styrelsen og diskuteres på tværs af videnskabsområder og dermed tilføres flere aspekter end det var tilfældet i det gamle rådssystem.

-VR's indsats har hidtil primært prioriteret løsning af konkrete forskningsetiske problemer via udarbejdelse af retningslinier. Holdningsbearbejdning i relation til forskersamfundet er kommet i anden række.

Boks 8: Vetenskapsrådets indsats i relation til forskningsetik.

Som det fremgår har VR gjort en betydelig indsats på dette område. Etableringen af VR har klart tilført en merværdi i behandlingen af de forskningsetiske spørgsmål.

4.5 Prioriteringer, organisatorisk bevidsthed og handling II

De foregående afsnit har haft fokus på VR's indsats i relation til de nye opgaver rådet blev tillagt ved etableringen: at samordne, at drive forskningspolitisk analysevirksomhed, at yde forskningspolitisk rådgivning samt at sikre opmærksomhed omkring og formidling af forskningsetiske spørgsmål. For hver opgavedimension er rådets indsats i det foregående beskrevet og vurderet. Boks 9 nedenfor sammenfatter analysen i relation til henholdsvis organisatorisk bevidsthed og organisatorisk praksis.

Prioritering og praksis: Opgave:	Organisatorisk bevidsthed	Organisatorisk praksis
Samordning	Høj organisatorisk bevidsthed, primært i styrelsen og hos ledelsen	Trinvis udvikling af fælles retningslinier, skepsis mod visse former for samordning
Forskningspolitisk analyse	Høj og øget over tid, primært i styrelsen og hos ledelsen	Langsom start, øgning i antal projekter og publikationer over tid i tråd med opbygning og udvikling af kompetence
Forskningspolitisk rådgivning	Periodisk bevidsthed, ad hoc betonet	Indtil for nylig primært reaktiv, senest skift imod mere proaktiv, egeninitieret rådgivning.
Forskningsetik	Høj organisatorisk bevidsthed, varierende udbredelse i organisationen	Retningslinier og forslag til organisatoriske løsninger udarbejdet og iværksat. Aktivt formidlende og dagsordensættende rolle i stamcellesagen.

Boks 9: Vetenskapsrådets organisatoriske bevidsthed og praksis i relation til samordning, forskningspolitisk analyse og rådgivning samt forskningsetik.

Der er i VR en betydelig organisatorisk bevidsthed i relation til alle de fire opgavedimensioner. På handlings- og praksisplanet er variationerne imidlertid større. Hvad angår samordning er der sket en trinvis udvikling af fælles retningslinier. Der er samtidig, med gode argumenter, en betydelig skepsis mod

visse former for samordning. Hvad angår forskningspolitisk analysevirksomhed er VR kommet langsomt op i gear i tråd med opbygning af kompetence i organisationen. Hvad angår forskningspolitisk rådgivningsvirksomhed synes denne indtil for nylig at have været mere reaktiv end proaktiv. Med fortsat videreudvikling af den forskningspolitiske analysevirksomhed vil fundamentet for den forskningspolitiske rådgivning fremover kunne forbedres. Hvad angår forskningsetiske problemstillinger har VR gjort en betydelig indsats, som det vurderes ikke havde været mulig i det gamle rådssystem.

Tabel 5 viser respondenternes vurdering af indsatsen på de fire opgavedimensioner.

Opgaveløsning: Opgavedimension:	"mycket bra" (meget god)	---	"bra" (god)	---	"mindre bra" (mindre god)
Samordne på tværs af ämnesråd	0		8		12
Styrke forskningspoli- tisk analysearbejde	3	1	9	4	4
Styrke den forsk- ningspolitiske rådgiv- ningsfunktion	2		7	2	6
Skabe opmærksomhed og formidle informa- tion om forsknings- etiske spørgsmål	10	1	8	1	

Tabel 5: Respondenternes vurdering af Vetenskapsrådets opgaveløsning II (N=22).

Det ses at indsatsen vedrørende samordning vurderes som god til mindre god, mens indsatsen vedrørende de forskningsetiske problemstillinger modsat karakteriseres som meget god til god. De få, der ytrer kritik af indsatsen på det forskningsetiske område ser en risiko for at indsatsen bliver mere symbolsk en reel, at indsatsen med andre ord får for lidt effekt på adfærden i forskersamfundet.

Vurderingerne af indsatsen i relation til forskningspolitisk analyse og rådgivning er dels meget parallelle dels mere spredt. Dette afspejler blandt andet det allerede nævnte forhold, at virksomheden på disse dimensioner er kommet relativt langsomt fra start men også klart vurderes som forbedret undervejs. Herudover afspejler de mindre gode vurderinger, der gives i relation til indsatsen vedrørende forskningspolitisk analysevirksomhed, at hovedparten af ämnesrådene oplever at aktiviteterne ikke i ønskværdigt omfang kobler til de analysebehov disse oplever.

5 Vetenskapsrådets organisering

I beslutningen om Vetenskapsrådets etablering gik forandring og kontinuitet hånd i hånd. Forandring blev overordnet skabt via fusionen af de gamle råd. Konkret udmøntedes forandring særligt i styrelsen, som var en nydannelse, i fusionen af det tidligere NFR og TFR i Ämnesrådet for natur- og teknikvidenskab, i den nyetablerede kommitté for uddannelsesvidenskab samt i den fusionerede kansliorganisation. Modsat udmøntedes kontinuitet generelt i ämnesrådenes organisering og autonomi samt konkret i HSFR's omdannelse til Ämnesrådet for humaniora og samfundsvidenskab og i MFR's omdannelse til Ämnesrådet for medicin.

Nedenfor analyseres Vetenskapsrådets organisering primært i et forandringsperspektiv, idet udviklingen i organisationen som helhed samt i organisationens vigtigste enkeltdele beskrives siden etableringen primo 2001. Der gøres rede for henholdsvis styrelsen (afsnit 5.1), ämnesrådene (afsnit 5.2), kansliet (afsnit 5.3) samt for de integrerende elementer i organisationen (afsnit 5.4). Afsnittet afsluttes med en sammenfattende diskussion af hvorvidt Vetenskapsrådet er en integreret eller splittet myndighed (afsnit 5.5).

5.1 Styrelsen

Vetenskapsrådets styrelse er sammensat af 5 regeringsudpegede medlemmer, heraf en formand/ordförande og rådets generaldirektör, samt otte forskere valgt af forskersamfundet. I styrelsen møder deltager herudover to medarbejderrepræsentanter fra kansliet. Mens styrelsen således er født med et personoverlap i forhold til kansliet, er der intet formelt personoverlap til ämnesrådene. Under styrelsen findes 14 kommitter. Nogle af disse har en indstillingsfunktion i relation til ansøgninger om forskningsstøtte mens andre er rådgivende. I nogle kommitter er styrelsen direkte repræsenteret, mens der typisk intet personoverlap er mellem styrelsens kommitter og ämnesrådene.

Styrelsens opgave er i dokumenterne bag rådets etablering beskrevet ganske kortfattet og overordnet i form af at "Vetenskapsrådets styrelse svarar för myndighetens beslut och anslagsframställan" (Organisationskomiteen, 2001: 7). I forordningen for VR (udarbejdet 2000-11-30) og den senere og nugældende arbejdsordning (fastsat 2002-06-11) suppleres med stikord som at træffe beslutninger om principielle og strategiske spørgsmål, virksomhedens indretning samt virksomhedsplanen. Som tidligere anført (se afsnit 3.1) har styrelsen alene beslutningskompetence i relation til en begrænset del af rådets samlede bevillinger. I relation til hovedparten af rådets bevillinger er beslutningskompetence udefra lagt direkte ind til ämnesrådene samt UVK. Vetenskapsrådet var således født med en indbygget modsætning mellem koordination og autonomi (Benner, 2001:197).

På baggrund af opgaveprofil og organisationsarkitektur kan det ikke undre, at styrelsen i de første år har brugt en del tid på afklaring af opgaveprofil og –prioritering samt rolleafklaring vis a vis ämnesrådene. Da VR's opgaveprofil første gang var til diskussion i styrelsen, havde generaldirektøren som oplæg

til diskussionen udarbejdet en liste over de opgaver, som VR forventedes at tage ansvar for. Listen opregner i alt 34 forskellige opgaver (bilag 1 til referatet fra styrelsens møde 2001-01-16).

De fleste af de respondenter, der har været ført samtaler med, giver udtryk for at styrelsen i den første tid forsøgte af reducere usikkerheden ved at stadfæste sin egen position ved siden af ämnesrådene, eller som nogle udtrykker det at positionere sig som et femte ämnesråd med egne underliggende komiteer som sagsforberedende organer. Denne strategi skabte frustrationer i ämnesrådene.

Over tid har styrelsen i højere grad forsøgt at udvikle en interaktion og et samarbejde med ämnesrådene. Samarbejdet skabes primært via hovedsekretærene, der deltager i styrelsens møder. Styrelsen har herudover udviklet en vifte af handlingsrutiner vis a vis ämnesrådene. I nogle sammenhænge tager styrelsen eget ansvar for sager, i andre fungerer styrelsen som besluttende organ efter indstilling fra ämnesrådene og i atter i andre delegeres opgaver til ämnesrådene. Handlingsrutinerne er udviklet i en trinvis læreproces.

Ledelsesmæssigt er styrelsen og rådet også skruet sammen på sin helt egen måde. Der er ikke tale om en hierarkisk ledelseskonstruktion, hvor styrelsen ansætter eller udpeger generaldirektøren, og ej heller om en repræsentationsmodel, hvor ämnesrådenes formænd af deres kreds vælger en formand for styrelsen. I stedet er organisationen etableret med en form for to-strengt ledelse med en regeringsudpeget formand for styrelsen samt en generaldirektør, der på den ene side varetager et ansvar for sekretariatsbetjeningen af styrelsen, men samtidig selv er regeringsudpeget medlem af styrelsen. Også denne særegne konstruktion synes at have været årsag til usikkerhed og uafklarede rolleforventninger i rådets første leveår. Nogle respondenter oplever at konstruktionen begrænser styrelsens muligheder for at lægge pres på generaldirektøren. Der synes imidlertid over tid at være udviklet samarbejds- og arbejdsdelingsrutiner mellem styrelsens formand og generaldirektøren, der opleves som velfungerende af begge parter.

I både år 2001 og 2002 har der været afholdt 9 egentlige møder i styrelsen samt et telefonmøde. En læsning og analyse af referaterne fra disse møder, inklusive referaterne til og med maj-mødet 2003, set i lyset af de dimensioner Utdanningsudskottet ønsker belyst, viser, at styrelsens dagsorden især har været præget af følgende fire sagstemaer:

- Behandling af sager vedrørende forskningsstøtte indenfor de bevillinger, hvor styrelsen har bevillingskompetence.

- Behandling af sager, der i bred forstand vedrører forskningspolitisk rådgivning. Den type sager, der antalmæssigt mest hyppigt præger dagsordenen er i denne forbindelse udarbejdelse af remissvar på høringer om alt fra problemstillinger knyttet til universitets- og højskolesektoren over europæiske strategier for forsyningssikkerhed på energiområdet, til spørgsmål vedrørende bioteknik, folkesundhed, naturressourcer, statistiksystemer og til de sektorielle forskningsråds forskningsstrategier og departementers forslag til forskningsprogrammer. Hertil kommer andre typer af udefrakommende sager og forespørgsler. På dagsordenen har også været forskningspolitiske sager, der synes at være blevet taget op på Vetenskapsrådets eget initiativ. Et eksempel

herpå er et forslag om oprettelse af et nationalt gæsteforskerinstitut. I relation til sager vedrørende forskningspolitisk rådgivning synes styrelsens dagsorden imidlertid altovervejende at blive sat reaktivt. Udefrakommende høringer og forespørgsler optræder antalmæssigt langt hyppigere på styrelsens dagsorden end sager, der er taget op på rådets eget initiativ.

-Sager vedrørende organisatoriske forhold, herunder sager vedrørende kommittestruktur og sammensætning af kommitter, Profusionsprojektet og kansliorganisationens struktur, SUNET samt styrelsens sammensætning.

-Sager vedrørende forskningsetik, herunder den tidligere nævnte stamcellesag.

Der optræder også andre typer af sager på styrelsens dagsorden men antals- og hyppighedsmæssigt fylder disse langt mindre. Dermed er også indirekte sagt, at der i rådets første leveår kun sporadisk findes spor af systematiske diskussioner på styrelsesniveau af temaer som stimulering af fler- og tværvidenskabelig forskning, samordning, sikring af fleksibilitet samt fastlæggelse af profil i relation til den forskningspolitiske analysevirksomhed.

I relation til arbejdet i styrelsen er det endelig karakteristisk, at de interviewede respondenter giver udtryk dels for at kvaliteten af beslutningsoplæg fra kansliet til styrelsen i de første år gennemgående var lavere end ønskeligt, dels for at mødeledelsen har været velfungerende.

5.2 Ämnesrådene

De tre ämnesråd er sammensat af fire regeringsudpegede medlemmer (herunder en formand) samt syv forskere valgt af forskersamfundet. For samtlige undtagen formanden er der udpeget personlige stedfortrædere, der indgår i det daglige arbejde på lige fod med de ordinære medlemmer. I praksis består hvert ämnesråd således af 21 medlemmer, hvoraf 14 er forskere valgt af forskersamfundet. Medlemmerne af den uddannelsesvidenskabelige kommitté er udpeget af styrelsen og udgøres af fire almenrepræsentanter (herunder en formand) samt syv forskere. Til hvert råd samt til UVK er knyttet en beredningsorganisation bestående af et antal arbejdsgrupper, der bedømmer og rangordner ansøgninger.

Set under et var 29% af medlemmerne af Vetenskapsrådets tre ämnesråd ved etableringen gengangere fra de gamle råd. I ämnesrådet for medicin havde 7 personer svarende til 33% tidligere været medlemmer af MFR, i ämnesrådet for natur- og teknikvidenskab havde 5 personer svarende til 24% tidligere været medlemmer af henholdsvis NFR og TFR og i ämnesrådet for humaniora og samfundsvidenskab havde 6 personer svarende til 29% tidligere været medlemmer af HSFR. Herudover har de tre hovedsekretærer for de tre ämnesråd alle haft en tilknytning til det gamle rådssystem. Gengangere kan bidrage til at sikre kontinuitet i organisatorisk praksis men også til at reproducere kulturer og skabe barriere for integration.

Ämnesrådenes opgave er i dokumenterne bag rådets etablering beskrevet ret præcist. Rådene ”beslutar över medelsfördelning inom sina respektive områden och ansvarar för att beredningsarbetet upprätthåller kvalitet” (Organisationskommitten, 2001: 7). I forordningen for VR (udarbejdet 2000-11-30)

og den efterfølgende og nugældende arbejdsordning (fastlagt 2002-06-11) suppleres med stikordene følge op og dokumentere effekterne af forskningssstøtte, evaluere forskning, følge forskningsudviklingen nationalt og internationalt samt udarbejde beslutningsoplæg til styrelsen.

Der er ingen tvivl om, at den organisatoriske praksis i de to ämnesråd for henholdsvis humaniora-samfundsvidenskab og medicin i betydelig grad har været præget af kontinuitet. Dette er også forventeligt set i lyset af, at de gamle råd (HSFR og MFR) på disse områder så at sige blev indbagt i den nye fusionerede organisation med stor autonomi. Det er imidlertid også karakteristisk, at der i de to råd sker marginale forandringer løbende, herunder f.eks. forandringer i tilrettelæggelsen af ansøgningsbehandlingen. Der er heller ingen tvivl om, at der er sket betydelig forandring fra NFR og TFR til det nye ämnesråd for natur- og teknikvidenskab. Blandt andet er der udviklet en helt ny og på mange områder n/t-tværgående beredningsorganisation. For UVK er det karakteristisk at hele virksomheden har måttet opbygges og tilrettelægges fra bunden.

Identiteten hos medlemmerne af ämnesrådene og UVK synes altomvervejende at være rettet mod disse organer. En mere overordnet Vetenskapsråds identitet er svær at spore på ämnesrådsniveau. Derimod ytres der ønske om mere information om hvad der sker i styrelsesregi samt fremfor alt mere direkte kontakt til og dialog med styrelsen. Der er med andre ord et fundament at udvikle integration på.

5.3 Kansliet

Etableringen af Vetenskapsrådet betød, at de tidligere råds fem kanslier skulle fusioneres i et kansli. Kulturvariationerne mellem de gamle råds kanslier var betydelige. Flere af de, der har været ført samtaler med, har givet udtryk for, at kulturvariationerne oplevedes som endog endnu mere betydelige end de havde forventet.

Den nye organisation etableredes efter principper tilrettelagt af organisationskommittén (Organisationskommittén, 2001). Kansliorganisationen kom til at bestå af en ledelse samt fire afdelinger: programafdelingen, analyse- og strategiafdelingen, informationsafdelingen og den administrative afdeling. Programafdelingen blev tillagt en vifte af opgaver, herunder sagsbehandlingen knyttet til ämnesrådenes forskningstøttevirksomhed samt sagsbehandlingen knyttet VR's programvirksomhed. Ambitionen var at sidstnævnte skulle inkludere programmer, der var overtaget fra FRN men også "spela en viktig rolle som "drivbänk" för nya områden och tvärvetenskapliga satsningar som ännu inte har möjlighet att konkurrera inom ämnesråden" (Organisationskommittén, 2001: 11). Til hver afdeling knyttedes en afdelingschef. Den overordnede ledelse kom til at bestå af en generaldirektør samt en stedfortrædende generaldirektør og det overordnede ledelsesmæssige ansvar for kansliet blev tillagt en rådsdirektør.

Stillingerne som rådsdirektør og afdelingschefer blev besat efter ekstern annoncering. I øvrigt blev de fire afdelinger bemandet med personale fra de tidligere fem forskningsråd. Alt personale fra de tidligere råd, som ikke selv

ønskede noget andet, overgik til VR på hidtidige arbejdsvilkår. På basis af personalets prioriterede interesselikendegivelser med hensyn til hvilke afdelinger og funktioner, de ønskede ansættelse i, bemandedes afdelingerne af ledelsen inklusive hovedsekretærene.

Medarbejderne oplevede usikkerheden som stor og fusionsprocessen som kaotisk og turbulent. Herudover skabte det frustrationer, at organisationen blev centraliseret. Personalet oplevede, at beslutningskompetence forsvandt opad. Flere gav udtryk for en vis overraskelse over, at det første år på trods af oplevelsen af kaos faktisk lykkedes at få ansøgningsbehandling til at fungere upåklageligt.

Undersøgelser af fusionsprocesser viser, at oplevelsen af kaos er reglen snarere end undtagelsen. Fusioner påfører medarbejderne kriser (Andersen og Bendix, 1998). Ledelsen har typisk en overdreven tiltro til medarbejdernes psykiske robusthed. Ligeledes har ledelsen ofte den indstilling, at når blot struktur og rammer er på plads, så finder medarbejderne ud af at samarbejde.

De fleste medarbejdere opfatter imidlertid fusioner som trusler (hot). Typiske umiddelbare reaktioner er benægtelse (förnekande), vrede, modløshed og dalende arbejdsmotivation. Over tid indser medarbejderne, at ønsker de at blive, er de nødt til at gå ind på de nye præmisser. Der kommer en periode præget af forhandling og afprøvning af den nye arbejdsituation. Atmosfæren er oftest anspændt til tider opgivende. Men gradvis udvikles accept af den nye organisation og holdningerne ændres. Det gælder nu om at få det bedst mulige ud af situationen.

I mange fusionsprocesser fastholder ledelse og medarbejdere hinanden i problem- og mangeltænkning (Haslebo, 2003). Organisationen opfattes mekanisk som noget der kan nedbrydes i enkeltdele og kombineres på ny som byggeklodser. Ledelsen defineres og definerer sig selv som problemknuser, der skal overvinde modstand mod forandring. Der opstår ”vi og de” holdninger og mistillid til ledelsen.

Udfordringen er at erstatte problem- og mangeltænkningen med ressource-tænkning. Ressourcetænkning indebærer, at fusionen betragtes som en mulighed og organisationen som en levende organisme. Fremtiden betragtes som noget der skabes i dialog. Ledelsens rolle er at skabe rum for dialog samt støtte udviklingen af engagement, kompetencer og samarbejde.

Vetenskapsrådets fusionsproces synes ikke i særlig grad at have afvejet fra disse generelle erfaringsmønstre. Kriseoplevelse og problem- og mangeltænkning prægede de første år. Problem- og mangeltænkning kan man fortsat møde i organisationen, men ressource-tænkning synes at være på fremmarch. Det såkaldte Profusionsprojekt synes at have fungeret som en løftestang for denne udvikling.

Ideen til Profusionsprojektet blev formuleret i efteråret 2001, fordi situationen oplevedes meget problemfyldt. Med konsulenthjælp udefra blev der tilrettelagt en proces, der i efteråret 2002 resulterede i en decentralisering i form af reduktion af antallet af ledelsesniveauer, en opdeling i ämnesgrupper samt etablering af henholdsvis en strategisk og en operativ ledelsesgruppe.

Alle, der har været ført samtaler med, oplever den nuværende kansliorganisation som mere velfungerende end den tidligere. Ligeledes viser en ar-

bejdsmiljøundersøgelse, at personalet gennemgående vurderer den nye organisation som en forbedring i forhold til den tidligere. Der er frem for alt sket en klargøring af arbejdsdeling og ansvar, hvilket har skabt mere ro i dagligdagen.

Den nuværende organisation støtter også bedre op om ämnesrådenes virksomhed. Dermed understøtter den imidlertid også ämnesrådenes autonomi. Den kan derfor virke som en barriere for udvikling af samarbejde på tværs af ämnesrådsgrænserne. Nogle respondenter taler således om, at der i forhold til tværgående samarbejde er sket en tilbageorganisering til en struktur, der risikerer at fastholde kulturen fra de gamle råds kanslier.

5.4 Organisatorisk integration

I den Wigzell'ske udredning blev det foreslået, at ämnesrådene skulle repræsenteres i styrelsen, at styrelse og ämnesråd med andre ord skulle etableres som en overlappende gruppestruktur. Den integrerede løsning skulle tilføre styrelsen viden om ämnesrådenes virksomhed og forhindre udvikling af antagonistiske relationer mellem ämnesråd og styrelse. Forslaget om en integreret løsning blev, som det er fremgået, ikke fulgt. Og fraværet af integration blev medvirkende til at skabe nogle af de problemer, der prægede VR i de første år. VR kan siges at have taget konsekvensen af dette, idet rådet har arbejdet med at udvikle og styrke den organisatoriske integration gennem flere tiltag.

For det første er der sket en udvidelse af *hovedsekretærens rolle*. Ved rådets etablering var hovedsekretærene frem for alt tiltænkt rollen som faglig ansvarlig ledelse under deres respektive ämnesråd/komite. I dag har de herudover et organisatorisk helhedsansvar horisontalt såvel som vertikalt. Dels er de medlemmer af den strategiske ledelsesgruppe, jævnfør nedenfor, dels deltager de i styrelsens møder. Selvom hovedsekretærene har fået flere ressourcer i form af mere arbejdstid og for nogles vedkommende også i form af aflastning via en stedfortrædende hovedsekretær, så er det en svær og meget krævende rolle. Med det tilføjede helhedsansvar er rollen som hovedsekretær forandret fra en relativt entydig rolle til en flertydig rolle. Hovedsekretæren er blevet placeret i et konfliktfelt med deraf følgende risiko for oplevelse af loyalitetskonflikter.

For det andet er der etableret en *strategisk ledelsesgruppe*. Gruppen består af generaldirektøren, den stedfortrædende generaldirektør, hovedsekretærene, den administrative chef samt informationschefen. Gruppen mødes fast to timer hver 14. dag. På gruppens møder forberedes møderne i styrelsen, ligesom der efterfølgende følges op på styrelsens diskussioner og beslutninger. Herudover diskuteres andre vigtige løbende sager. Gruppen har en vigtig funktion i relation til sagsforberedelse i forkant af styrelsesmøder samt i efterkant som garant for at styrelsesbeslutninger oversættes til drift. Gruppens etablering synes at have bidraget til at styrelsens medlemmer oplever at beslutningsoplæg til styrelsen over tid har fået et kvalitativt løft. Flere af gruppens medlemmer oplever imidlertid, at gruppens dagsorden er for sagssyret og at agendaen i for høj grad sættes udefra, hvorfor gruppen kommer til at fungere reaktivt. De savner i forlængelse heraf, at gruppen har mere tid til

diskussion samt at den i højere grad lever op til dens betegnelse og fungerer mere strategisk.

For det tredje er der etableret en *operativ ledelsesgruppe*. Denne gruppe består af den administrative chef, de fire gruppechefer samt repræsentanter fra afdelingen for forskningspolitisk analyse, informationsafdelingen og de funktionsansvarlige for økonomi, personale og IT. Via personoverlappet til den strategiske ledelsesgruppe sikres sammenhængen mellem ledelsesbeslutninger og drift. Samtidig behandler gruppen spørgsmål om samordning.

For det fjerde har der hvert år været afholdt nogle *møder*, hvor styrelsen og repræsentanter for ämnesrådene har mødtes for at diskutere principielle spørgsmål. Senest afholdtes et møde i august, hvor indholdet i VR's oplæg til den kommende forskningsproposition var til debat. Såvel styrelsesmedlemmer som ämnesrådsmedlemmer giver udtryk for at denne kontakt gerne ses styrket fremover.

5.5 En integreret eller splittet myndighed?

Er Vetenskapsrådet en integreret eller splittet myndighed? Spørgsmålet er centralt. Svaret afhænger imidlertid af hvilke aspekter der lægges til grund for vurdering. Et aspekt, der kan lægges til grund for vurdering, er myndighedens *økonomistruktur*. Vetenskapsrådets budget er, som det er fremgået, opdelt i en række delposter. Størstedelen af rådets ressourcer tilgår ämnesrådene. Fordelingen af ressourcer mellem ämnesrådene er politisk besluttet. Selvom det selvfølgelig er et legitimt politisk styringsønske at fastlægge resourcefordelingen mellem de forskellige videnskabsområder, bidrager denne praksis til opsplitning af myndigheden. Det er med andre ord et dilemma, at den politiske styring specificeres ind i organisationens enkeltdele samtidig med at der forventes udviklet en integreret myndighed.

Et andet aspekt, der kan lægges til grund for vurdering, er myndighedens *organisationskultur*. Organisationers praksis er i høj grad præget af deres kultur og traditioner. De gamle forskningsråd havde udviklet hver deres særegne kulturer med hver deres sæt af traditioner indlejret i procedurer og daglig praksis. Al erfaring viser, at fusioner ikke ændrer organisationskulturer over natten. Vetenskapsrådets organisation er da også fortsat præget af at forskellige kulturer lever side om side og brydes, når nye fælles tiltag udformes. Flere af de interviewede udtrykte det på den måde, at Vetenskapsrådets organisation er præget af to mantraer. Det ene lyder "sådan har vi altid gjort", det andet "sådan har vi aldrig gjort." Nyrekruttering af personer til ämnesråd og kansli, personalemæssig rotation mellem ämnesgrupperne samt bevidst satsning på udvikling af en ny fælles kultur er eneste vej til afsvækkelse af de gamle traditioner. En sådan proces kræver tålmodighed. Den kan karakteriseres som et langt sejt træk. Vetenskapsrådet er godt på vej i denne proces. Det er imidlertid vigtigt også at være opmærksom på, at Vetenskapsrådet favner en stor vifte af varierende fag- og forskningsområder. En fælles organisationskultur bør være så rummelig, at variationer i faglige, forskningsmæssige behov respekteres.

Et tredje aspekt er myndighedens *organisationsstruktur*. En bred kontaktflade til de forskningsmiljøer, som et forskningsråd forventes at betjene, er en nødvendighed for at sikre rådets legitimitet vis a vis forskersamfundet. Vetenskapsrådet er via styrelsens komiteestruktur, ämnesrådenes størrelse samt den fyldige beredningsorganisation karakteriseret ved en sådan bred kontaktflade. Kontaktfladen bidrager til at sikre legitimitet men samtidig udgør den en udfordring i forhold til at integrere organisationen. På styrelsesniveau forsøges integration skabt via princippet om personoverlap mellem styrelse og komiteeer. På ämnesrådsniveau forsøges integration skabt via personoverlap mellem ämnesråd og beredningsorganisationen. Integrationen mellem styrelsen og ämnesrådene er svagere. Hovedsekretærerne udgør som nævnt et forbindelsesled, idet de deltager i styrelsens møder samt i forberedelsen af disse. Som ”foredragende” men ikke egentlige medlemmer af styrelsen, synes de imidlertid at tolke deres rolle på varierende vis. En stærkere integration mellem styrelse og ämnesråd ville være ønskelig. En sådan kan skabes på flere måder. Umiddelbart synes etablering af en struktur med stærkere personoverlap mellem styrelse og ämnesråd tillokkende. Svagheden ved en sådan løsning er imidlertid at den kan udvikle styrelsen til en del-og-hersk kultur og dermed faktisk yderligere begrænse styrelsens mulighed for at agere strategisk. En anden løsning er at forøge integrationen dels via styrkelse af informationsaktivitet dels via styrkelse af konference- eller seminaraktivitet.

Et fjerde aspekt, der kan lægges til grund for vurdering, er myndighedens *ledelsesstruktur*. Vetenskapsrådets grundlæggende organisationsstruktur med store autonome ämnesråd med hver deres veludbyggede beredningsorganisation samt en overordnet styrelse uden personoverlapping til ämnesrådene bidrager til opsplitning snarere end integration. Det omtalte Profusionsprojekt, førte som tidligere nævnt i 2002 til, at Vetenskapsrådets styrelse besluttede at forsøge at tilføre denne grundstruktur flere integrerende elementer. Dels er der som nævnt etableret to tværgående ledelsesgrupper, dels er hovedsekretærenes rolle som forbindelsesled såvel horisontalt som vertikalt forsøgt styrket.

Et femte aspekt, der kan inddrages i vurderingen, er udviklingen over *tid*. Er Vetenskapsrådet mere integreret eller mere splittet end den gamle rådsstruktur var samlet set? Har etableringen af VR gjort en forskel? Her er svaret enkelt. VR er klart mere integreret. Og der kan fremvises eksempler på, at VR har gjort en forskel. Etableringen af VR har skabt en institutionel ramme, som muliggør udvikling af helhedsorienterede perspektiver på opgaveløsning. Stamcellesagen er tidligere nævnt som et eksempel på en sag, hvor det helhedsorienterede perspektiv har tilført merværdi. Også på andre områder er der potentialer i det helhedsorienterede perspektiv. Flere respondenter har givet udtryk for, at dette også er slået igennem i de processer, der har været tilrettelagt i forbindelse med udarbejdelsen af oplægget vedrørende stærke forskningsmiljøer samt input’et til den kommende forskningsproposition. VR opleves således klart som på vej mod en situation, hvor der kan høstes frugter af helheden. Et andet aspekt af denne udviklingsproces er, at der samtidig udvikles et nyt perspektiv på delene, konkret på ämnesrådenes virksomhed. Den kontekst ämnesrådene skal legitimere sin virksomhed i er forandret. Det

enkelte ämnesråd stilles i stigende grad overfor krav om at forklare og legitimere sin praksis i konteksten af de øvrige.

Endelig kan man spørge normativt: Bør Vetenskapsrådet være en integreret eller en splittet myndighed? Integrerede organisationer er præget af entydighed. I organisationsteoriens verden benyttes ofte metaforen "maskiner". Integrerede organisationer er handlings- og løsningsorienterede. Dette kan sikre stabil drift inden for en relativt snæver ramme i form af en klar opgave, et specialiseret "produkt" og/eller aktiviteter rettet mod en klart afgrænset målgruppe. Integrerede organisationer er rutinerede, standardiserende organisationer. De er karakteriseret ved kontinuitet i handling. Integrerede organisationers svagheder er modsat begrænsninger i reflektorisk kapacitet samt svagt udviklet fleksibilitet og i forlængelse heraf en lav grad af omstillingsevne. Integrerede organisationer har således både styrker og svagheder.

I organisationsteorien tales der sjældent om splittede organisationer. I stedet benyttes en mere teknisk terminologi i form af betegnelsen løst-koblede organisationer. Løst-koblede organisationer består af flere dele. Delene er hver for sig integrerede og koblet til hver deres opgave og målgruppe i omverdenen. Men delene er relativt løst-koblet til hinanden. De løse koblinger sikrer organisatorisk fleksibilitet og forandringsevne. De enkelte dele kan tilpasse sig nye udfordringer og ændrede betingelser i omverdenen uden at den organisatoriske helhed forstyrres. Men løst-koblede organisationer har også deres svagheder. De taler ofte med mange tunger og udvikler sig i mange retninger. De kan have svært ved at etablere enighed om koordineret praksis. Det kan derfor være svært at se deres samlede mission.

Vetenskapsrådets udfordring er at skabe en balance mellem integration og løs-kobling. Der er behov for systematisk at diskutere og afklare på hvilke dimensioner det er fornuftigt at integrere og samordne uden at miste rummelighed for faglig variation på de dimensioner, hvor dette er vigtigt.

6 Meromkostninger og/eller rationaliseringsgevinster?

Fusioner indebærer oftest betydelige organisatoriske omlægninger med umiddelbare betydelige omkostninger til følge. Samtidig gennemføres fusioner oftest med sigte på realisering af stordriftsfordele og dermed rationaliseringsgevinster. Lad os se på, hvad der har kendetegnet Vetenskapsrådets første leveår med hensyn til såvel meromkostninger som rationaliseringsgevinster.

6.1 Meromkostninger

Fusionen har medført direkte meromkostninger blandt andet til udvikling af nye IT-systemer, omflytning, kompetenceudvikling samt Profusionsprojektet. Hertil kommer omkostninger til rekruttering af personale til varetagelse af de nye opgaver. Meromkostningerne er finansieret ved hjælp af et særligt omstillingsbidrag på 12 MSEK samt efterfølgende yderligere 2 MSEK bevilget af Uddannelsesdepartementet i 2002 efter anmodning fra VR.

Det er ikke muligt meningsfuldt at beregne de indirekte meromkostninger forårsaget af ressourceforbrug til omstilling, mødeaktivitet, usikkerhedsreduktion m.v. Erfaringerne fra fusioner viser imidlertid generelt, at de indirekte meromkostninger er betydelige jævnfør også afsnit 5.3 vedrørende de kriser og det terapibehov fusioner skaber.

I forhold til VR er det imidlertid vigtigt at understrege at driften i form af behandling og administration af ansøgninger er foregået planmæssigt. I forhold til denne centrale del af driften ses der ikke at have været tale om mindsket effektivitet.

6.2 Rationaliseringsgevinster

Inden beslutningen om at etablere VR blev truffet, diskuteredes mulighederne for at opnå rationaliseringsgevinster i forbindelse med en fusion. I den Wigzell'ske udredning (Uddannelsesdepartementet, Ds 1999:68: 37 samt 47) blev det fornuftigt påpeget, at sådanne ikke kunne forventes realiseret i et kort tidsperspektiv. Et synspunkt der i øvrigt er i overensstemmelse med de erfaringer der generelt rapporteres vedrørende opnåelse af rationaliseringsgevinster i forlængelse af fusioner. Det er således urealistisk at forvente, at rationaliseringsgevinster kan dokumenteres her godt 2½ år efter rådets etablering.

For at belyse problemstillingen er der alligevel udarbejdet nøgletal, der sammenligner VR med situationen i de gamle råd (HSFR, MFR, NFR, TFR og FRN). Nøgletallene vedrører de administrative omkostningers andel af de samlede udgifter, således som de kan beregnes på baggrund af aflagte regnskaber, jfr. tabel 6. De administrative omkostninger inkluderer udgifter til personale, lokaler, øvrig drift, finansielle omkostninger samt afskrivninger og nedskrivninger. VR's samlede udgifter inkluderer herudover bevilgede bidrag ("lämnade bidrag" under posten transfereringer). Bevilgede bidrag er altover-

vejende forskningstøtte men der i visse tilfælde også inkluderet andre typer af udgifter blandt andet til forskningsinformation.

Det skal understreges, at beregningerne er forbundet med en vis usikkerhed. Der synes på nogle områder at have været varierende principper de gamle råd imellem, ligesom visse principper er ændret over tid. Tallene skal derfor vurderes med forsigtighed, jf. også de tabeltekniske kommentarer.

Årstal: Organisation:	1999	2000	2001	2002
HSFR	8,9%	10,0%	—	—
MFR	4,8%	5,1%	—	—
NFR	4,0%	4,3%	—	—
TFR	4,6%	5,1%	—	—
FRN (exl. MRI)	23,1%	21,3%	—	—
Gamle råd totalt	6,3%	6,8%	—	—
VR exl. SU-NET	—	—	7,3%	6,8%
VR exl. SU-NET samt Strategi og Analyse	—	—	6,8%	6,2%

Tabel 6: De administrative omkostningers andel af rådernes samlede udgifter.

Tabeltekniske kommentarer:

1) Tallene er beregnet på basis oplysninger i årsrapporter ("årsredovisning"). For de gamle råd drejer det sig om årsrapporterne vedrørende år 2000: MFR (s. 8 og 46), NFR (s. 28), TFR (s. 28) samt FRN (s. 49). For VR er der tale om årsrapporten vedrørende år 2001 (s. 21 + noten til tabel 9, s. 29) samt 2002 (s. 20 samt noten til tabel 4, s. 23). HSFR havde en anden regnskabspraksis end de øvrige råd, idet flere forskningstøttebidrag konteredes som kostnader. Årsredovisningen for dette råd udgør derfor ikke et tilstrækkeligt præcist kildemateriale. For HSFR har Agnetha Carlstedt søgt tal frem fra Vetenskapsrådets redovisningssystem. Af hensyn til sammenlignelighed er tallene for FRN opgjort eksklusive Miljö- och rymdforskningsinstitutet (MRI) og for VR eksklusive SUNET. For VR er der endvidere beregnet tal, hvor der også ses bort fra omkostninger forbundet med indsatsen på området "strategi & analys". Årsagen hertil er, at denne indsats i betydeligt omfang er en ny opgave.

2) De administrative omkostninger inkluderer dels omkostninger forbundet med kansliorganisationen dels andre typer af omkostninger, herunder omkostninger forbundet med beredningsorganisationens drift, evaluering samt informations- og konferencevirksomhed. De førstnævnte vedrører bevillings-teknisk "forvaltningsanslag", de sidstnævnte "forskningsanslag". Også administrative omkostninger relateret til forvaltningen af eksterne midler er inkluderet.

3) Af nogle årsrapporter fremgår det, at visse forskere, der har været placeret på universiteter og højskoler, har været lønnet og administreret direkte fra rådene og ikke via en bevilling administreret af deres institution. Da disse udgifter har karakter af forskningsstøtte er de i de tilfælde, hvor de er fremgået eksplicit (dette gælder HSFR og MFR i både 1999 og 2000 samt VR i både 2001 og 2002), ikke medregnet i de administrative omkostninger.

Der er beregnet to sæt tal for VR. Tallene for VR (eksklusive SUNET) viser, at andelen af administrative omkostninger i VR i 2001 lå højere end i det gamle rådssystem set under et. Den faldende tendens fra år 2001 til 2002 indikerer, at de øgede omkostninger, der har været forbundet med omorganiseringen hurtigt synes at falde bort. Da VR, som tidligere nævnt, er blevet tilført nye opgaver i forhold til de gamle råd, særligt opgaver relateret til forskningspolitisk analyse og rådgivning, kan der argumenteres for, at omkostninger forbundet hermed ikke bør medregnes i analysen. Ekskluderes disse omkostninger ses det, at andelen af administrative omkostninger i VR i 2002 synes at ligge en smule lavere end i det gamle rådssystem.

Den samlede konklusion er således, at de administrative omkostningers andel af de samlede udgifter i VR synes at ligge på nogenlunde samme niveau som i den gamle rådsorganisation set under et, når der ses bort fra etableringsåret 2001, som naturligt nok var karakteriseret ved meromkostninger.

7 Konklusioner, udfordringer og forslag til forandringer

I det følgende sammenfattes analysens konklusioner og det diskuteres dels hvilke udfordringer VR står overfor, dels hvilke forandringer, der på et overordnet plan kan overvejes iværksat, for at imødekomme udfordringerne. Afsnittet er struktureret i fire dele. For det første behandles under overskriften ”indarbejdet praksis” de dele af VR’s opgavevaretagelse, som er kendetegnet ved stor organisatorisk bevidsthed og indarbejdede rutiner. For det andet behandles under overskriften ”udviklingspotentiale” de dele af VR’s opgavevaretagelse, som er kendetegnet ved udfordringer, hvorpå der kan peges på relativt nærliggende løsninger. For det tredje behandles under overskriften ”vanskelige afvejninger” de dele af VR’s virksomhed, som er kendetegnet ved indbyggede dilemmaer, der kan håndteres men som sådan ikke løses. Afsnittet afsluttes med en mere overordnet diskussion af hvilke udfordringer VR står overfor set i et omverdensperspektiv.

7.1 Indarbejdet praksis

Som det er fremgået, kan VR’s indsats på to områder karakteriseres som præget både af en høj organisatorisk bevidsthed og en indarbejdet praksis knyttet til opgavevaretagelsen. Dette gælder dels rådets indsats i relation til hovedopgaven at støtte grundlæggende forskning af højeste kvalitet dels indsatsen i relation til at skabe opmærksomhed omkring og formidle information om forskningsetik.

Der er i VR stor organisatorisk bevidsthed omkring forskningsstøttevirksomheden og opgavevaretagelsen er baseret på indarbejdede organisatoriske rutiner. Etableringen af VR har medført, at de gamle råds rutiner i stigende grad konfronteres og sættes til debat. Denne af fusionen afledte forøgede organisatoriske refleksion må karakteriseres som positiv. Der er også eksempler på, at processen på åmnesrådsniveau har ført til udvikling af organisatorisk praksis. Imidlertid indebærer processen også at der skabes risiko for et stærkere pres for standardisering og ensliggørelse på tværs af åmnesrådene end hvad der er hensigtsmæssigt set i lyset af variationsrigdommen mellem forsknings- og videnskabsområderne. Når der skabes fælles løsninger på tværs af åmnesrådene, bør disse derfor udformes så rummeligt, at de muliggør nødvendige tilpasninger til de enkelte områders karakteristika, jfr. også diskussion i afsnit 7.3 nedenfor.

Selvom forskningsstøttevirksomheden karakteriseres med udsagnet ”indarbejdet praksis”, bør virksomhedens tilrettelæggelse fra tid til anden sættes på dagsordenen med sigte på at vurdere, hvorvidt den kan forbedres. Forhold der med mellemrum bør sættes til debat er åmnesrådsstrukturen, beredningsorganisationens struktur samt tilrettelæggelsen af procedurerne i relation til ansøgningsbehandling. VR’s ledelse synes også indstillet på dette.

Set udefra er VR karakteriseret ved både at have ämnesråd med mange medlemmer og en finmasket, meget veludbygget beredningsorganisation. Det bør overvejes, om strukturen ikke kan effektiviseres enten ved at nedbringe antallet af medlemmer i ämnesrådene eller ved at slanke beredningsorganisationen. Antallet af medlemmer i ämnesrådene kunne nedbringes ved at nedlægge ersätterfunktionen eller alternativt sammensætte ämnesrådene alene af forskere, mens almenrepræsentanterne bibeholdtes i styrelsens overordnede virksomhed. En slankning af beredningsorganisationen kunne kombineres med øget anvendelse af eksterne peer reviews i ansøgningsbehandlingen. Det vil selvfølgelig være vigtigt at afveje sådanne overvejelser mod risikoen for at reducere rådets legitimitet i omgivelserne.

VR har arbejdet intensivt med en række aspekter knyttet til forskningsetik. VR har spillet en aktiv og dagsordenssættende rolle, som vurderes at have ført til resultater som det ikke havde været muligt at opnå i det gamle rådssystem. Indsatsen har primært været orienteret mod at sikre varetagelse af forskningsetiske hensyn i rådets egen sagsbehandling samt mod at rådgive i relation til hvordan forskningsetiske hensyn sikres mere overordnet. Rådet har også igangsat aktiviteter, der er rettet mere direkte mod at påvirke adfærden i forskersamfundet. På sidstnævnte område kan der imidlertid sættes stærkere ind f.eks. med konference eller seminarvirksomhed. Endelig kan det undre, at NT synes at give forskningsetiske problemstillinger mindre opmærksomhed end de øvrige ämnesråd.

7.2 Udviklingspotentiale

På tre områder kan VR's indsats karakteriseres med udsagnene "der er udviklingspotentiale" og "det kan gøres bedre". Dette gælder rådets indsats i relation til stimulering af fler- og tværvideenskabelig forskning, indsatsen vedrørende forskningspolitisk analyse- og rådgivningsvirksomhed samt rådets løbende indsats relateret til organisationsudvikling.

Der er i VR, specielt i VR's ledelse, en høj organisatorisk bevidsthed mod at støtte fler- og tværvideenskabelig forskning. Der er opmærksomhed rettet mod, om sagsbehandlingen er tilrettelagt på en måde så dette formål forfølges, og der arbejdes eksperimentelt med at skabe incitamenter til at også ämnesrådenes opmærksomhed mod opgaven sikres. En mere systematisk indsats for at stimulere fler- og tværvideenskabelig forskning ses imidlertid stort set kun i UVK. Spørgsmålet er om VR's indsats i relation til stimulering af fler- og tværvideenskabelig forskning i dag er tilstrækkelig set i lyset af rådets forskningspolitiske omgivelser. Ønsker rådet at sikre sin forskningspolitiske legitimitet i årene fremover bør rådet overveje at sætte stærkere ind på, at løfte denne opgave, jfr. også diskussionen i afsnit 7.4 nedenfor.

VR's indsats på områderne forskningspolitisk analyse og forskningspolitisk rådgivning kom efter fusionen langsomt i gang. Over tid er der i organisationen opbygget kompetence til at løfte disse opgaver. Kompetenceudviklingen ses i dag dokumenteret dels i et antal publicerede rapporter dels i de indspil rådet har afgivet til regeringen som input til den planlagte forskningsproposition. Det er vigtigt fortsat at fastholde prioriteringen af kompetenceudvikling.

Kompetenceudvikling samt kvalitetssikring af analysevirksomheden kan bidrage til sikring af VR's troværdighed i relation til forskningspolitisk rådgivning. Herudover bør der arbejdes med at udvikle profilen på den forskningspolitiske analysevirksomhed så det sikres at denne i større grad reflekterer de analysebehov ämnesrådene oplever. Analyseenheden bør udvikles til en stabsfunktion for hele VR.

Fusioner af organisationer skaber usikkerhed og stiller krav til organisationsudvikling og ledelse. VR's fusionsproces, herunder oplevelserne af usikkerhed og kulturforskelle, synes ikke at adskille sig fra de generelle erfaringer omkring fusionsprocesser. Det såkaldte Profusionsprojekt har bidraget til afklaring af usikkerhed. Afklaringen synes til dels at være sket ved i højere grad at matche kansliorganisationen med ämnesrådsstrukturen. For at sikre tværgående integration og erfaringsudveksling bør det overvejes at skabe rotation mellem personalet i ämnesgrupperne.

Organisationsudvikling bør i øvrigt betragtes som en kontinuerlig opgave. Der bør arbejdes vedvarende og vedholdende på at fremme ressourcetænkning forstået som det at sætte fokus på, hvordan rådet kan løfte de tværgående udfordringer samtidig med at ämnesrådenes autonomi og kompetence på deres opgaveområder fastholdes. Det er vigtigt at prøve at involvere ämnesrådene mere i helheden. Ämnesrådenes medlemmer udgør en betydelig ressource i det samlede VR system. Denne ressource er hidtil altovervejende kommet ämnesrådenes egen virksomhed til gavn. Der bør overvejes, hvordan ämnesrådsmedlemmer i højere grad kan inddrages i aktiviteter, der kan være til gavn for VR som helhed.

7.3 Vanskelige afvejninger

På nogle områder er de krav, der stilles til VR, indbyrdes modsætningsfyldte. Det drejer sig dels om kravet om at koncentrere ressourcer og samtidig sikre fleksibilitet, dels om kravet om at samordne og samtidig sikre den bedst mulige opgavevaretagelse hvad angår forskningsstøttevirksomhed på hele viften for forsknings- og videnskabsområder. VR stilles i disse sammenhænge overfor store udfordringer knyttet til vanskelige afvejninger og udformning af afbalancerede løsninger.

Kravet om at koncentrere ressourcer har spredt sig som en forskningspolitisk løbeild fra land til land i de sidste 10-15 år. I mange lande har de offentlige forskningsrådssystemer arbejdet og høstet erfaringer med finansieringsmodeller, hvor forskellige former for "centers of excellence" og forskernetværk har været bragt i fokus. I Sverige er det offentlige forskningsrådssystem blevet konfronteret med denne udvikling relativt sent givetvis på grund af forskningsstiftelserne. Der kan anføres gode argumenter for at forskningsrådssystemerne bør arbejde med at koncentrere ressourcer. Et argument knytter sig til behovet for at kompensere i forhold til universiteternes tendens til at sprede ressourcerne, et andet til at udførelsen af store forskningsopgaver kræver en koordineret indsats i store forskergrupper og dermed betydelige ressourcer.

Der er imidlertid også vanskeligheder knyttet til ressourcekoncentration. Ressourcekoncentration indebære en risiko for mindsket fleksibilitet, fordi betydelige ressourcer bindes ofte for længere perioder, til tider også længere perioder end planlagt, fordi det viser sig vanskeligt at nedlægge, omprioritere eller overdrage finansieringsansvaret for de oprettede enheder til andre organer. Hertil kommer, at ressourcekoncentration i små lande som de nordiske kan medføre en tendens til forskningsmæssig monopolisering på de berørte forskningsområder og dermed en risiko for reduktion af konkurrencen mellem forskergrupper. Der er ingen lette løsninger på disse udfordringer. Der bør udvikles afbalancerede finansieringssystemer, der er i stand til at ivaretage hensyn både til ressourcekoncentration, fleksibilitet og variationer i behov mellem forsknings- og videnskabsområder.

En tilsvarende udfordring ligger i afvejningen mellem udvikling af tværgående samordning og sikring af rummelighed for lokal praksis på specifikke forsknings- og videnskabsområder. Der er ingen tvivl om, at variationer i kulturer og praksis de gamle forskningsråd imellem har været betydelige. Variationerne har haft baggrund i forskellige institutionelle traditioner men også i variationer videnskabsområderne imellem med hensyn til opgaver, organiserings- og publiceringsmønstre. Fusionen i et forskningsråd har ført til en vis samordning af teknologi og procedurer. Samordningen har primært været teknologi og regelforankret. "Blød" samordning f.eks. i form dialog sigtende mod skabelse af fælles normer og holdninger synes at have været mindre anvendt. Samordning kan bidrage til usikkerhedsreduktion, effektivitetsfremme og fælles identitetsskabelse. Men samordning kan også være konfliktskabende. Og samordning kan, hvad der er mere alvorligt, reducere kvaliteten i opgaveløsning, hvis den ikke matcher behovet lokalt på det enkelte forsknings- og videnskabsområde. Man kan sige, at jo tættere man kommer på den faglige substans i rådets opgavevaretagelse, jo mindre perspektiv og jo større begrænsninger er der i samordning. Fleksibel samordning og fleksibel standardisering bør derfor være nøgleordene.

7.4 Udfordringer set i et omverdensperspektiv

Set i et omverdensperspektiv kan VR karakteriseres som en organisation, der er placeret i et krydspres mellem på den ene side det politisk-administrative system og på den anden forskersamfundet. Det organisationsfelt, som forskningspolitikken udvikles i, er konfliktfyldt. Det politisk-administrative system er kendetegnet ved variationsrigdom. De politiske partier konkurrerer om opbakning og status. Det samme gælder i vid udstrækning de forskellige departementer. Også forskersamfundet er præget af variationsrigdom. Fag, forsknings- og videnskabsområder er kendetegnet ved forskellige opfattelser af forskningens rolle og potentialer. Vidensproduktionen retter sig mod forskellige typer af publikum, herunder forskersamfundet, professioner, innovationsmiljøer eller offentligheden generelt. Og også forskningsområderne konkurrerer om ressourcer og status.

I denne mangfoldige og heterogene kontekst forventes VR som en medierende organisation på en og samme tid at gennemføre det politisk-

administrative systems modsætningsfyldte forskningspolitiske krav til handling og organisatorisk praksis i forskersamfundet samt at kanalisere forskersamfundets modsætningsfyldte ønsker til det politisk-administrative system.

Disse medieringsprocesser foregår i en forskningspolitisk kontekst, hvor forskellige aktører vægtlægger forskellige forskningspolitiske paradigmer. Overordnet kan der sondres mellem tre forskningspolitiske paradigmer.⁵ Paradigmerne, der er udviklet successivt i efterkrigstiden, lever alle i bedste velgående i den forskningspolitiske debat. Det klassiske forskningspolitiske paradigme bærer betegnelsen *den lineære tilgang*. Ifølge denne ses videnskaben som motoren bag fremskridt i samfundet. Forestillingen bygger, som tidligere nævnt, på den præmis, at gives der blot rigelige ressourcer til grundforskning, så vil dette automatisk føre til udvikling af ny viden, der via diffusion ind i anvendt forskning og udviklingsarbejde samt forskningsbaseret uddannelse vil blive omsat til innovation i den private og offentlige sektor. Ifølge denne tilgang skal forskersamfundet udover at tildeles ressourcer gives størst mulig autonomi til via egne prioriteringer og kvalitetsbedømmning at udvikle virksomheden.

Den *sektorrelevante tilgang*, eller videnskaben som problemløser, stiller spørgsmålstejn ved den lineære tilgangs forestilling om relationen mellem forskning og samfund. Grundforskning omsættes ikke tilstrækkeligt effektivt og slet ikke automatisk til fremskridt og problemløsning, hævdes det. Ligeledes stilles der spørgsmålstejn ved forskersamfundets evne til relevant prioritering. Samfundet bør aktivt og systematisk stimulere en forskningsindsats rettet mod løsningen af samfundsmæssige problemer både i sektorer som f.eks. sundhed og velfærd, transport, bolig samt uddannelse og på tværgående områder som f.eks. miljø, fremføres det.

Den *interaktive tilgang*, eller videnskaben som kilde til strategiske muligheder, går et skridt videre i den forstand, at det frugtbare i overhovedet at sondre mellem grundforskning og anvendt forskning her problematiseres. Den interaktive tilgang bygger i stedet på forestillingen om, at viden udvikles i selve interaktionen mellem forskningen og de tilknyttede praksisfelter. Den interaktive tilgang betoner potentialet i fler- og tværvidenskabelige projekter, der drives frem af forskergrupper i tæt samspil med industri og offentlig sektor. Forskningspolitikens opgave er ifølge denne tilgang dels at fremme strategiske initiativer, f.eks. satsninger på forskning i informationsteknologi, materialeteknologi, bioteknologi og nanoteknologi, dels at skabe gode rammebetingelser for forskergrupperes udvikling samt mekanismer til sikring af samspil mellem forskning og praksis.

De tre forskningspolitiske paradigmer kan siges så at sige at ligge lag på lag i den forskningspolitiske værktøjsskabe. De tre tilgange betoner hver deres sæt af virkemidler og herunder implicit også behovet for forskellige typer af forskningsrådssystemer og forskningsfinansierende organer.

I litteraturen om forskningsrådstyper genfindes eksplicit den lineære såvel som den sektorrelevante tilgang. Trods variationer i betegnelser sondres her

⁵ Af litteratur der på et overordnet plan diskuterer de forskellige forskningspolitiske paradigmer kan der henvises til Guston 2000; Grønbæk, 2001; Foss Hansen, 2002 samt Edqvist, 2003.

mellem to typer af forskningsråd (Braun, 1998; Skoie, 2001). Den ene type, de *klassiske forskningsråd*, er funderet i den lineære tilgang. Disse betegnes grundforskningsråd, universitetsforskningsråd, disciplinforskningsråd samt videnskabsbaserede forskningsråd. Forskningsråd af denne type har til opgave at støtte forskerinitieret grundforskning samt sikre national konkurrence i fordelingen af forskningsmidler. Forskningsråd af denne type er i vid udstrækning forskerstyrede og typisk organiseret med afsæt i discipliner og videnskabsområder.

Den anden type forskningsråd er funderet i den sektorelevante tilgang. Også i denne sammenhæng anvendes flere betegnelser herunder *sektorielle forskningsråd*, missions- eller områdeorienterede forskningsråd samt strategiske bevillingsorganer. Forskningsråd af denne type støtter forskning inden for afgrænsede samfundssektorer og temaer. Den konkrete organisering kan variere men oftest deltager repræsentanter fra brugerne af forskningen i beslutningerne om prioritering og fordeling af forskningsstøtte.

Litteraturen byder ikke på typologier, der eksplicit inkluderer rådstyper udledt af den interaktive tilgang.⁶ Men i praksis kan der peges på eksempler på forskningsfinansierende organer, der er funderet på den interaktive tilgang, i Sverige f.eks. flere af stiftelserne. Betegnelsen strategiske bevillingsorganer kunne også anvendes i denne sammenhæng, idet karakteren af det strategiske dog ændres fra, jævnfør ovenfor, at tage et tematisk afsæt til at tage et mere virkemiddelorienteret afsæt.

Lidt forenklet kan der iagttages to udviklingstendenser i samspillet mellem udvikling af henholdsvis forskningspolitiske paradigmer og forskningsråds-systemer. Den ene udviklingstendens er som beskrevet, at der med nye forskningspolitiske paradigmer også udvikles nye institutionelle virkemidler, herunder nye typer af forskningsråd og andre former for forskningsfinansierende organer. Den anden udviklingstendens er, at eksisterende forskningsråd, oprindeligt baseret på et givent forskningspolitisk paradigme, reformeres og tilføjes forventninger og krav til opgavevaretagelse, der er baseret på andre forskningspolitiske paradigmer.

Sidstnævnte proces er tydelig i relation til etableringen af VR. VR blev etableret ved fusion af fire klassiske, videnskabsbaserede forskningsråd samt FRN, hvis filosofi havde betydelige fællestræk med den interaktive tilgang. Ressourcemæssigt blev tyngden lagt på de klassiske forskningsrådsopgaver, mens tyngden i retorikken omkring forventningerne til rådet i høj grad blev funderet på den interaktive tilgang. Som det er fremgået har VR's organisatoriske praksis primært været orienteret mod at løse de klassiske forskningsrådsopgaver, mens udviklingen af organisatorisk praksis rettet mod at indfri forventningerne knyttet til den interaktive tilgang er kommet i anden række. Man kan sige, at de økonomiske ressourcer omverdenen har stillet til rådighed for rådet er blevet udmøntet i organisatorisk praksis i overensstemmelse med de forudsætninger ressourcerne er givet på, mens den forventningsretorik

⁶ Braun (1998) tilføjer godt nok en tredje type kaldet politiske bevillingsorganer, men disse er defineret som forskningsfinansierende organer direkte knyttet til departementer, hvilket implicerer snævre sektorielle organer underlagt direkte politisk styring.

omverdenen herudover har rettet mod rådet primært er blevet udmøntet mere symbolsk.

På sin vis er denne udvikling ikke overraskende. Under overskriften ”Vetenskapsrådet – lättare på papperet än i praktiken?” skrev Hans Skoie i en kommentar til den Wigzellske udredning (Skoie, 2000: 136):

”Men när Vetenskapsrådet inte bestämmer över budgetfördelningen, finns det samtidigt en risk för att øvrige uppgifter får en i viss mån marginell karaktär og genererar relativt lite entusiasme. De disciplinorganiserade forskningsråden står nämligen för det mesta av det operationelle t.ex. bedömningsarbetet m.m.”

Analysen har vist, at Skoie langt hen ad vejen har fået ret.

Som det er fremgået understreger VR i sin selvpræsentation kraftigt rådets profil som videnskabsorienteret grundforskningsråd. Filosofien er dybt forankret hos centrale aktører i VR. VR synes herudover at have benyttet denne ”branding” i et forsøg på at skabe legitimitet i forhold til forskersamfundet, som rådet ved dets etablering oplevede som mistroisk overfor reformen.

Det kunne være interessant at analysere rådets legitimitet i både forskersamfundet og det politisk-administrative system mere systematisk end det har været muligt i dette projekt. Meget tyder på, at forskersamfundets vurdering af rådets legitimitet primært knytter sig til de enkelte æmnesråds praksis, mens det politisk-administrative systems vurdering af rådets legitimitet i højere grad knytter sig til styrelsens og ledelsens praksis. I dette lys er det et spørgsmål om VR fremover vil være i stand til at opretholde sin legitimitet i relation til det politisk-administrative system, hvis ikke rådet i større omfang end hidtil evner at indfri forventningerne knyttet til stimulering af fler- og tværvidenskabelig forskning samt koncentration af ressourcer. VR synes i denne sammenhæng at stå overfor udfordringer. Kravene til rådet vil formodentlig også fremover fortsat gå på to ben og være forankret både i den forskningspolitisk lineære tilgang og i den interaktive tilgang.

Referencer

Nedenfor er kun listet dokumenter og litteratur, der direkte er refereret til i teksten. I *bilag 3a* findes en fuldstændig liste over alt dokumentariske materiale, der har været stillet til rådighed.

Andersen, Ole Steen & Jan Bendix: Sammenbragte børn – medarbejderreaktioner på fusioner i Jesper Strandgaard Pedersen (red.): *Fusioner på tværs – fra plan til praksis*. København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 1998.

Benner, Mats: *Kontrovers och konsensus*. Stockholm: Sister & Nya Doxa, 2001.

Braun, Dietmar: The role of funding agencies in the cognitive development of science I *Research Policy*, 27, 1998 (807–821).

Brunsson, Nils: The Organization of Hypocrisy. Talk, Decisions and Actions in Organizations. Abstrakt forlag AS, 2002.

Edqvist, Olle: *Swedish research policies*. Artikel under udarbejdelse. Oplæg dateret 2003-08-06.

Forskningsrådsnämnden: *Årsredovisning 2000*.

Foss Hansen, Hanne: Hvilken slags politik er forskningspolitik? I *Økonomi & Politik*, nr 3, November 2002 (41–56).

Foss Hansen, Hanne: *Evaluering i staten. Kontrol, læring eller forandring?* København: Samfundslitteratur, 2003.

Foss Hansen, Hanne & Birte Holst Jørgensen: *Styring af forskning: Kan forskningsindikatorer anvendes?* København: Samfundslitteratur, 1995.

Grønbæk, David: *Mellem politik og videnskab*. København: Institut for Statskundskab, 2001.

Guston, David: *Between Politics and Science. Assuring the Integrity and Productivity of Research*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

Haslebo, Gitte: Fusioner i et systemisk perspektiv i *Historier om fusioner*. København: Københavns Universitet, PUMA, 2003.

Hemlin, Sven: *Quality in Science. Researchers' Conceptions and Judgements*. Göteborg: University of Göteborg, 1991.

Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet: *Årsredovisning för budgetåret 2000*.

Medicinska forskningsrådet: *Årsredovisning 2000*.

Naturvetenskapliga forskningsrådet: *Årsredovisning 2000*.

Organisationskommittén för Ny myndighetsorganisation för forskningsfinansiering: *Forskningsfinansiering i samverkan*. 28. februar 2001.

Regeringen: *Vissa forskningsfrågor*. Regeringens proposition 1998/99:94. Stockholm, 1999.

Regeringen: *Forskning för framtiden – en ny organisation för forskningsfinansiering*. Regeringens proposition 1999/2000:81. Stockholm, 2000.

Regeringen: *Budgetproposition för 2004*. Regeringens proposition 2003/04:1. Stockholm, 2003.

Sandström, Ulf & Tobias Harding: Forskningsrådets påtvingade gränslöshet i Ulf Sandström (red.): *Det nya forskningslandskapet*. Stockholm: Sister & Nya Doxa, 2002.

Skoie, Hans: Science and technology advice to governments – a Norwegian perspective. *Science and Public Policy*, vol. 20, number 2, April 1993 (79–86).

Skoie, Hans: Bra till slut? – kommentarer till den wigzellska utredningen i Mats Fridlund & Ulf Sandström (red.): *Universitetets värden*. Stockholm: SNS Förlag, 2000.

Skoie, Hans: The Research Councils in the Nordic Countries – Developments and some Challenges. Oslo: NIFU Rapport 10/2001.

SOU 1996:29; *Forskning och pengar*. Stockholm: Fritzes, 1996.

SOU 1998:128; *Forskningspolitik*. Stockholm: Fritzes, 1998.

Teknikvetenskapliga forskningsrådet: *Årsredovisning 2000*.

Utbildningsdepartementet: *Att finansiera forskning och utveckling*. Ds 1999:68. Stockholm: Regeringskansliet, 1999.

Utbildningsutskottet: *Utbildningsutskottets betänkande 1999/2000:UbU17*. Stockholm: Sveriges riksdag, 2000.

Vedung, Evert: *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur, 1998.

Vetenskapsrådet: *Årsredovisning 2001*. Stockholm: Vetenskapsrådet, 2002.

Vetenskapsrådet: *En samlande kraft för svensk grundforskning i världsklass*. Uppsala: Vetenskapsrådet, 2003 a.

Vetenskapsrådet: *Årsredovisning 2002*. Stockholm: Vetenskapsrådet, 2003 b.

Vetenskapsrådet & PLS RAMBØLL Management AB: *Utvärdering av Forskningsforum*. Stockholm: Vetenskapsrådet, 2003 c.

Wennerås, Christine & Agnes Wold: Nepotism and Sexism in Peer Review, *Nature* 387, May, 1997.

Bilagsfortegnelse

- 1) Kravsspecifikation (kommissorium): Uppföljning avseende Vetenskapsrådet. Utbildningsutskottet 2003-04-09.
- 2) Kommentarer fra Vetenskapsrådets ledelse til utbildningsutskottets spørgsmål.
- 3) Analysedesign og metode
 - 3a) Dokumentarisk materiale
 - 3b) Gennemførte samtaler
- 4) Dansk-svensk ordliste
- 5 Forkortelser

Kommissorium

UTBILDNINGSUTSKOTTET

Kansliet/SD

2003-04-09

Uppföljning avseende Vetenskapsrådet

Våren 2000 fattade riksdagen beslut om en ny myndighetsorganisation för forskningsfinansiering (prop. 1999/2000:81, bet. 1999/2000:UbU17, rskr 1999/2000:257). Den nya myndighetsorganisationen trädde i kraft den 1 januari 2001. Då inrättades Vetenskapsrådet, Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande samt Verket för innovationssystem.

I utskottens uppgifter ingår att följa upp och utvärdera riksdagsbeslut inom sina respektive ansvarsområden. Den nya myndighetsorganisationen har nu funnits i drygt två år. Utbildningsutskottet vill inför kommande forskningspolitiska beslut – en forskningspolitisk proposition väntas hösten 2004 – göra en uppföljningsstudie avseende den nya myndighetsorganisationen.

De nya myndigheterna för forskningsfinansiering svarar sammantaget för en mycket omfattande och komplex verksamhet. En studie av den samlade verksamheten (medelfördelning etc.) skulle vara en mycket stor uppgift och kräva tillgång till vetenskaplig expertis inom ett stort antal områden. De resurser som kan stå till förfogande för utbildningsutskottets uppföljning är begränsade. Uppföljningen kan därför inte gälla alla de berörda myndigheterna och heller inte hela verksamheten. Eventuellt kan den nu aktuella uppföljningen följas av en eller flera ytterligare, som behandlar andra frågor.

Utbildningsutskottets nu aktuella uppföljning inriktas enligt följande:

1. Uppföljningen gäller endast **Vetenskapsrådet**, som är den enda av de nya forskningsfinansieringsmyndigheterna som hör till utbildningsutskottets ansvarsområde.
2. Uppföljningen gäller vad som hänt med avseende på **syften**, som uttryckligen angavs som motiv för myndighetsreformen.

Såväl i propositionen som i utbildningsutskottets betänkande (bet. 1999/2000:81) angavs som syften med omorganisationen att förstärka möjligheterna till

tvär- och mångvetenskaplig forskning,

kraftsamling och

flexibilitet.

Se följande citat:

Propositionen:

Syftet med föreliggande proposition är att skapa en ny organisation för forskningsfinansiering som gör det möjligt att kraftsamla på viktiga vetenskapliga områden, främja samarbete mellan forskning och utvecklingsarbete samt förbättra spridningen av information om forskningen och dess resultat. Den nya organisationen skapar vidare bättre förutsättningar för att stimulera tvär- och mångvetenskaplig forskning och att ge framstående forskarbegåvningar tillräckligt stöd för att kunna utveckla en självständig och nyskapande forskning. (prop. 1999/2000:81 s. 9)

Utskottsbetänkandet:

Sedan dagens myndighetsorganisation för forskningsfinansiering etablerades har stora förändringar ägt rum inom såväl forskningen som det omgivande samhället. Det innebär nya krav på forskningspolitiken och forskningsplaneringen bl.a. vad gäller tvärvetenskapliga insatser, kraftsamling och flexibilitet, vilket i sin tur ställer nya krav på berörda myndigheter. Utskottet finner således starka skäl tala för att nu göra en samlad reformering av myndighetsorganisationen för forskningsfinansiering. (bet. 1999/2000:UbU17 s. 6)

Frågor som bör belysas avseende syftena:

- Tvär- och mångvetenskaplig forskning

Hur har arbetet inom Vetenskapsrådet utformats med avseende på tvär- och mångvetenskaplig forskning (ansökningsförfarandet, beredningsgrupper, handläggare, beslutsprocessen etc.)?

Har resurserna för tvär- och mångvetenskaplig forskning ökat jämfört med de insatser som gjordes av de tidigare forskningsråden?

Hur har eventuellt ökade insatser från Vetenskapsrådets sida för tvär- och mångvetenskaplig forskning påverkat resursinsatserna för sådan forskning från andra forskningsfinansierare?

- Kraftsamling

Vilka insatser har gjorts för att koncentrera resurser till särskilda områden?

Har det blivit färre och större anslag jämfört med den tidigare forskningsrådsorganisationen?

- Flexibilitet

Vilka uttryckliga omprioriteringar har gjorts?

3. Uppföljningen ägnas också de uppgifter inom Vetenskapsrådet som inte fanns med i den tidigare forskningsrådsorganisationen. Tre viktiga sådana ***nyttillkomna uppgifter*** kan identifieras:

- Vetenskapsrådets övergripande och samordnande roll i relation till ämnesråden

- ansvaret för forskningspolitiska analyser och rådgivning till regeringen i forskningspolitiska frågor

- ansvaret för att ta initiativ till att etiska frågor uppmärksammas vid forskning och förmedla information om forskningsetiska frågor.

Frågor som bör belysas avseende de nya uppgifterna:

- Hur har rollfördelningen mellan Vetenskapsrådet och ämnesråden utformats? (Exempelvis: Vetenskapsrådet ska kunna utfärda bindande riktlinjer för bl.a. ämnesrådets medelsfördelning. Har sådana riktlinjer utfärdats?)
- Vilket forskningspolitiskt analysarbete har genomförts? Hur har detta kommit till användning?
- Hur har rådgivningen till regeringen gått till?
- Vad har gjorts med avseende på forskningsetik?

4. Uppföljningen uppmärksammar också eventuella konsekvenser – positiva och negativa - av att fem tidigare myndigheter (fyra forskningsråd och Forskningsrådsnämnden) ersatts av **en enda myndighet**, Vetenskapsrådet.

Vetenskapsrådet ska svara för en mängd olika uppgifter. Enligt propositionen (s. 43) ska den nya myndighetsorganisationen leda till att "organisationen för finansiering av forskning och utveckling blir bättre anpassad till de uppgifter och utmaningar som de statliga forskningsfinansiärerna har att hantera. Detta skapar i sin tur bättre förutsättningar att även i framtiden utnyttja de statliga medlen effektivt." Propositionen anger vidare att förändringen "bör på sikt möjliggöra vissa administrativa samordningsvinster".

Nedan citeras de uppgifter för Vetenskapsrådet som angavs i propositionen.

Uppgifter för Vetenskapsrådet:

- stödja grundläggande nyfikenhetsbaserad forskning av högsta vetenskaplig kvalitet inom samtliga vetenskapsområden. ... ansvara för forskning inom humaniora inklusive konst, samhällsvetenskap, religionsvetenskap, rättsvetenskap, medicin inklusive vårdvetenskap, odontologi och farmaci, naturvetenskap, matematik och teknikvetenskap.
- finansiering av dyrbar vetenskaplig utrustning
- finansiering av nationella och internationella forskningsanläggningar
- finansiering av högpresterande datorsystem
- finansiering av longitudinella databaser
- vetenskaplig planering av polarforskningsexpeditioner
- samarbeta med Styrelsen för internationellt utvecklingssamarbete (Sida) bl.a. angående Sidas: forskningsstöd till svenska institutioner för allmän kompetensuppbyggnad
- samarbeta med Rymdstyrelsen beträffande de grundläggande delarna av rymdforskningen
- samarbeta med Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) inom lämpliga områden
- ha ett särskilt ansvar för att i ett internationellt perspektiv upprätthålla kvaliteten på den svenska forskningen
- främja förnyelse och rörlighet inom forskningen
- på eget initiativ eller tillsammans med ämnesråden kontinuerligt genom internationella utvärderingar undersöka kvaliteten inom forskningen och vidta adekvata åtgärder till följd av utvärderingarnas resultat

- ha ett nationellt ansvar för att i samverkan med universitet och högskolor åstadkomma en effektiv profilering av forskning
- ha ett nationellt ansvar för att skapa goda forskningsmiljöer för den svenska forskningen
- ansvara för övergripande policyfrågor rörande hela Vetenskapsrådets verksamhetsområde
- kraftfullt verka för förnyelse inom den svenska forskningen. ("I detta ligger att med olika medel verka för flexibilitet i systemet, bl.a. genom omprioriteringar inom och mellan ämnesråden, så att nya forskningsriktningar och unga forskare kan ges stöd.")
- stödja sådan icke etablerad forskning som har en stor potential att vara nyskapande . dvs. stödja riskprojekt i större utsträckning än vad som skett i tidigare forskningssystem
- ta initiativ till och åstadkomma kraftsamling kring vissa breda forskningssatsningar. ("Detta kan avse satsningar inom det egna verksamhetsområdet men lika angeläget är att rådet i samverkan med andra forskningsfinansiärer, såväl statliga som privata, verkar för breda forskningsprogram som spänner över gränserna mellan olika forskningsfinansiärer och belyser helheten i angelägna frågeställningar.")
- ta initiativ till mång- och tvärvetenskapliga satsningar över ämnesgränserna. ("Detta kan avse såväl större programinsatser som stöds direkt av Vetenskapsrådet som samverkan mellan ämnesråden.")
- verka för att genusperspektivet får ett stort genomslag i forskningen.
- forskningspolitiska analyser och rådgivning till regeringen i forskningsfrågor
- medverka i beställning av forskningsstatistik
- ha ett nationellt ansvar för systematisk, strukturerad och översiktlig forskningsinformation. I detta ingår bl.a. metodutveckling för forskningsinformation, debatt om och popularisering av forskning och forskningsinsatser till ungdomar och skolor, vetenskapsteater m.m.
- den allt starkare internationaliseringen ställer högre krav på diskussion om internationella frågeställningar i ett ämnesövergripande sammanhang.
- Sveriges medverkan i EU och andra internationella organ, t.ex. European Science Foundation, kan stärkas av en för ämnesråden samlad representation från Vetenskapsrådet.

Uppgifter för ämnesråden:

- ansvar för att främja och stödja forskning av högsta vetenskapliga kvalitet inom sina verksamhetsområden
 - inom de ekonomiska ramar som statsmakterna kommer att ange besluta om medelsfördelning till forskningsprojekt och finansiering av anställningar för forskningsverksamhet
 - Vetenskapsrådet kan delegera uppgifter till ämnesråden
 - ta initiativ till samverkan mellan ämnesråden eller mellan ämnesråden och andra organ
 - tillsammans med universitet och högskolor bevaka den svenska och internationella forskningens utveckling
 - bygga upp svensk forskning inom områden av särskild betydelse
 - strategiska avvägningar inom ansvarsområdet
 - lämna förslag till Vetenskapsrådet avseende sina verksamhetsområden inför Vetenskapsrådets framställningar till regeringen i form av budgetunderlag, forskningsstrategier m.m.
- (prop. 1999/2000:81 s. 18 ff.)

Frågor som bör belysas avseende inrättandet av en enda myndighet:

- Hur är myndigheten organiserad i perspektiv av mängden av arbetsuppgifter?
- Vilka konkreta rationaliseringsvinster har kunnat göras?
- Finns synergieffekter mellan uppgifterna eller konkurrerar de om myndighetens resurser?

5. Uppföljningen uppmärksammar också vilka **kostnader** som varit förenade med omorganisationen.

Enligt propositionen skulle själva övergången till en ny organisation, framför allt avvecklingen av de befintliga myndigheterna, kunna orsaka kostnader.

Frågor som bör belysas avseende kostnaderna för omorganisationen:

- Vilka har de direkta merkostnaderna för omorganisationen varit?
- Vilka indirekta merkostnader kan identifieras? (t.ex. minskad effektivitet under en omställningsperiod)
- Hur har eventuella merkostnader finansierats?

Övrigt

Uppföljningen ska också kunna uppmärksamma andra frågor av betydelse för belysningen av Vetenskapsrådets verksamhet.

Genomförande av uppföljningen

Uppföljningen görs av lektor Hanne Foss Hansen, Institutet för statskunskap, Köpenhamns universitet.

En rapport från uppföljningen bör föreligga under hösten 2003.

Selvevaluering

Vetenskapsrådet

2003-06-10

Lektor Hanne Foss Hansen.
Institutet för statskunskap vid
Köpenhamns universitet.
Rosenborggade 15.
DK-1130 Köpenhamn K.

Uppföljning avseende Vetenskapsrådet

Nedan följer kortfattade kommentarer från Vetenskapsrådets ledning till de frågeställningar som skall belysas i uppföljningen. Vi förstår det så att det blir tillfälle att ge mer detaljerad information och utveckla de olika aspekterna av verksamheten vid intervjuer längre fram.

Med vänlig hälsning

Madeleine Leijonhufvud

Frågor som bör belysas avseende syftena:

- Tvär- och mångvetenskaplig forskning

Hur har arbetet inom Vetenskapsrådet utformats med avseende på tvär- och mångvetenskaplig forskning (ansökningsförfarandet, beredningsgrupper, handläggare, beslutsprocessen etc.)?

Uppdraget avseende tvär- och mångvetenskaplig forskning är svårt av flera skäl. Det finns ingen vedertagen, operativ definition. Om det krävs en verklig samverkan mellan forskare från olika discipliner i en och samma forskningsinsats eller om det räcker att ett problem behandlas av forskare inom flera discipliner är oklart. Vad som börjar som tvärvetenskap utvecklas ofta – om det finns ett kontinuerligt behov – till en egen disciplin. Ett par exempel är medicinsk teknik och bioinformatik.

NT har en särskild beredningsgrupp för ”nya områden, tvär- och mångvetenskap”. Denna beredning tillåter högriskprojekt som annars inte skulle finna sin hemvist. Beredningsgruppen fungerar som ett växthus för nya konstellationer av ämnen, som på sikt ofta utvecklas till egna discipliner. M har en allmänt problemorienterad indelning av sin beredningsorganisation, inte ämnesmässig. Generellt gäller att ett ämnesråd/en beredningsgrupp ansvarar helt för beredningen av de ansökningar som placeras där och måste samråda med annat råd/annan beredningsgrupp när projektet går utöver det egna området. Detta understryks i årliga riktlinjer för beredningsarbetet och kontrolleras i efterhand, varvid i några fall särskilda insatser har beslutats – projekt får inte ”falla mellan stolar”.

I vissa fall har VR fått i uppdrag att utföra riktade satsningar/ särskilda program med starkt inslag av mång/tvärvetenskapliga frågeställningar. Då kan verksamheten klart identifieras och följas upp.

I ansökningsomgången 2002 avsatte styrelsen medel för tvär- och mångvetenskaplig forskning mellan HS och övriga områden. I anslutning till VR:s satsning på stamcellsforskning avsattes särskilda medel (1 milj.kr/år) till projekt inom HS med inriktning på etiska och juridiska aspekter.

På kansliet finns en särskild arbetsgrupp för mång/tvärvetenskap som arbetar med dessa frågor. Styrelsen har för årets ansökningsomgång anslagit en ram på 9 milj kr/år för att förstärka bl a mång- och tvärvetenskap; ämnesråden kommer att sammanställa listor på sådana projekt och ett antal av dessa finansieras från den särskilda ramen. Avsikten är att stimulera till att identifiera och adekvat värdera mång/tvärvetenskapliga projekt. Alla beredningsgrupper har anmodats att markera sådana projekt, och behandlingen av dessa ansökningar kommer att följas upp av arbetsgruppen.

Har resurserna för tvär- och mångvetenskaplig forskning ökat jämfört med de insatser som gjordes av de tidigare forskningsråden?

I VR:s årsredovisningar finns exempel på sådana insatser (tabellerna 25 resp. 24). Det är som sagt svårt att räkna på detta, men de insatser som görs/gjorts bör verka i den riktningen. Den nämnda arbetsgruppen har tittat på olika sätt att identifiera mång/tvärvetenskapliga ansökningar i projekthanteringssystemet VRAPS och gjort vissa iakttagelser, som har lett till förslaget ovan. Erfarenheterna av årets ansökningsomgång kommer att följas upp.

Hur har eventuellt ökade insatser från Vetenskapsrådets sida för tvär- och mångvetenskaplig forskning påverkat resursinsatserna för sådan forskning från andra forskningsfinansiärer?

Det är svårt att bedöma, av skäl som angetts ovan. Den samverkansnämnd som fanns mellan vissa forskningsfinansierande myndigheter före omorganisationen har fortsatt sin verksamhet och möts normalt två gånger om året för att stämna av ansökningar som lämnats in till eller berör mer än en forskningsfinansiär.

- Kraftsamling

Vilka insatser har gjorts för att koncentrera resurser till särskilda områden?

Har det blivit färre och större anslag jämfört med den tidigare forskningsrådsorganisationen?

Det har blivit större anslag, hos NT har medelbidraget ökat från i snitt ca 400 kkr per år sista NFR/TFR-året till drygt 625 kkr per år (inkl omkostnadspåslaget). Antalet bidrag har minskat från 773 år 1999 till 585 år 2003. För HS har medelbidraget på motsvarande sätt ökat från ca 405 kkr till 550 kkr. Antalet bidrag har minskat något, från 154 år 1999 till 140 år 2003. M har fr o m i år höjt riktmärkena för lägsta belopp för projektbidrag från 250 kkr till 275 kkr, för debutbidrag från 200 kkr till 225 kkr.

Samrådsgruppen för forskningsfinansiärer (inkl. stiftelser) har tillsatt två arbetsgrupper för att inventera och lägga förslag till hur man skapar nya starka forskningsmiljöer inom NT/M respektive HS-områdena. Inom VR har förslag till konkreta åtgärder för ökad kraftsamling diskuterats fram och framförts i svar på ett regeringsuppdrag om starka forskningsmiljöer och i ett i februari 2003 ingivet budgetunderlag.

Ett på många sätt problematiskt steg mot kraftsamling och prioritering har tagits när det gäller stöd till sk nationella anläggningar. På basis av en internationell utvärdering har beslut tagits och följts upp innebärande att VR:s stöd koncentreras från fyra till två sådana anläggningar.

- Flexibilitet

Vilka uttryckliga omprioriteringar har gjorts?

NT har en intern omfördelningsprocess, enligt vilken 8-10% av NTs resurser för bidrag årligen omfördelas till områden med många projekt av hög kvalitet som inte fått rum inom den för området först givna ramen. HS har också en viss del av sin forskningsbudget reserverad för fördelning enbart efter kvalitet, över beredningsgruppsindelningen.

Styrelsen har inom anslagspost 6 utfört ett antal riktade satsningar, som innebär att av det samlade forskningsstödet en större andel än tidigare gått till vissa strategiska områden (biovetenskap, materialvetenskap, IT-forskning).

Frågor som bör belysas avseende de nya uppgifterna:

- Hur har rollfördelningen mellan Vetenskapsrådet och ämnesråden utformats? (Exempelvis: Vetenskapsrådet ska kunna utfärda bindande riktlinjer för bl.a. ämnesrådets medelsfördelning. Har sådana riktlinjer utfärdats?)

Styrelsen har för varje ansökningsomgång utfärdat riktlinjer som avsett hanteringen av etiska aspekter, jämställdhet, ansökningar över eller mellan ämnesgränser, unga forskare, riktade satsningar och intressekonflikter i berednings- och beslutprocessen. I övrigt utför styrelsen sin uppgift genom att regelbundet följa upp ämnesrådets medelsanvändning.

VR:s organisation med en styrelse och ett antal självständiga ämnesråd är naturligtvis inte utan komplikationer. Ett antal "Samrådsmöten" har hållits mellan styrelsen och ämnesråden (ordförande, huvudsekreterare samt några ytterligare personer – vid ett tillfälle samtliga - från ledning och styrelse/råd) vid vilka rollfördelningen har diskuterats.

- Vilket forskningspolitiskt analysarbete har genomförts? Hur har det kommit till användning?

En del forskningsutvärderingar kan i sig anses som forskningspolitiska, exempelvis utvärderingarna av de nationella forskningsanläggningarna och laboratorierna för mikroelektronik. Det följande är mer allmänna skrifter/PM.

Vetenskapsrådets grannar inom forskningsfinansieringen, promemoria december 2001. Uppgifter om storlek, inriktning och strategier avseende de nya statliga forskningsfinansiärerna och de s.k. löntagarfondsstiftelserna inkl. Riksbankens Jubileumsfond.

Finansiering av svensk grundforskning, rapportserien nr 4:2002. Studien beskriver storleken och inriktningen av finansieringen av svensk grundforskning de senaste tjugo åren. Resultaten har använts i bl.a. Vetenskapsrådets budgetunderlag.

Generationsskiftet, rekrytering av lärare/forskare till högskolan, promemoria våren 2002, i samband med styrelsens beslut om stöd till rekryteringsanställningar. PMn behandlar pensionsavgångar, disputationer och andra faktorer som påverkar rekryteringen inom de olika ämnesområdena.

Utvärdering av SAFARI, rapportserien nr 3:2002. Utvärdering av det Internetbaserade forskningsinformationssystemet, som gav resultatet att SAFARI lades ner hösten 2002.

En promemoria har tagits fram våren 2002 om *forskningsstödet i ett antal länder*.

Ett antal *interna analyser om forskning och forskningsstatistik* har utförts. Indikatorer för mång- och tvärvetenskap studeras för en uppföljning av Vetenskapsrådets forskningsstöd. Rådets fördelning av forskningsstöd har också analyserats inom kansliet med avseende på andel kvinnor och män bland beviljade bidrag (till projekt och anställningar) och beviljad andel av sökt belopp. Analyserna har förelagts Vetenskapsrådets styrelse, ämnesråd och ledning.

Ett antal rapporter tas fram som underlag inför forskningspropositionen, däribland:

Ännu en promemoria våren 2003 om *forskningsstödet i ett antal länder*.

Publikationsstatistik utgående från material från ISI, t.ex. Science Citation Index.

Fakulteternas utveckling under 1990-talet, utgående från dels SCB-statistik och dels analysenhetens egen enkätundersökning om omfördelningar inom högskolorna.

Om forskarnas villkor, en genomgång och analys av ett antal befintliga studier.

Reformer inom forskningspolitik 1990-2002. Sammanställning av statsmaktens reformer.

Forskningsinstitut. PM med försök till kartläggning.

Utvärdering av Forskningsforum, våren 2003. Utvärderingen beställdes, efter anbudsförfarande, av PLS Ramböll. Utvärderarnas rapport är klar och kommer att sändas till regeringen som ett underlag inför nästa forskningspolitiska proposition.

- Hur har rådgivningen till regeringen gått till?

En kanal är yttranden i anledning av uppdrag från regeringen, såsom i frågan om hur rådet kan stödja starka forskningsmiljöer. Generaldirektören har deltagit i regeringens forskningsberedning och där fört fram viktiga frågor och synpunkter på svensk forskning och forskningsfinansiering. Därutöver har framför allt generaldirektören haft kontinuerliga samtal med statsråd, statssekreterare, departementsråd m fl i utbildningsdepartementet.

VR har också skriftligen informerat regeringen om behov av lagstiftning, bl a avseende sekretess i samband med ansökning om forskningsmedel, etikprövning av forskning och reglering av förfarandet vid human embryonal stamcells forskning.

- Vad har gjorts med avseende på forskningsetik?

VR har inrättat en etikkommitté och ämnesråden har egna arbetsgrupper för etikfrågor med representation i den övergripande kommittén. Redan innan denna organisation var genomförd inledde VR med en särskilt tillsatt arbetsgrupp utarbetandet av riktlinjer för human stamcells forskning, vilka utfärdades i december 2001. Under år 2002 utfärdade styrelsen, på basis av ett förslag från etikkommittén, riktlinjer till sökande till VR om redovisning av kommersiella bindningar.

M:s arbetsgrupp för forskningsetik konsulteras av de medicinska fakulteternas kommittéer i principiella frågor. HS' arbetsgrupp prövar ansökningar till HS när projekten aktualiserar någon etikfråga. Den övergripande etikkommittén har inrättat en arbetsgrupp för forskningsfusk och utarbetat en instruktion för denna. Till denna kan rektorer och dekaner hänskjuta ärenden om misstänkt forskningsfusk för en etisk bedömning. Kommittén har vidare tagit fram ett förslag till ett system med ombudsmän vid högskolorna, till vilka den som vill ha en fuskmisstanke prövad kan vända sig, varefter ombudsmannen kan ta upp ärendet med rektor för eventuell hänvändelse till VR:s arbetsgrupp för forskningsfusk. De ovannämnda riktlinjerna om redo-

visning av kommersiella intressen bygger på ett förslag från etikkommittén. Kommittén arbetar för att på en skrift om god sed i forskning.

Vetenskapsrådet har tagit över ansvaret för webbplatsen CODEX som syftar till att ge forskare och andra intressenter tillgång till och kännedom om de riktlinjer, etiska koder och lagar som reglerar och ställer etiska krav på forskningsprocessen.

Frågor som bör belysas avseende inrättandet av en enda myndighet:

- Hur är myndigheten organiserad i perspektiv av mängden av arbetsuppgifter?

Den organisation som Vetenskapsrådet startade sin verksamhet med 2001-01-01 hade utformats av organisationskommittén. Det visade sig snart att den behövde justeras i vissa avseenden för att tillvarata de värden som fanns med de gamla små forskningsråden. Hit hör närheten mellan ledning och medarbetare, hit hör också förutsättningarna för vars och ens delaktighet i hela verksamheten. Som ett resultat av ett stort upplagt verksamhetsutvecklingsprojekt (ProFusion) decentraliserades verksamheten och justerades kansliorganisationen per 2002-09-01. Detta beslut var väl förankrat bland medarbetarna.

Kansliet är, som ett resultat av ovan nämnda översyn, sedan 2002-09-01 organiserat i en matrisorganisation där huvudsekreterarna vid ämnesråden och kommittén utöver sitt ansvar för ämnesområdet också har ett ansvar för hela verksamheten tillsammans med GD och avdelningscheferna.

Ett resultat av den vidareutvecklade kansliorganisationen och decentraliseringen är uppdelningen på en strategisk ledningsgrupp och en operativ ledningsgrupp.

Den strategiska ledningsgruppen, som leds av GD, består av biträdande GD tillika chefen för den forskningspolitiska avdelningen, de fyra huvudsekreterarna för respektive Medicin, Naturvetenskap och Teknikvetenskap, Humaniora och Samhällsvetenskap och Utbildningsvetenskapliga kommittén, den administrativa chefen och informationschefen.

Den operativa gruppen, vilken leds av administrativa chefen, är sammansatt av gruppcheferna från de tre ämnesråden och den utbildningsvetenskapliga kommittén samt företrädare för avdelningarna för information, forskningspolitiska frågor och administration. Den har som en av sina uppgifter att underlätta den övergripande samordningen mellan ämnesgrupperna sinsemellan och samordningen i övrigt.

Organiserandet av kansliet

En ny avdelning för forskningspolitiska frågor inrättades. Den ämnesrådsanknutna informationen flyttades närmare verksamheten genom att de informatorer som ansvarade för den integrerades lokalmässigt med respektive ämnesgrupp. De löpande besluten är decentraliserade. Ekonomi, personal, IT, registrering och arkiv samt vaktmästeri är gemensamma funktioner som hålls samman i en administrativ avdelning. Administrativa chefen, som ingår i

ledningsgruppen och leder den operativa ledningsgruppen, har ett övergripande ansvar för administrativ samordning.

Organisationen är säkert inte optimal utan kan förbättras ytterligare. För närvarande diskuteras ämnesrådsindelningen och den framtida organisationen av utbildningsvetenskap.

- Vilka konkreta rationaliseringsvinster har kunnat göras?

Det var inte möjligheten att göra rationaliseringsvinster som föranledde sammanslagningen, och det är väl bekant att en stor organisation med många nivåer innebär mycket tidsåtgång för sammanträden och andra möten; inte minst ökar behovet av system för internkommunikation.

En betydelsefull och genomgripande rationaliseringsvinst är dock övergången till ett gemensamt administrativt IT-stöd, däribland ett egenutvecklat system för ansökan och beredning av forskningsbidrag. Inledningsvis krävde detta extra resurser (se nedan), men det underlättar nu myndighetens arbete, redovisning mm.

Samordningen av personal- och ekonomiadministration är också betydelsefull framförallt genom den kompetens- och kvalitetshöjning som den större organisationen medfört.

Samordning sker av rutiner, villkor mm för hanteringen av ansökningar om forskningsbidrag och kontrakt.

Ytterligare rationaliseringsvinster", såväl organisatoriska som administrativa, kan förutses vartefter som organisationen "sätter sig".

- Finns synergieffekter mellan uppgifterna eller konkurrerar de om myndighetens resurser?

Organisationen är uppbyggd som en matrisorganisation. Som tidigare nämnts, har den nya organisationen en samlad administration. Därtill kommer att ansvaret för information inklusive forskningsinformation i princip ligger på informationsavdelningen men att det operativa ansvaret för ämnesinformationen är delegerat till bl a ämnesråden. Ansvaret för forskningspolitiska frågor ligger på avdelningen för forskningspolitiska frågor, men ska utövas i nära samverkan med ämnesråden och ibland med hjälp av personal därifrån.

Frågor som bör belysas avseende kostnaderna för omorganisationen:

- Vilka har de direkta merkostnaderna för omorganisationen varit?

Omflyttningskostnader mm i anledning av den nya kansliorganisationen. Kostnader för rekrytering av personal till de nya uppgifter och funktioner som följde av den nya organisationen. Merkostnader för ny upphandling av administrativa system (tex Agresso ekonomisystem och VRAPS projekthanteringssystem), ProFusions-projektet. Merkostnader för upprättande av bokslut för de gamla myndigheterna. Kompetensväxlingskostnader p g a generellt sett högre krav på medarbetarna, nya uppgifter mm.

- Vilka indirekta merkostnader kan identifieras? (t.ex. minskad effektivitet under en omställningsperiod)

De 2 första åren har inneburit en krävande omställning för personalen som var generellt sett dåligt förberedd på vad som förväntades av dem i den nya organisationen men som ändå klarat av att genomföra ansökningsomgångar och övriga insatser utan att forskarna drabbats. Sammanslagningen innebär också att en särskild löneöversyn måste göras p g a de osakliga löneskillnader som uppstod mellan såväl enskilda anställda inom en viss befattningstyp som mellan olika befattningskategorier.

- Hur har eventuella merkostnader finansierats?

Merkostnaderna finansierades under det första året med hjälp av det omställningsbidrag på 12 MSEK som lades till förvaltningsanslaget. För 2002 tillfördes ytterligare 2 MSEK efter begäran från VR till Utbildningsdepartementet i särskild skrivelse under våren 2002. Av medlen har 10,6 MSEK använts under 2001 och resterande belopp under 2002

Analysedesign og metode

Opfølgingsanalysen af Vetenskapsrådet er gennemført i perioden 1. juni til 21. november 2003 af lektor Hanne Foss Hansen, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet. Til rådighed for selve analysearbejdet har været i alt 3 månedsværk. Inden påbegyndelsen af arbejdet med analysen afholdtes et møde d. 9. april 2003 hvori deltog Vetenskapsrådets ledelse ved generaldirektør Pär Omling og vicegeneraldirektør Madeleine Leijonhufvud, chefen for Utdanningsudskottets kansli Sonja Dahl samt Hanne Foss Hansen. På dette møde blev der orienteret om kommissoriet for analysen og det blev aftalt at Vetenskapsrådet som input til analysen udarbejdede en form for selvevaluering, jf. bilag 2. Nedenfor præsenteres det design opfølgingsanalysen har været gennemført efter samt de metoder, der har været anvendt.

Analysedesign

Kommissoriet for opfølgingsanalysen lægger op til, at analysen designes på basis af et målopfyldelsesperspektiv, hvor resultaterne af VR's virksomhed er i fokus. Der ønskes med andre ord en vurdering af i hvilket omfang VR's indsats har bidraget til opnåelse af de målsætninger, der blev formuleret ved dets etablering. De svagheder, der knytter sig til målopfyldelsesevaluering, kombineret med tidspunktet for analysens gennemførelse kun godt 2 ½ år efter rådets etablering, betyder, som der er argumenteret for i afsnit 2.4, at det ikke har været muligt at gennemføre en præcis målopfyldelsesevaluering. I stedet har analysen været designet som en på-vej-i-ønsket-retning-vurdering, hvor organisatoriske processer er i fokus. Ambitionen har været at vurdere hvordan VR's virksomhed er kommet fra start på de forskellige opgave- og måldimensioner. Det nævnte perspektiv har været kombineret med et før-efter perspektiv samt et bredere effektperspektiv. Sigtet har været at vurdere forskelle og ligheder mellem det gamle og det nye rådssystem samt klarlægge effekter udenfor målområdet. Endelig præges analysen også af et interessant-perspektiv, idet det diskuteres, hvordan rådet placerer sig i og til dels opfattes af aktører i omverdenen.

De forskellige perspektiver har været forfulgt på forskellig vis. På-vej-i-ønsket-retning perspektivet har været forfulgt ved at analysere, om og i givet fald hvordan rådet har adopteret de ideer om opgavevaretagelse, som blev formuleret forud for dets etablering, samt at analysere, om og hvordan ideer om opgavevaretagelse er blevet dagsordenssat, transformeret til beslutninger samt oversat til handling og organisatorisk praksis. Før-efter perspektivet er blevet forfulgt gennem sammenligning af nøgletal vedrørende henholdsvis summen af de gamle råd og VR samt gennem samtaler om organisatorisk praksis med personer, der aktivt har deltaget i virksomheden både før og efter fusionen. Det bredere effektperspektiv er blevet forfulgt gennem åbent at afdække aktørernes oplevelse af betydningen af fusionen. Endelig er interes-

sentperspektivet blevet forfulgt gennem så langt det var muligt inden for de ressourcemæssige rammer at gennemføre samtaler med centrale aktører i og uden for VR.

Metode

Metodisk bygger analysen på gennembearbejdning af et omfattende dokumentarisk materiale samt på interviews med centrale aktører.

Det samlede dokumentariske materiale fremgår af bilag 3.a. Materialet inkluderer officielle betænkninger og lignende, materialer vedrørende VR's organisation, regelsæt, budgetter, regnskab og strategier, generelt informationsmateriale, publicerede rapporter, interne arbejdsnoter, herunder referater fra styrelsens møder, samt materialer vedrørende de gamle forskningsråd.

Der har været gennemført samtaler med i alt 25 personer, jf. listningen i bilag 3.b. Samtalerne har inkluderet ansatte i Vetenskapsrådets kansli, medlemmer af styrelsen, medlemmer af faglige råd og komiteer, repræsentanter for andre forskningsfinansierer, Uddannelsesdepartementet, Uddannelsesudvalget i Sveriges riksdag's samt forskningspolitiske observatører. Respondenterne har været udvalgt så disse både inkluderede personer med erfaring fra det gamle rådssystem og nyttilkommere. Alle samtaler undtagen en enkelt, der blev gennemført pr. e-post, har haft en varighed af 1 - 1½ time. I alle samtaler har alle de analyserede opgavedimensioner været berørt. Herudover har den enkelte samtale i særlig grad vedrørt aspekter af særlig relevans givet den enkelte respondents position i relation til VR. Umiddelbart efter hver samtale er der på basis af de noter, der er blevet taget undervejs, udarbejdet et referat.

Samtalerne har på flere måder udgjort et væsentligt supplement til det dokumentariske materiale. For det første har samtalerne gjort det muligt at spørge ind til og klarlægge procesforløb. For det andet har de været en kilde til afdækning af problemopfattelser. Og for det tredje har de været en kilde til indsamling af centrale aktørers vurderinger af VR's indsats på de forskellige opgavedimensioner.

25 samtaler er tidskrævende at gennemføre og resulterer i et betydeligt antal referatsider til efterfølgende analyse. Samtidig er 25 samtaler imidlertid også et begrænset antal "nedslag" i en stor organisation som VR. Heri ligger da også undersøgelsens betydeligste svaghed. En større samtalemæssig dækning specielt af faglige rådernes medlemmer og af aktører i omgivelserne, herunder af "menige" forskere som brugere af VR, ville have styrket undersøgelsen.

Et udkast til nærværende rapport eksklusive afsnit 1, 7 samt denne design- og metoderedegørelse har været fremsendt til Vetenskapsrådet med sigte på rettelse af faktuelle fejl og misforståelser.

Dokumentarisk materiale

Følgende dokumenter ligger til grund for analysen:

Betænkninger og lignende (anført efter udgivelsestidspunkt)

SOU 1998:128, "Forskningspolitik". Stockholm: Fritzes.

Prop. 1998/99:94, "Vissa forskningsfrågor". Stockholm: Fritzes.

Ds 1999:68, "Att finansiera forskning och utveckling".

Prop. 1999/2000:81, "Forskning för framtiden – en ny organisation för forskningsfinansiering". Stockholm: Fritzes.

Utbildningsutskottets betänkande 1999/2000:UBU17, "Forskning för framtiden – en ny organisation för forskningsfinansiering".

Organisationskommittén för Ny myndighedsorganisation för forskningsfinansiering: Forskningsfinansiering i samverkan. Slutrapport från organisationskommittén för Ny myndighedsorganisation för forskningsfinansiering. 28. februari 2001.

Prop. 2000/01:3, "Forskning och förnyelse". Regeringens proposition 2000/01:3. Stockholm: Fritzes.

Materialer om Vetenskapsrådet (generellt hänvises också til rådets hjemmeside: www.vr.se)

1) Materialer vedrørende budget, regnskab, regelsæt, organisation og strategi (anført alfabetisk)

Budgetunderlag, 2002-02-28 (forslag vedrørende årene 2003, 2004 samt 2005).

Budgetunderlag, 2003-02-25 (forslag vedrørende årene 2004, 2005 samt 2006).

En nationell strategi för högre utbildning, forskning och innovation. Fælles oplæg til regeringen udarbejdet af VR, FAS, Formas, VINNOVA, SUHF, IVA og KVA. Stockholm 2003-10-29.

En stark grundforskning i Sverige. Vetenskapsrådets forskningsstrategi 2005-2008. Oplæg til regeringen, styrelsen 13. november 2003.

Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning. Uden datering.

Forskningsetiska riktlinjer för nyttjande av biobanker, särskilt projekt innefattande genomforskning. Ämnesrådet Medicin, 2002-02-06.

Förordning (2000:1199) med instruktion för Vetenskapsrådet. Utfärdad: 2000-11-30.

Handledning vid beredning av ansökningar inom naturvetenskap och teknikvetenskap. Vetenskapsrådet, 2003.

Instruktion för etikkommittén vid Vetenskapsrådet. Vetenskapsrådet, styrelsen 2001-08-14.

Jävsregler för Vetenskapsrådet. Beslutade af Vetenskapsrådets styrelse 2001-04-03. Ändringar t o m 2001-04-29 införda.

Överenskommelse mellan Vetenskapsrådet och Uppsala universitet vedrørende webbplatsen CODEX, 2003-02-17. (Se også: www.codex.uu.se)

Regleringsbrev för budgetåret 2001 avseende myndigheter och anslag inom politikområde forskningspolitik under udgiftsområde 16 samt Statens ljud- och billedarkiv under udgiftsområde 17. Utbildningsdepartementet 2000-12-21.

Regleringsbrev för budgetåret 2002 avseende Vetenskapsrådet. Utbildningsdepartementet 2002-12-20.

Regleringsbrev för budgetåret 2003 avseende Vetenskapsrådet. Utbildningsdepartementet 2002-12-19.

Riktlinjer för redovisning av kommersiella intressen, fastställda av Vetenskapsrådets styrelse 2003-02-20.

Stöd till starka forskningsmiljöer. Vetenskapsrådets yttrande til Utbildningsdepartementet 2003-02-24.

Tvär- och mångvetenskap, genusperspektiv, riskprojekt, riktlinjer för beredningen. Generaldirektørens beslut 2003-04-29.

Uppdrag till Vetenskapsrådet om etikprövning av viss forskning. Utbildningsdepartementet 2003-03-06.

Utbildningsvetenskapliga kommittén "Årsredovisning. Verksamhetsåret 2002". Vetenskapsrådet, 2003.

Vetenskapsrådets arbetsordning. Fastställd med GD-beslut d. 11. juni 2002. Gäller fr o m den 1. september 2002 tills vidare.

Vetenskapsrådets externa samverkansgrupper (rev. version). Arbetspapper 2003-03-26.

Vetenskapsrådets riktlinjer för forskningsetisk prövning av human stamcells-forskning. Vetenskapsrådet, styrelsen 2001-12-03.

Vetenskapsrådets utvecklade kansliorganisation. GD-beslut 2002-04-23.

VR-betygen, riktlinjer för beredningen. Generaldirektøren, beslut 2003-04-29.

Årsredovisning 2001, Vetenskapsrådet.

Årsredovisning 2002, Vetenskapsrådet.

2) Generelt informationsmateriale

Detta är Vetenskapsrådet. En allmän informationsbroschyr. Uppsala 2002.

Forska, en tidning från Vetenskapsrådet om forskningsfinansiering, forskningspolitiska frågor och forskningsinformation. Diverse numre.

Forskning & Medicin, en tidning fra Vetenskapsrådet, Ämnesrådet for medicin i samarbete med de medicinske fakulteter. Diverse numre.

Svensk forskning. Större forskningsfinansiärer. 2002.

Utbildningsvetenskapliga kommittén. Uppsala 2002.

Vetenskapsrådet. en samlande kraft för svensk grundforskning i världsklass. Uppsala 2003.

Ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap. Uppsala 2002.

Ämnesrådet för naturvetenskap och teknik. Uppsala 2002.

3) Publicerede rapporter

Finansiering av svensk grundforskning. Vetenskapsrådets rapportserie, rapport nr 4, 2002.

Forskning av denna världen – praxisnära forskning inom utbildningsvetenskap. Vetenskapsrådet, rapport 2, 2003.

Forskning och forskarutbildning. Reformen 1990-2002. Analyseenheten, Vetenskapsrådet, 2003.

Utvärdering av Forskningsforum. PLS Rambøll Management AB. Vetenskapsrådet, 2003.

Utvärdering av SAFARI ett nationellt Internetbaserat forskningsinformationssystem. Vetenskapsrådets rapportserie, rapport nr 3, 2002.

4) Arbejdspapirer, internt materiale m.v.

Avdelingen för forskningspolitiska frågor (FPF). Udateret. Beskrivelse af afdelingen opgaver.

Om forskarnas villkor. Arbejdspapir. 2003-06-10.

Sammenstilling av arbeidsmiljøenkät år 2002 vid VR.

Styrelsen, referater fra møder i perioden 2001-01-01 til 2003-05-05.

Underlag inför forskningspropositionen. 2003-06-10.

Utbildningsvetenskap i framtiden. UVK's bidrag till underlag för VR's arbete med den forskningspolitiska propositionen. Preliminär version, 2003-06-10.

Materialer vedrørende de gamle forskningsråd:

Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet: Årsredovisning för budgetåret 2000.

Medicinska forskningsrådet: Årsredovisning 2000.

Naturvetenskapliga forskningsrådet: Årsredovisning 2000.

Teknikvetenskapliga forskningsrådet: Årsredovisning 2000.

Gennemførte samtaler

Nedenfor listet de personer, der i forbindelse med opfølgningsanalysen har været gennemført samtaler med. Listningen er grupperet efter Vetenskapsrådets centrale organisatoriske enheder. Personer, der er tilknyttet flere enheder, er opregnet flere gange.

Styrelsen:

Bengt Westerberg, ordförande, udpeget af regeringen, f.d. statsråd.

Pär Omling, generaldirektör, udpeget af regeringen, professor i fysik, Lunds universitet.

Bengt Gustavsson, forskerrepræsentant, professor, Astronomiska observatoriet, Uppsala Universitet.

Eva Österberg, forskerrepræsentant fra rådets etablering til 21.12.02, professor, Historiska institutionen, Lunds Universitet.

Jan Larsson, medarbejderepræsentant, forskningsekretær, ST.

Dag Hervieu, medarbejderepræsentant, 1:e forskningadministrator, SACO (samtale gennemført pr. e-post). Fratrådt ansættelsen i VR 03.10.03.

Ämnesråd og komiteer:

Gunnar Björk, forskerrepræsentant (ersättare) i Ämnesrådet för Naturvetenskap och teknikvetenskap, professor Institutionen för mikroelektronik och informationsteknik, Kungl. Tekniska högskolan.

Ingrid Carlgren, forskerrepræsentant (ersättare) i Ämnesrådet för Humaniora och Samhällsvetenskap, forskerrepræsentant i Utbildningsvetenskapliga Kommittén, professor Institutionen för samhälle, kultur och lärande, Lärarhögskolan Stockholm.

Bengt Gustavsson, medlem af etikkomiteen, professor, Astronomiska observatoriet, Uppsala Universitet.

Torsten Källemark, regeringsudpeget medlem (ersättare) af Ämnesrådet för Humaniora och Samhällsvetenskap, Utredningsafdelingen, Högskoleverket.

Kerstin Sahlin-Andersson, forskerrepræsentant (ordinarie) i Ämnesrådet för Humaniora och Samhällsvetenskap, professor, Företagsekonomiska institutionen, Uppsala Universitet.

Kansliet:

Pär Omling, generaldirektör, professor i fysik, Lunds universitet.

Madeleine Leijonhufvud, stedfortrædende generaldirektör, afdelingschef for Avdelingen för Forskningspolitiska Frågor, professor i strafferet, Stockholm universitet.

Berit Askling, hovedsekretær for Utbildningsvetenskapliga Kommittén, professor, Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgs universitet.

Kåre Bremer, hovedsekretær for Ämnesrådet för Naturvetenskap och Teknikvetenskap, professor, Institutionen for evolutionsbiologi, systematisk botanik, Uppsala Universitet.

Bengt Hansson, hovedsekretær for Ämnesrådet för Humaniora och Samhällsvetenskap, professor, Filosofiska institutionen, Lunds universitet.

Harriet Wallberg-Henriksson, hovedsekretær for Ämnesrådet för Medicin, professor, Institutionen för kirurgisk vetenskap, Karolinska Institutet.

Jan Stålhammer, administrativ chef.

Carl Jacobsson, funktionsansvarlig for analyseenheden i Avdelingen för Forskningspolitiska Frågor.

Björn Thomasson, ekspert, etik, Avdelingen för Forskningspolitiska Frågor, blandt andet sekretær for Vetenskapsrådets etikkomité samt for den af denne nedsatte arbejdsgruppe vedrørende uredelighed i forskningen.

Andre:

Mats Benner, universitetslektor, forskningspolitiska instituttet, Lunds universitet.

Sture Blomgren, Planeringschef, Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande, FORMAS.

Britt-Marie Danestig, riksdagsledamot (v), medlem af utbildningsudskottet, Sveriges riksdag.

Olle Edqvist, international chef, Stiftelsen för strategisk forskning, sekretær for arbejdsgruppen der udarbejdede "Att finansiera forskning och utveckling", Ds 1999:68.

Inger Lundberg, riksdagsledamot (s), utbildningsutskottet, Sveriges riksdag.

Mariann Samuelson, departementsråd, enheden for forskningspolitik, Utbildningsdepartementet.

Hans Wigzell, rektor Karolinska Institutet, formand for arbejdsgruppen der udarbejdede "Att finansiera forskning och utveckling", Ds 1999:68, rådgiver for regeringen i forskningspolitiske spørgsmål.

Dansk-svensk ordliste

<i>Dansk</i>	<i>Svensk</i>
Adfærd	Beteende
Adskille	Skilja sig
Afdækning	Klarläggande
Afledt af	Förorsakad av
Afsæt	Avstamp, utgångspunkt
Anskuelse	Åsikt
Anvendt forskning	Tillämpad forskning
Benægtelse	Förnekande
Bevidsthed	Metvetenhet
Bevilling	Anslag
Bevillingshavere	Bidragsmottagare
Bevisthed	Medvetande
Blød	Mjuk
Bund	Botten
Det kan ikke undre	Det är inte konstigt
Dreje sig om	Handla om
Efterår	Höst
Egnet	Lämpligt
Enkelt	Enskild
Evne	Ha förmåga, mäktat, klara
Fælles	Gemensam
Fag	Ämne
For så vidt	På sätt och vis
Forandringsevne	Förändringsförmåga
Forfølge et formål	Sträva mot ett mål
Formål	Syfte
Forskel	Skillnad
Forskellig	Skild, olik
Forstyrrende	Störande
Forsyning	Försörjning
Forår	Vår
Fundere	Grunda
Født	Självskriven

Henholdsvis	Respektive
Hensiktsmessigt	Ändamålsenligt
Hidtidig	Hittillsvarande
Hvis	Vars
Hvordan	Hur
Hyppigt	Ofta
Høste	Skörda
I tråd med	I takt med
Indstilling	Förslag
Inhabilitet	Jäv
Karakter	Betyg
Kommissorium	Direktiv
Konkurrencedygtighed	Konkurrensförmåga
Kontaktflade	Kontakttyta
Kostbar	Dyrbar
Kun	Endast
Lag på lag	Skikt på skikt
Ligestilling	Jämställdhet
Løftestang	Hävstång
Mangel	Brist
Medlem	Ledamot
Målsætninger	Syfte
Nemt	Lätt
Nøgle	Nyckel
Omdannelse	Omvandling
Opgave	Uppgift
Opgavevaretagelse	Utförande/handhavande/ av uppgifter
Problemknuser	Problemknäckare
Pulje	Pott
Rapportering	Redovisa
Sæt	Uppsättning
Selvom	Även om
Set under et	Totalt
Skik	Sed
Sondre	Skilja
Spørgsmål	Frågor
Starte på bar bund	Bygga upp från grunden, börja från

	scratch
Styrke	Stärka
Tilgang	Infallsvinkel
Tiltag	Åtgärd
Tilvaretagelse	Sköta, handha
Træk, trække	Drag, dra
Travl	Jäktad
Trinvis	Stegvis, successiv
Trusler	Hot
Udfordring	Utmaning
Udledt	Härledd
Udmønte	Ta sig uttryck, skapa
Udsagn	Uttalande
Udvalg	Utskott, kommitté
Vedrøre	Gälla
Viden	Kunskap
Vifte	Spektrum, en rad olika (egentligen solfjäder)
Yde	Ge, lämna, prestera
Ydede bidrag	Beviljade bidrag
Åremålsansat	Visstidsanställd

Forkortelser

CERN	European Laboratory for Particle Physics
EMBC	European Conference on Molecular Biology
EMBL	European Molecular Biology Laboratory
ESO	European Southern Observatory
ESFR	European Synchrotron Radiation Facility
FAS	Forskningsrådet för Arbetsliv och Socialvetenskap
Formas	Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande
FRN	Forskningsrådsnämnden
HS	Ämnesrådet för humaniora och samhällsvetenskap
HSFR	Humanistisk-samhällsvetenskapliga forskningsrådet
IVA	Kungl. Ingenjörsvetenskapsakademien
KVA	Kgl. Vetenskapsakademien
M	Ämnesrådet för medicin
MFR	Medicinska forskningsrådet
MRI	Miljö- och Rymdforskningsinstitutet
NIFU	Norsk institutt for studier av forskning og utdanning
NT	Ämnesrådet för naturvetenskap och teknikvetenskap
SUHF	Sveriges universitets- och högskoleförbund
TFR	Teknikvetenskapliga forskningsrådet
UVK	Utbildningsvetenskapliga kommittén
Vinnova	Verket för innovationssystem
VR	Vetenskapsrådet

1993/94:URD1	FÖRSVARsutskottet Uppföljning av vapenstölder och vapenförvaring i försvaret
1993/94:URD2	KULTURUTSKOTTET Bevakning vid centralmuseerna. En kartläggning
1993/94:URD3	FÖRSVARsutskottet Kommunal beredskap – läge och problem
1993/94:URD4	SOCIALFÖRSÄKRINGSUTSKOTTET Varför ökar antalet förtidspensionärer? – regelförändringar, yrkesförändringar och arbetslöshet 1980–1993
1993/94:URD5	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Samhällsinformation – regeringens och riksdagens roller
1993/94:URD6	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Samhällsinformation i riksdagen
1994/95:URD1	RIKSDAGENS UTSKOTT, utvärderingsgruppen: Utskottens roll och inflytande vid några utländska parlament – Förekommer uppföljning och utvärdering?
1994/95:URD2	LAGUTSKOTTET Kunskapen om konsumentköplagen hos konsumenter och detaljister
1995/96:URD1	UTBILDNINGSUTSKOTTET Påverkas lärarutbildningen av läroplanen?
1995/96:URD2	KONSTITUTIONSUTSKOTTETS seminarium den 7 mars 1996 KU:s granskning – juridik och/eller politik?
1995/96:URD3	UTBILDNINGSUTSKOTTET Åtgärder mot främlingsfientlighet och rasism i skolan Studenternas rörlighet mellan högskolorna efter 1993 års reform

1996/97:URD1	NÄRINGSUTSKOTTET Energiomställningsprogrammen
1996/97:URD2	UTBILDNINGSUTSKOTTET Den nya organisationen för universitetens och högskolornas lokalförsörjning – en uppföljning
1996/97:URD3	SOCIALFÖRSÄKRINGSUTSKOTTET Arbetslivsinriktad rehabilitering – En jämförande studie av anställdas och arbetslösas arbetslivsinriktade rehabilitering
1996/97:URD4	UTBILDNINGSUTSKOTTET Grundläggande högskoleutbildning Former för politik och planering
1996/97:URD5	UTBILDNINGSUTSKOTTET Hur går det för forskningen? Samarbetet mellan vissa forskningsstiftelser och statliga forskningsstiftelser och statliga forskningsfinansierande organ
1997/98:URD1	SOCIALUTSKOTTET Assistansersättningen Hur fungerar assistansersättningen för personer med stora funktionshinder?
1997/98:URD2	NÄRINGSUTSKOTTET Statens stöd till forskning och utveckling av informationsteknik inom det näringspolitiska området – uppföljning av satsningar 1993–1996
1997/98:URD3	UTBILDNINGSUTSKOTTET Planering av högskoleutbildning – vad är önskvärt och vad är möjligt?
1997/98:URD4	NÄRINGSUTSKOTTET Statens finansiering av teknisk FoU
1997/98:URD5	NÄRINGSUTSKOTTET Datoriseringen vid Patent- och registreringsverket

1998/99:URD1	BOSTADSUTSKOTTET Statligt stöd till lokala investeringsprogram för en ekologiskt hållbar utveckling – Uppföljning av den hittillsvarande fördelningen av ramanslaget E1 under statsbudgetens utgiftsområde 18
1998/99:URD2	UTBILDNINGSUTSKOTTET Pedagogisk utbildning för högskolans lärare Undervisningen om alkohol, narkotika och tobak (ANT) i skolan
1998/99:URD3	UTRIKESUTSKOTTET Sveriges uppföljning av två FN-konferenser under 1990-talet – FN:s konferens om miljö och utveckling, UNCED, i Rio de Janeiro, 1992 – FN:s kvinnokonferens i Peking, 1995
1998/99:URD4	UTRIKESUTSKOTTET En uppföljning och utvärdering av FN:s världskonferenser under 1990-talet – Regering, riksdag, myndigheter och frivilligorganisationer på nya internationella arenor – vem har makten över svensk utrikespolitik i FN-frågor?
1998/99:URD5	UTRIKESUTSKOTTET Internationell konflikthantering Quo vadit Europa? – freden, säkerheten och demokratin inför 2000-talet Paneldiskussion med Natos generalsekreterare Javier Solana Mänskliga rättigheter i interna konflikter och det civila samhällets roll
1998/99:URD6	SOCIALUTSKOTTET Läkemedel i framtiden
1999/2000:URD1	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Konstitutionsutskottets seminarium den 23 Mars 2000 Skall makten delas?
2000/01:URD1	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets offentliga utfrågning om mångfald och konkurrens inom hälso- och sjukvården den 23 maj 2000
2000/01:URD2	FINANSUTSKOTTET Statens styrning och resultatuppföljning av Finansinspektionens verksamhet
2000/01:URD3	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Offentlig utfrågning angående fördelningen av den politiska makten – kommunal självstyrelse?
2000/01:URD4	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets offentliga utfrågning om att stärka den psykiska hälsan och förebygga suicidala beteenden, den yttersta konsekvensen av psykisk ohälsa den 20 mars 2001

2001/02:URD1	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets offentliga utfrågning om samverkan inom psykiatriområdet. Den 13 november 2001
2001/02:URD2	SKATTEUTSKOTTET Skatteutskottets offentliga utfrågning om integrationen i Öresunds- regionen Den 19 februari 2002
2002/03:URD1	SKATTEUTSKOTTET Skatteutskottets offentliga utfrågning om de svenska skattebaserna och internationaliseringen den 18 februari 2003
2002/03:URD2	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Valsystemet i Tyskland: En lyckad blandning? Magnus Isberg
2003/04:URD1	FÖRSVARsutskottet Försvarsmaktens utbildning, förbandsutveckling, förbandsomsättning, beredskap och operativ förmåga – utvärdering av försvarsbesluten 2000 och 2001. Jörgen Thulstrup. Oktober 2003

SVERIGES
RIKSDAG

Beställningar:
Riksdagens tryckeriexpedition, 100 12 Stockholm
Tel 08-786 58 10
Fax 08-786 61 76
